

UK Pedagogická fakulta

Katedra dějin a didaktiky dějepisu

Diplomová práce

Konstancie Uherská – česká královna († 1240)

(Constance of Hungary – Queen of Bohemia)

Autor: Veronika Budová

Vedoucí DP: Prof. PhDr. Kateřina Charvátová, Csc.

2010

Prohlášení:

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci s názvem „Konstancie Uherská – česká královna († 1240)“ vypracovala samostatně a na základě uvedených pramenů.

V.....*Praxe*..... dne*9.4. 2010*.....

Poděkování:

Před samotným úvodem mé diplomové práce „Konstancie Uherská – česká královna († 1240)“ bych ráda vyjádřila poděkování, které patří především pí. Prof. PhDr. Kateřině Charvátové, Csc., jež mé konání usměrňovala svými cennými radami a připomínkami, dále také ochotnému kolektivu moravského zemského archivu v Brně a Podhoráckého muzea v Předklášteří u Tišnova. V neposlední řadě bych chtěla vyjádřit své díky panu Ing. Petrovi Latečkovi, který dohlížel na grafickou úpravu mé práce a pořídil také příslušnou fotodokumentaci.

Obsah

Úvod	5
1 Konstancie v Uhrách.....	6
1.1 Pokrevní dědictví	6
1.2 Princezna uherská	12
1.3 Konstancie jako předmět sňatkové politiky	18
2 Nevěsta Konstancie	25
2.1 Politická situace v Evropě koncem 12. století	25
2.2 Sňatek Přemysla a Konstancie	29
3 Konstancie po boku krále Přemysla Otakara 1.....	38
3.1 Manželkou nebo cizoložnicí?	38
3.2 Adlétin „comeback“	45
3.3 Neutichající manželský spor	50
3.4 Ve stínu minulosti	55
3.5 Odlesk Zlaté buly sicilské	60
3.6 Konec všem hrozbám	65
4 Královna – vdova	71
4.1 Zakladatelská léta	71
4.2 Konstancie na sklonku svého života	80
Závěr	85
Chronologický přehled.....	87
Prameny.....	92
Literatura	95
Přílohy	101

Úvod

Konstancie Uherská zastává v dějinách Českých zemí nepochybně významné místo. Byla to ona, kdo stál po boku svého manžela Přemysla Otakara I. u zrodu Českého království.

To královna Konstancie se stala matkou významné světice Anežky České, k níž i v roce 2010 obrací svou pozornost mnoho občanů České republiky, neboť s obnoveným výzkumem, který nedávno proběhl v pražském kostele sv. Haštala, se našemu národu opětovně připomnělo proroctví, jenž slibuje, že s nalezením Anežčiných ostatků má v zemi zavládnout mír a blahobyť.

Jako babička slavného „krále železného a zlatého“ stojí Konstancie Uherská v přímé rodové linii vedoucí až k „největšímu Čechovi“ všech dob, pod kterým náš národ nespátřuje nikoho jiného než císaře a českého krále Karla IV.

Když uvážíme, že jí v žilách kolovala krev velkých uherských králů, odvážných emancipovaných žen „vonících“ dálkou Svaté země a chrabrých francouzských rytířů, musíme uznat, že právě Konstancie mohla být tím náležitým diadémem, potvrzující čerstvě vydobytý královský majestát Přemysla Otakara I., a že jí tudíž právem patří naše pozornost.

Tímto uvádím jen zlomek z důvodů, které mě přiměly zabývat se hlouběji touto osobností naší historie a pokusit se v této práci přiblížit její životní úděl. Účelem mého snažení tedy je, abychom se dokázali zhloubat do dějinných souvislostí konce dvanáctého a první poloviny třináctého století a zkusili si odpovědět na otázky: „Proč se Konstanciinou osobností zabírat v dnešní moderní době?“ „Jak se jí mohlo žít na uherském dvoře a následně v Čechách jako manželce Přemysla Otakara I.“ „A jaký odkaz nám zanechala?“

1 Konstancie v Uhrách

1.1 Pokrevní dědictví

Na samém začátku svého badatelského počínání jsem hledala cestu, kterou bych se ke královně Konstancii Uherské dokázala přiblížit. A protože je v naší kultuře zcela přirozeným zvykem představit se, začala jsem tedy tradičně. Konstancie, arpádovská princezna narozená mocnému uherskému panovníkovi jedné z předních královských dynastií svého času... vznešené, ale poněkud nezvyklé jméno pro Arpádovnu. V rodové linii dynastie se toto jméno objevuje dokonce poprvé a očividně je latinského původu.¹ Čí památku chtěli její rodiče tímto pojmenováním vzpomenout a uctít?

Abychom získali uspokojivou odpověď, musíme se nechat zanést proudem středověkého času až na dvůr byzantského císařství druhé poloviny dvanáctého století. Tamější dvorní panegyrikové velebili toho času císaře Manuela I. Komnena a celá Byzanc se impozantně tyčila na plátně světového dění. Ze své pevné pozice si mohl Manuel dovolit zasahovat také do cizích záležitostí. A tak tomu skutečně bylo například ve vztahu k Uhrám, ke kterým měl Manuel jako syn uherské princezny docela blízko.² Ke všemu mu velice nahrával fakt, že v uherských krajinách zrovna probíhalo období plné zvrátů a nestability vyvolané nástupnickými boji po smrti krále Gejzy v roce 1161. Tehdy se snažil ujmout vlády jeho nejstarší syn Štěpán, toho jména III., s čímž se ovšem nehodlali jen tak smířit ostatní mocichtiví páni arpádovského domu. A tak se zprvu po smrti svého bratra ujal vlády, jako Ladislav II., Štěpánův starší strýc, načež ani další strýc, synovcův jmenovec, nemínil vypadnout zcela ze hry a s titulací Štěpán IV. se prosadil na uherský trůn v letech následujících: 1163 – 1165. Svou pozici si pojistil sňatkem s princeznou z rodu

¹ Přesný význam slova „constantia“ se udává jako: „stálost, pevnost, trvalost“ – Jan KÁBRT – Pavel KUCHARSKÝ – Rudolf SCHAMS – Čestmír VRÁNEK – Drahomíra WITTICHOVÁ – Vojtěch ZELINKA, *Latinsko/český slovník*, Praha 2000, s. 128.

² „Císař Manuel Komnenos, Piroščin syn, se pokoušel využít svého napůl maďarského původu k získání Uher a v průběhu 22 let neméně než desetkrát vpadl do země.“ – Paul LENDVAI, *Tisíc let maďarského národa*, Praha 2002, s. 41. Zmíněná Piroška je dcerou uherského krále Ladislava I. (1077–1095), označovaného od dob vlády Bély III. za „Svatého“. Později se nechala Piroška na byzantském dvoře přejmenovat na Irenu (Uherskou).

Komnenovců, což mu zaručovalo podporu byzantského císaře. Jenže o vývoj v Uhrách se začal následně zajímat také Manuelův protipól, mocný Fridrich Barbarossa. Ten svůj postoj vyjádřil vcelku rázným způsobem. Sestavil vojsko, které mělo do arpádovských záležitostí zasáhnout a kolem roku 1164 si již jeho pověřenci proráželi cestu uherskými nížinami. V čele tohoto vojska stála družina českého krále Vladislava, který byl příbuzensky spjat s ratolestmi zemřelého Gejzy. Naproti tomu císař Manuel taktéž nemínil pouze pasivně přihlížet. Chvíli to vypadalo, že se schyluje k rozhodujícímu střetu obou gigantů. K žádnému boji ale nakonec nedošlo. Namísto toho se začalo vyjednávat. Byzantský císař po zvážení situace ustoupil a uznal Štěpána III. jako právoplatného nástupce otce Gejzy. Protože však sám císař neměl žádného vhodného následníka, který by se chopil po jeho smrti byzantského trůnu, využil těchto dynastických třenic, které znamenaly uherské oslabení, a pojal daleko mladšího Štěpánova bratra Bélu, vévodu dalmatského a chorvatského, jako své rukojmí. Ten se tedy musel odebrat do Konstantinopole. Z rukojmí se ale po čase stal Manuelův oblíbenec, který byl dokonce ustanoven císařovým dědicem, což dokazuje i jeho překřtění na Alexiose. V Bélovi, jakožto Manuelově nástupci, byla spatřována nová možnost spojení Byzance a Uher pod jednou korunou. Tato víze nebyla nakonec nikdy uskutečněna, protože, jak poznamenal László Kontler: „Roku 1169 se Manuelovi narodil syn a císař okamžitě zavrhl plán na sňatek své dcery s Bélou-Alexiose a na jeho nástupnictví v Konstantinopoli.“³

Přece jen nebyl Manuelovi Bélův osud zcela lhostejný, a tak mu nejen pomohl získat uherský trůn, který se v roce 1172 opět uprázdnil, ale jako náhradní nevěstu mu vybral svou švagrovou, přesněji řečeno nevlastní sestru své manželky Marie Antiochijské, kterou byla Anna de Châtillon (či Anežka ze Châtillonu). Po boku této ženy pak Béla (jako uherský král již Béla III.) zkontroloval domácí uherskou církev vedenou arcibiskupem Lukášem, který jako propapežský stoupenec měl odpor ke všemu, co by jen trošku zavánělo pravoslavím. Také dokázal zdolat nástrahy domácí opozice, přičemž se mu podařilo prokouknout plány mladšího bratra Gejzy na získání trůnu. A po smrti svého někdejšího patrona Manuela v roce 1180, která vnesla do převratného dějinného období pro změnu Byzance, dokázal plně upevnit uherskou suverenitu. Anna de Châtillon se po boku svého chotě stala uherskou

³ László KONTLER, *Dějiny Maďarska*, Praha 2001, s. 61.

královnou a následně také matkou dvou dalších uherských králů Emericha a Ondřeje II., byzantské císařovny Markéty a v neposlední řadě budoucí české královny Konstancie Uherské.

Zřejmě tedy nikdo jiný než Anna de Châtillon, Konstanciina matka, nerozhodoval o jménu narozené princezny. Snad chtěla tímto pojmenováním zvěčnit odkaz své matky – rovněž zvané Konstancie, kněžny Antiochijské. Možná chtěla poukázat na královský původ zděděný po své prababičce Konstanci, která byla jakožto dcera francouzského krále Filipa I. provdána za Bohemunda z Tarentu, zakladatele křižáckého státu Antiochie. Snad chtěla Anna právě tímto tahem dát najevo své přání, aby i z dcery Konstancie vyrostla významná, sebevědomá a schopná žena, jako byly její předchůdkyně.

Jak Annina matka, tak babička, jeruzalémská princezna Alice, měly v antiochijském státě významné slovo, takže byly nepochybně průbojnými ženami. Obě dokázaly vzdorovat autoritám, jako byli například jeruzalémský král a nebo snad sám byzantský císař. Alice dokonce hledala spojence mezi tureckými vládci jen aby si uchovala nezávislost na králi a byla ochotna se před ním bránit v obležení, které jí nakonec stálo vyjednávání o svůj vlastní život. Ani to však nebylo důvodem se definitivně vzdát svého vlivu, který v Antiochii získala a tak se za nedlouho po tomto incidentu opět vrátila z ústraní zpátky na scénu. Nakonec musela být obelstěna a definitivně vyřachována svou vlastní dcerou Konstancií, která „byla unesena... a tajně provdána za Raimonda⁴, muže čtyřikrát staršího.“⁵

Později si tato antiochijská kněžna Konstancie díky své troufalosti dokázala prosadit svou také při výběru druhého manžela, přičemž taková rozhodnutí zpravidla připadala lennímu pánovi. Uvedme jen pro ilustraci: „Mladý král Balduin⁶ převzal obranu Antiochie ne jakožto suverén, ale jako nejbližší příbuzný

⁴ Tento první muž mladičké kněžny Konstancie Antiochijské byl Raimund z Poitiers, mladší syn akvitánského vévody, o němž si Alice, matka kněžny Konstancie, myslela, že přijíždí uzavřít sňatek s ní. Alice byla ale podvedena a Raimundovou manželkou se stala mladičká Konstancie. Mimochodem dcera narozená z tohoto manželství byla, již zmíněná, Marie Antiochijská, manželka císaře Manuela. Díky těmto příbuzenským svazkům zřejmě došlo také k provdání Anny de Châtillon za uherského Bélu III.

⁵ Věra a Miroslav HROCHOVI, *Křižáci v Levantě*, Praha 1975, s. 105.

⁶ Jedná se o Balduina III., jeruzalémského krále a zachránce Antiochie před pádem do rukou sultána Núr-ad-Dína.

ovdovělé princezny Konstancie, což slibovalo dlouhé období regentské vlády, protože nový kníže Bohemund III. byl teprve pětiletý. Avšak král se nemohl stále zdržovat na severu a zanedbávat Jeruzalém, a proto se princezna Konstancie musela znovu vdát, aby její druhý manžel mohl vládnout v zastoupení nevlastního syna. Tentokrát bylo ovšem právem nejvyššího lenního pána zprostředkovat sňatek vazalské dědičky, podle všeobecného mínění byl suverénem Antiochie řecký císař. A Manuel⁷ také ustanovil ženicha. Byl to jeho půvabný, leč poněkud vyžilý bratranec Andronikos Komnenos. Jenže na cestě do Antiochie rozprášili ženichovu družinu Arméni a Andronikos uprchl nazpět do Cařihradu. Manuel pak vyslal svého ovdovělého švagra Caesara Jana Rogera, sicilského Normana, jenž byl současně věrný císaři, což byla politicky velmi vhodná kombinace. Jenže to byl člověk starý, tlustý a ošklivý a princezna si ho nechtěla vzít. Tím se celé jednání protáhlo až konečně roku 1153 se princezna Konstancie vdala podle svého gusta. Vybrala si za manžela Rainalda z Chatillonu, mladšího hraběte z Guyenne ve Francii, který přišel do Zámorí pod korouhví krále Ludvíka⁸ a už tu zůstal, protože doma by mu nepřípadlo žádné léno.“⁹

Pokud mohla dcera Anny de Châtillon, pozdější česká královna, zdědit cosi z odvahy a sebevědomí své jmenovkyně – babičky Konstancie, obě tyto vrozené vlastností by jí určitě nescházely ani ze strany jejího dědečka, již zmíněného kněžnina vyvoleného Renauda de Châtillon (či Rainalda viz citace).

Tento francouzský rytíř se přímo zvěčnil svými riskantními a drzími podniky, které jej dokonce stály šestnáct let v muslimském zajetí. Ale ani těch šestnáct zajateckých let Renauda neodradilo od dalších „pirátských akcí“, do kterých se opět pustil po svém propuštění. Urozené ženy měly pro něj zřejmě slabost, a tak přestože ztratil své dominantní postavení v Antiochii, kde kněžna Konstancie během jeho uvěznění zemřela, její syn mezitím dospěl a byl již schopen ujmout se vlády, stal se díky dalšímu „šikovnému“ sňatku pánem v Zajordánsku. Zajordánsko bylo významnou strategickou oblastí, kudy procházely důležité karavanní stezky. A jak lze předpokládat, Renaud se svou impulzivní povahou nedokázal svým nutkavým myšlenkám odolávat. Zřejmě ty mu také při pravidelném shlížení procházejících

⁷ Jde o Manuela I. Komnena, byzantského císaře již výše zmiňovaného.

⁸ Má se na mysli francouzský král Ludvík VII., otec Filipa II. Augusta.

⁹ Alfred DUGGAN, *Křižácké výpravy*, Praha 1973, s. 106.

muslimských karavan našeptávaly, aby je nenechával v klidu a pokoji procházet krajinou. Neubráníl se tedy a pokračoval ve svých ukvapených počinech. Jeho dobrodružných výpadů už měl ale plné zuby i sám sultán Saladin, „jenž prý Renaudovi přísahal osobní pomstu.“¹⁰ Ta byla nakonec také dokonána.

Není to nikdo jiný než právě Renaud de Châtillon, se kterým se můžeme ještě dnes shledávat na počítačových či televizních obrazovkách v rámci virtuální reality a nebo historického velko filmu.¹¹ A nepřekvapí nás, že podle kritického novodobého pohledu ztvárňuje v těchto dílech postavu, která nedbala smluv ani ušlechtilých gest, osobnost, která podporovala a sama organizovala vraždění, žhářství, loupení, plenění a jiné barbarské činy, které se nevyhnuly ani křesťanům ani muslimům a jimiž bylo často narušováno chatrné příměří trvající uprostřed křesťansko-muslimského soužití. A přeci se najdou i tací tvůrci Renaudových podob, kteří v něm spatřovali „chrabrého rytíře“. Mluvíme o středověkých kronikářích. Ti jej oslavovali jako křesťanského mučedníka, zavražděného muslimskými rukama.¹² Například Anthony Bridge ho ale ve svém díle „Křížové výpravy“ častuje docela jinými slovy: „Bylo to odporné individuum slučující v sobě víc záporných vlastností, než se obvykle u jednoho člověka vyskytuje. Měl-li vůbec nějakou dobrou vlastnost, pak o ní historie nic neví, nezaměňuje-li se ovšem bezhlavost a nezodpovědnost se statečností.“¹³

Pokud k této nezměrné ctižádostivosti, hrdosti, impulzivitě a dobrodružnosti, která, zdá se, kolovala v krvi Konstanciiných předků z matčiny strany, přilijeme ještě královskou vznešenost po arpádovském otci Bélovi III., narozeném sice králi Gejzovi II. a Kyjevské Eufrozině, ale odchovaném na byzantském císařském dvoře, bude výsledkem zřejmě jakási „exotická směs“, která by z pohledu moderní genetiky byla jistě velice zajímavým předmětem zkoumání.¹⁴

¹⁰ ANSBERT. *Třetí křížová výprava dle kronikáře Ansberta*. Z latiny přeložil a historickým úvodem opatřil Pavel Soukup, Příbram 2003, s. 22.

¹¹ Jako příklad lze uvést egyptský film z roku 1963 „Saladin“ a nebo novější americký film „Království nebeské“ režiséra Ridleyho Scotta, z roku 2005, kde se Renaudovým filmovým představitelem stal herec Brendan Gleeson.

¹² Například kolem počátku 13. století vzniklo oslavné dílo Petra z Blois: „*Passio Raginaldi principis Antiochae*.“

¹³ Anthony BRIDGE, *Křížové výpravy*, Praha 1995, s. 121.

¹⁴ viz: Příloha č.1: Zjednodušený rodokmen královny Konstancie

Je to mlhavé tajemno, které obestírá českou královnu Konstancii Uherskou. mlhavé tajemno vzbuzující mnoho otázek, jakou že to mohla být zvláštní osobností...

1.2 Princezna uherská

Datum narození Konstancie Uherské není bohužel do dějin přesně zaneseno. S největší pravděpodobností se však můžeme domnívat, že spadá do období kolem let 1180–1181. Jako poslední narozená královská dcera z manželského spojení Bély III. a Anny de Châtillon se stala Konstancie tím nejmladším článkem arpádovského domu. Jejími staršími sourozenci, mezi kterými snad alespoň částečně vyrůstala, byli bratři Emerich s Ondřejem, a sestra Markéta.¹

O hlavní ženské vzory z arpádovské rodiny, ke kterým by mohla jako malička vzhlížet, obdivovat je a napodobovat, přišla relativně záhy po svém narození. Matka Anna de Châtillon zemřela, když byla Konstancie ještě malé děvčátko, zřejmě během roku 1184. Zanedlouho nato musela opustit uherský dvůr a rozloučit se s Konstancií i její starší sestra Markéta. Jejich otec se totiž dosud nevzdal vidiny na realizaci jakési byzantsko–uherské unie. Jakmile ucítil nepatrnou příležitost tento dávný plán uskutečnit, nehodlal jí v žádném případě promeškat. Proto také v čase, kdy byzantský císař Izák II. Angelos hledal vhodnou nevěstu, využil starých kontaktů a jako císařovu novou snoubenku vyslal do Konstantinopole svou desetiletou dceru Markétu.² Pro malou princeznu Konstancii to určitě nebylo lehké období. Přijít v dětském věku o blízkost své matky a vzápětí také sestry jsou nepochybně citelné ztráty. Na druhé straně to byla ve středověkých královských rodinách vcelku běžná praxe.

Oporu mohla mladička Konstancie hledat u svého otce, uherského krále. V té době se Béla III. ocital na vrcholu moci. Po smrti svého někdejšího opatrovníka Manuela I. Komnena získal zpět jižní provincie. Ty byly kdysi jako Bělův úděl od Uher odděleny. Sjednocením uherského území Béla napomohl k celkové konsolidaci země a položil tak základ k opětovnému vzrůstu své říše. Tento proces zajisté podpořilo i zvýšení královských důchodů a založení dvorské kanceláře.³

¹ Jsou zde jmenováni pouze sourozenci, kteří přežili dětský věk. Emerich – 1196–1204 uherský král, Markéta – provdána za Izáka II. Angelose (byzantským císařem 1185–1195), Ondřej – 1205–1235 uherský král Ondřej II.

² Bálint HÓMAN, *Geschichte des ungarischen Mittelalters*, Band I., Berlin 1940, s. 433.

³ Důležitosti královské kanceláře (zřízené během roku 1185) si byl Béla patrně vědom už dříve. Již v listině datované k roku 1181 totiž „zdůraznil nezbytnost pořizování písemných záznamů.“ – László KONTLER, *Dějiny Maďarska*, Praha 2001, s. 59.

Pevné postavení Uher umožnilo ale především zažehnání politické krize, vyvolané příbuzenskými nesváry a boji o trůn v předchozích letech.

O zbytku Evropy se ve stejném duchu rozhodně hovořit nedalo. Byzantské císařství ztratilo po Manuelově⁴ smrti svou vedoucí pozici díky vleklým dynastickým soubojům. Atmosféra na západě byla pro změnu rozvířena letitým papežským schizmatem, které dlouhodobě působilo mezi jednotlivými „státy“ jako výrazný rozdělující element.⁵

Že jsou Uhry na vzestupu a získávají si své uznání od okolí, které je dříve vnímalo spíše jako obyčejné barbarské společenství, je doloženo i dobovými záznamy. Nejmenovaný byzantský kronikář se na konto uherského národa vyjadřuje slovy: „má dobré koně a dobré zbraně, odívá se železem a pancířem..., co do počtu je ho jako písku v moři, ale pokud jde o statečnost, je nepřekonatelný, v odvaze nedostižný, v boji mu nelze odolat, sám je nezávislý, svobodný, svobodomyslný a je svým vlastním pánem s hlavou vztyčenou.“⁶

Také výsledky Bélovy sňatkové politiky dokazovaly, že svým vladařením dokázal zastínit lesk i takové koruny jako byla například byzantská koruna císařská.⁷ Sebevědomí uherského krále pochopitelně vzrůstalo, a proto ve výběru své nastávající nové partnerky upíral zrak zcela jiným směrem, než bylo v Uhrách doposud zvykem. Uherská královská manželka byla obvykle vybírána z východu, nejčastěji z Kyjevské Rusi. Béla však se svou poptávkou směřoval na západ, kde mu bylo, s ohledem na jeho mocné postavení, vyhověno. Jeho druhou chotí se proto stala samotná dcera krále Ludvíka VII. z dynastie Kapetovců. Byla jí Markéta Francouzská, dáma, která byla už „od plenek“ zaslíbena Jindřichovi Anglickému.

⁴ Jedná se o již výše zmíněného Manuela I. Komnena

⁵ Papežské schizma trápilo Evropu v letech pontifikátu Alexandra III. K rozkolu došlo při jeho volbě v roce 1159. Důraznost Alexandrovi proticísařské politiky a razance Fridricha I. Barbarossy, to byly dva faktory, které udržovaly hořet plamen nesvárů po dlouhá léta. Celá nepříjemná situace se uklidnila až v roce 1180, krátce po skončení III. lateránského koncilu – Jaroslav DURYCH, *Papežové a císaři*, Praha, Litomyšl 2001, s. 78–79.

⁶ Paul LENDVAI, *Tisíc let maďarského národa*, Praha 2002, s.45, původní znění citace – Kálmán BENDA – Péter HANÁK – László MAKKAI – Zsuzsa L. NAGY – Emil NIEDERHAUSER – György SPIRA – Károly VÖROS, *Die Geschichte Ungarns – Von den Anfängen bis zur Gegenwart*, Budapešť 1988, s. 29.

⁷ MACARTNEY, C. Aylmer, *Geschichte Ungarns*, Stuttgart 1971, s. 24.

zvanému též Mladík, který měl, jako syn krále Jindřicha II. Plantageneta, převzít po otci královské žezlo. Na tuto ženu Anglie hodně vsázela, protože „kdyby tento spolek vydržel a Ludvík neměl žádného mužského potomka, mohla v budoucnu vzniknout anglonormansko-francouzská mocnost.“⁸ Jenže jak už tomu bývá, lidské plány jsou na zápletky života poněkud krátké a tak si s nimi osud pohrál po svém. Přestože byl Jindřich již v roce 1170 korunován, stal se jen formálním spoluvládcem svého otce. Žezlo pevně do svých rukou nikdy nepřevzal. S velkým očekáváním byla za Jindřicha provdána dva roky po jeho korunovaci Markéta. Během jejich manželství ale porodila pouze jednoho mužského potomka, který ovšem brzy zemřel a dalšího očekávaného těhotenství se již Markéta nedočkala. Zato se konečně na „třetí pokus“ (mám na mysli v době trvání třetího manželství) narodil vymodlený syn jejímu otci, francouzskému králi Ludvíkovi VII. Veškeré plány tak byly zmařeny a Markéta byla nakonec pro svou následnou neplodnost a údajné pletky na královském dvoře z Anglie vyhnána. Tragédie byla dokonána, když Jindřich Mladík, stále ještě jako Markétin zákonný manžel, v létě roku 1183 zemřel. Osud byl k Markétě ale přece jen shovívavější, než by se na první pohled zdálo. Když nesehrála svou roli v úloze rozšíření vlivu Anglie, pomohla posílit alespoň vazby východu se západem. Uherský suverénní panovník Béla III. by nebyl tak úspěšným politikem, kdyby na tuto funkci svého sňatku s Markétou nepomýšlel.

A podle všeho suverénem Béla rozhodně byl. Díky svatební smlouvě, která byla mezi uherským a francouzským králem sepsána, se totiž zachoval doklad lesku Bélovy moci a bohatství. Béla tehdy poslal „tchánovi výčet svých příjmů z daní“⁹...

⁸ Joachim EHLERS – Heribert MÜLLER – Bernd SCHNEIDMÜLLER, *Francouzští králové v období středověku*, Praha 2003, s. 140.

⁹ Pro naši představu: Bélův roční příjem podle tohoto dokladu odpovídal přibližně 45 tunám stříbra – István BARTA – Péter HANÁK – László MAKKAI – Zsuzsa L. NAGY – Iván T. BEREND – György RÁNKI – Miklós LACKÓ, *Die Geschichte Ungarns*, Budapešť 1971, s. 48 : „In der anlässlich der heirat Bélas III. mit einer französischen Prinzessin angefertigten, erhaltengebliebenen Aufstellung über die Einkünfte des Königs dürften die Einnahmen mit 241 000 Mark (d.h. ungefähr 45 000 Kilogramm Silber) als recht hoch angesetzt sein...“ Podrobněji a do jednotlivých položek jsou královské příjmy rozpočítány – Bálint HÓMAN, *Geschichte des ungarischen Mittelalters*, Band I., Berlin 1940, s. 422, 423.

Jeho příjmy byly stejně vysoké jako příjmy anglického a francouzského krále a převyšovaly je jenom daňové zisky císaře.“¹⁰

Od roku 1186, kdy se datuje Bélův nový sňatek,¹¹ vyrůstala tedy Konstancie v zázemí otcova druhého manželství, za přítomnosti Markéty Francouzské. Pokud s tím můžeme počítat... ve středověku samozřejmě nebylo žádnou výjimkou, že byly princezny již jako malé holčičky posílány na cizí dvory svých budoucích ženichů, kde byly vychovávány podle místních zvyků a mravů. O něčem podobném ve spojitosti s Konstancií však žádné zmínky dochovány nejsou. Předpokládejme tedy, že skutečně dozrávala v mladou ženu na dvoře uherském. Potom by příchod Markéty nejen pro jejího otce Bélu, ale i pro ni samotnou, tak jako vlastně pro celé Uhry, měl nemalý význam.

Nebude náhodou, že zrovna závěr dvanáctého století se v Uhrách odehrává ve znamení silící rytířské kultury a celkové orientace na západní kulturní vzory. Konec tohoto století je dokonce nazván jako období „kvasu ve stavebních slozích“¹² a „zlaté období stavebního umění.“¹³ I když dosud samozřejmě převládala románská architektura, „jejímiž nejnádhernějšími stavbami v Uhrách byly katedrála v Pešti a bazilika ve Stoličném Bělehradě, založili francouzští stavitelé, kteří do země přišli kolem roku 1190, v Ostrihomi první gotickou stavební huť ve střední Evropě.“

Je logické, že se s prvními náznaky gotiky shledáváme v Uhrách právě po příchodu francouzské princezny. Vždyť kdo měl ve Francouzském království v prvních letech vlády Markétina otce hlavní slovo, pokud nebyl král přítomen? Podle jistých zdrojů víme, že „během královy nepřítomnosti vládl v říši opat Suger ze St. Denis.“¹⁴ Saint-Denis bylo proslulým benediktýnským opatstvím, kde na Sugerův popud vyrostl přestavbou místního kostela vlastně „první velký gotický chrám. Chór kostela Saint Denis byl vysvěcen 11. června 1144 a slavnosti se zúčastnili král s královnou a mnoho biskupů a opatů z církevních provincií, kde se v následujících letech rovněž začalo s přestavbou nebo výstavbou chrámů

¹⁰ Paul LENDVAI, *Tisíc let maďarského národa*, Praha 2002, s.44.

¹¹ Bálint HÓMAN, *Geschichte des ungarischen Mittelalters*, Band I. , Berlin 1940, s.438.

¹² László KONTLER, *Dějiny Maďarska*, Praha 2001, s. 60.

¹³ Paul LENDVAI, *Tisíc let maďarského národa*, Praha 2002, s.411.

¹⁴ Joachim EHLERS – Heribert MÜLLER – Bernd SCHNEIDMÜLLER, *Francouzští králové v období středověku*, Praha 2003, s. 137.

v gotickém stylu, který na všechny hluboce zapůsobil.“¹⁵ Tedy o jistých souvislostech by se zde zřejmě dalo uvažovat.

Kromě gotické stavební hutě vyrostl v Ostřihomi díky francouzským mistrům také nádherný palác. Ostřihom se do popředí králových zájmů, a tím i stavitelské péče, nedostala čirou náhodou. Toto město bylo přece téměř dvě stě let centrem uherského arcibiskupství. Tím, že Béla postavil svou rostoucí královskou moc vedle tradičního symbolu moci církevní, vyjádřil dosti výstižně své vzrůstající sebevědomí.

Nádech latinského západu a jeho rozvinuté kulturní sféry byl patrný i v dalších stavitelských záměrech. V Uhrách začaly vyrůstat cisterciácké kláštery, kam byli umísťováni převážně mniši přímo z Francie. I v tomto konání můžeme spatřovat „dopadající stín“ Bélovy manželky Markéty a její domoviny. Nebylo by ovšem spravedlivé, kdybychom veškerý význam těchto zakladatelských počínů připisovali pouze jejímu vlivu. Příchod cisterciáckého řádu do Uher byl umožněn, působností rakouského kláštera Heiligenkreuz,¹⁶ již v době kralování Bélova otce. A sám Béla přivedl do své země cisterciáky už z rodového kláštera své první ženy, Anny de Châtillon, který se nacházel v Potigny.¹⁷ Za časů jeho druhého manželství s Markétou Francouzskou můžeme však hovořit o dalším významném rozkvětu tohoto společenství na území Uher. Totiž Francie za krále Ludvíka VII., Markétina otce, představovala centrum rozpínajícího se cisterciáckého řádu. Významným představitelem francouzských cisterciáků byl „charismatický Bernard z Clairvaux, jenž mu dával tak silné podněty, že v době jeho smrti (1153) existovalo v latinské církvi již na 350 cisterciáckých klášterů.“¹⁸

Západní duch se ale neodrážel pouze ve stavitelské a zakládací činnosti. Musel být do určité míry patrný prakticky ve všech sférách, které byly formovány nestálostí módních trendů. Není těžké si představit, jak mohla uherské ženy královského dvora, včetně mladé princezny Konstancie, zaujmout francouzská móda královny a jejího fraucimoru. Ale také Markétiny chuťové pohárky byly

¹⁵ Marie ČERNÁ, *Gotická architektura*, Praha 2005, s. 29.

¹⁶ Vliv kláštera Heiligenkreuz je logický i díky jeho relativně blízké vzdálenosti od Bratislavy, leží totiž v okrese Baden, jižním směrem od Vídně.

¹⁷ Bálint HÓMAN, *Geschichte des ungarischen Mittelalters*, Band I., Berlin 1940, s. 405.

¹⁸ Joachim EHLERS – Heribert MÜLLER – Bernd SCHNEIDMÜLLER, *Francouzští králové v období středověku*, Praha 2003, s. 141.

zajisté zvyklé na vynikající francouzské delikatesy, o které se jistě ani na uherském dvoře nechtěla nechat připravit. A co teprve věhlasná kultura francouzského vinařství...

Nesmíme zapomenout, že se nejednalo jen o francouzské či západoevropské novinky, které princeznu Konstancii a uherský lid obohacovaly a jimiž si mohli tříbit svůj vlastní vkus. Všechno toto neslo s sebou i další pozitivum, z kterého těžily celé Uhry. Totiž „napodobující příklad krále, následovala módní proudy Evropy také více a více šlechta, což nemálo přispělo k připojení země na světový obchod.“¹⁹

Významnou změnou byl také rostoucí důraz na vzdělávání a v důsledku toho jeho zvyšující se kvalita. Orientací na západ se pro členy domácí uherské elity otevřely nové možnosti studia v centrech jako byla Paříž, Bologna nebo Oxford.²⁰

Atmosféru, v které mladičká Konstancie vyrůstala za dob kralování svého otce Bély III., a podmínky v jakých trávila svá princeznovská léta, bychom asi dnes definovali pojmem „rozpínající se multikulturalita.“

Po dlouhé roky bohužel o Konstanciině osobě prameny tiše mlčí. Abychom si dokázali alespoň částečně vykreslit její prožité mládí, musíme se spokojit s těmito skromnými informacemi z četby „mezi řádky“.

¹⁹ István LÁZÁR, *Kleine Geschichte Ungarns*, Budapešť 1990, s. 73.

²⁰ „Kronikáři například připomínají, že roku 1192 vyslal Béla III. studenta Elvina ke studiu hudby do Paříže a za dva roky nato byl do Oxfordu vyslán Nicolaus Hungarus.“ – Paul LENDVAI, *Tisíc let maďarského národa*, Praha 2002, s.44. Počet čtyř duchovních, vzdělávajících se ve Francii, zase zmiňuje Bálint Hóman – Bálint HÓMAN, *Geschichte des ungarischen Mittelalters*, Band I. , Berlin 1940, s. 407.

1.3 Konstancie jako předmět sňatkové politiky

Z dějinné tmy vystupuje Konstanciino jméno opět až s příchodem závěru osmdesátých let dvanáctého století. Tehdy začala hýbat světem jedna poměrně velká událost – vyhlášení, v pořadí již třetí, křížové výpravy. Když odhlédneme od napínavého zápasu o Jeruzalém a od odvážných skutků krále Richarda Lví srdce či snad muslimského hrdiny sultána Saladina, můžeme ve stínu těchto rytířských dobrodružství naléznout další drahocenný střípek do mozaiky života Konstancie Uherské. V souvislosti s aktuálním děním se nám totiž dochoval záznam o zřejmě prvních Konstanciiných zasnubách.

Protože oddíly německého vojska křížové výpravy postupovaly suchozemskou trasou a jejich nohy si musely prošlapávat cestu i uherskou krajinou, měl Béla vynikající možnost blýsknout se svojí velikostí a při té příležitosti nabídnout také ruku své nejmladší dcery Konstancie.

Tentokrát se svými plány mířil opravdu vysoko. Chopil se šance, která se mu naskytla a v odvěkém konfliktu mezi východem a západem zaujal pozici jakéhosi prostředníka. Dokázal tak využít vhodného okamžiku pro ještě další zvýraznění své úlohy a moci v Evropě. Dalo by se tedy konstatovat, že: „Království Svatého Štěpána vyšlo z velké zkoušky, v poměrování svých sil s císaři západu a východu, vítězně a brzy vystupovalo jako ochránce světové moci, která ještě před nedávnem ohrožovala existenci národu a suverenitu jejich králů.“¹

Zájem o ruku jeho dcery je tedy pochopitelný. Během pobytu křížáckých rytířů v uherských končinách se o ni začal ucházet mladší syn proslulého císaře Fridricha Barbarossy. Byl jím Fridrich, vévoda švábský, který byl v celé této „posvátné expedici“ ustanoven Barbarossovým zástupcem. Se zasnubami se v žádném případě neotálelo.

Bélovi se svou velikostí, slávou, mocí a bohatstvím zřejmě podařilo demonstrovat opravdu působivě. Jinak by celá zasnubní oslava těžko našla své místo v tehdejších písemnictvích. Od autora jednoho z poutavých vyprávění o této dějinné epizodě, jímž je Karl von Wetzky, se dozvídáme, že se celá ta sláva uskutečnila v poněkud okázalém duchu „ve velkém paláci poblíž Ostřihomi, jehož sál silně připomíná

¹ Překlad citace: Bálint HÓMAN, *Geschichte des ungarischen Mittelalters*, Band II, Berlin 1943, s. 36.

dvorany z písne o Nibelunzích.“² Ze zápisů kronikáře Ansberta, který byl účastníkem křížové výpravy, se můžeme o celém dojmu, který Béla na císařovu družinu zanechal, dozvědět ještě více: „Od jasného krále uherského Bély byli jak pan císař, tak celé vojsko mile přijati a pan císař a vzpomenutý král se spolu setkali a pohovořili v sousedství Ostřihomi, které se říká též Grania, první metropole Uher, v oktávu Letnic, totiž 4. června, za jásotu obojího lidu a národa. Uherská královna Markéta, sestra francouzského krále, též věnovala císaři dvojité stan obdivuhodné krásy a velikosti, totiž uvnitř čtyřpokojoiný a půvabně pokrytý rudým sukem, zvnějšku pak obepnutý přes to, co jsem nazval čtyřpokojoiným. Nadto král jemu a jeho lidem po mnoho dní předával naložené lodě a vozy nacpané chleby, vínem a ječmenem na krmení koní a voly a ovce se třemi velbloudy. Dále držel císaře po dva dny na svém soukromém loveckém ostrově, který se rozprostírá dosti široko, obklopen Dunajem, a vojsko rozmístil po celé své zemi na nejrůznější lučiny a ve městě Ostřihomi rozdělil chudým poutníkům dvě sýpky, jednu plnou mouky, jednu ovsu. Také přikázal přijmout pana císaře ve městech a biskupstvích slavnostním průvodem a s velkou nádherou.“³

Podle těchto slov muselo tedy k zasnubám princezny Konstancie dojít někdy na konci jara roku 1189.

Co se ale nestalo! Celá „slavná“ kruciáta dopadla nakonec úplně katastrofálně. Kronikář Ansbert nám o tom zanechal opět zprávu ve znění: „... a přeplavili se do Ptolemaidu, které se říká též Akkon, kde se celé vojsko Kristova kříže spojilo. Tam také jak Ti, kteří před tím obsazovali to město, které Turci opevnili a zostra bránili, tak Ti kteří tam dorazili, žalostně umírali. Kdo u takového mření byl, mohl by věřit, že zde věci lidské došli konce. A jak praví prorok: „Venku pustošil meč a doma mu smrt byla podobna,“ neslýchaný mor a nákaza všechny kosila, takže také ti, kteří neskončili život v Antiochii a hledající odklad své smrti, v nemoci se plavili do Akkonu, zemřeli tam, a ti, kteří nemocní obsazovali to město, byli uchváteni podobnou smrtí. Mezi nimi zemřel švábský vévoda, jenž se stal nejdívočejším bojovníkem božím a postrachem Saracénů...“⁴ Jak je vidno, o život bylo v těchto

² Karl von WETZKY, *Bůh tomu chce*, Brno 1998, s. 29.

³ ANSBERT. *Třetí křížová výprava dle kronikáře Ansberta*. Z latiny přeložil a historickým úvodem opatřil Pavel Soukup, Příbram 2003, s. 55, 56.

⁴ Tamtéž, s. 110, 111.

východních končinách připraveno mnoho křižáckých rytířů, smrt zde zastihla také samotného císaře a dokonce i jeho syna Fridricha.⁵ To byla samozřejmě pro uherského krále Bélu „čára přes rozpočet.“ Mohl si začít opět lámat hlavu, kde bude shánět náhradního ženicha, hodného princezny Konstancie.

Úspěšný vládce jako byl Béla jistě své představy měl, ale v nastalé situaci je nebylo zřejmě jednoduché realizovat. Podle své prozápadní orientace a vyženeňých příbuzenských pout by se mu jistě zamlouval nějaký předpokládaný dědic francouzského trůnu. V rodině Kapetovců bylo však o mužské potomky zrovna nouze. Filip II. August, jakožto Bélův švagr, stávající francouzský král a vytoužený jediný syn svého otce, byl sice od roku 1190 vdovcem, ale jelikož se během bojů se sultánem Saladinem stal nesmiřitelným rivalem anglického krále Richarda I. Lví srdce, směřoval své zájmy poněkud jinam. V srpnu 1193 se oženil s dánskou princeznou Ingeborg, protože „síly, které mohla dánská námořní mocnost rozvinout proti ostrovní základně protivníka, byly pro francouzského krále natolik významné, že si je chtěl zajistit všemi prostředky.“⁶ Z jeho předchozího manželství vzešel sice mužský potomek a budoucí následník Ludvík VIII., ale v čase, který byl aktuální, mu bylo sotva pět let.

Kdyby se Béla rozhodl uzavřít zasnubní smlouvu své dcery s jinou dynastií výsostného postavení, stavěl by se tím povětšinou proti své vlastní rodině. V takové pozici by se například ocitl, kdyby začal sjednávat námluvy s anglickými Plantagenety. Bez ohledu na to, že byla Anglie francouzským protivníkem, vyhnali odsud přece před pár lety Bélovu současnou manželku, a kromě toho ani zde nebylo mezi kým vybírat. Richard Lví srdce, jehož „zájmy nesměřovaly k manželství,“ podle Bridgeovy citace,⁷ pojal na Kypru, v roce úmrtí Konstanciina ženicha, za manželku Berengarii Navarrskou. Z tohoto svazku ovšem žádný potomek nevzešel. Richardovým mladším sourozencem byl Jan Bezzemek, který ovšem neměl v té době příliš lichotivé vyhlídky. Posledním žijícím mužem této rodové linie byl Artur,

⁵ Podle poznámek Pavla Soukupa zemřel Fridrich Švábský 21. ledna 1191 – ANSBERT. *Třetí křižová výprava dle kronikáře Ansherta*. Z latiny přeložil a historickým úvodem opatřil Pavel Soukup, Přeborn 2003, s. 143.

⁶ Joachim EHLERS – Heribert MÜLLER – Bernd SCHNEIDMÜLLER, *Francouzští králové v období středověku*, Praha 2003, s.153.

⁷ Anthony BRIDGE, *Křižové výpravy*, Praha 1995, s.154.

synovec obou již zmíněných bratrů, který byl ale jen o něco málo starší než malý Filipův syn Ludvík.⁸

O rozhlížení se po ženichovi v Byzanci také nemohla být řeč. Zde totiž Béla zaznamenal úspěch již při výběru partnera pro svou starší dceru Markétu, která byla manželkou císaře Izáka II. Angelose. Jeho bratr Alexios se tedy logicky do králových plánů nemohl hodit taktéž, neboť by tím byly postaveny obě uherské sestry proti sobě. Navíc se Alexios otevřeně stavěl do opozice proti císařskému páru, který tvořil Izák s Markétou.

Ani v Kastilii nečekaly na uherského krále žádné zajímavé nabídky. Alfonso VIII., který této zemi vládl, se dočkal následníka trůnu až v roce 1204. Do té doby žádný z jeho mužských potomků nepřežil svá dětská léta.

Snad by mohla v souvislosti s hledáním vhodného protějšku k uherské princezně vyvstat také otázka: proč Béla přehlížel rakouské vévodství, s kterým Uhry sousedily? Odpověď je jednoduchá. Kromě toho, že s touto krajinou neudržoval zrovna nejvřelejší styky, stáli v jeho čele Konstanciini bratřenci, čili blízcí pokrevní příbuzní.⁹

Od případných sňatkových nabídek vzešlých z knížectví piastovského, rozdrobeného smrtí Boleslava III. Křivoústého (1138) na mnoho samostatných údělů, si Béla nic velkolepého nemohl zrovna tak slíbovat.

Obdobně na tom byla také Kyjevská Rus, jejíž roztržitost Uhry dokonce využily pro svou vlastní expanzi.¹⁰ Navíc jako bernou minci musíme brát fakt, že Béla III. prolomil dosavadní uherskou tradici, vybírat životní partnery v těchto končinách, když si hledal manželku sám pro sebe. Není proto důvod, aby se k tomuto zvyku vracel při výběru partnerů pro své vlastní potomky.

Mohl by Béla pro Konstancii hledat ženicha v přemyslovských Čechách? Mohl, ale existují pádné důvody k tomu, proč se domnívat, že tak neučinil. Bálint

⁸ Jedná se o výše zmíněného syna Filipa II. Augusta z jeho prvního manželství, který se stal, jako Ludvík VIII., příštím francouzským králem.

⁹ Fridrich I. Babenberský, rakouský vévoda v letech 1194–1198, a jeho bratr Leopold VI. Babenberský byli synové Leopolda V. Babenberského a Heleny Uherské, která byla sestrou Bely III.

¹⁰ Na přelomu století se snažili Arpádovci ovládnout Halič a vytvořit z tohoto území oblast využitelnou pro svoji sekundogenituru. Halič se jim ale dlouhodobě ovládnout nepodařilo.

Hóman ve své knize zmiňuje, že Béla „byl sice přes jeho starší sestry¹¹ švagrem českých knížat, ale oba tyto sňatky byly ještě dílem jeho ruské matky a jeho bratra. On sám hledal spojení s jinými předními dynastiemi.“¹² Nehledě na to, že si oba tyto švagry poněkud zneprátelil, když podporoval jejich nevlastního strýce z vedlejší přemyslovské linie.¹³ Zcela odmyslet si ale nemůžeme ani překerní situaci, v které se České země nacházely.

V době kolem smrti Vladislava II. došlo totiž v Čechách k závažným komplikacím. Král se snažil ještě za svého života zabezpečit vladařskou pozici pro svého nejstaršího syna Bedřicha a uvést tak do reality zásadu primogenitury. Bedřich ale svou pozici neudržel a v letech 1173–1178 ho v čele, už zase pouhého knížectví, vystřídal strýc Soběslav II., proslavený svým přídomek „kníže sedláků“. „Nejspíše v létě 1178 udělil císař Čechy v léno Bedřichovi.“¹⁴ Tentokrát se sice Bedřich udržel v knížecím postavení až do roku 1189, ale ani během těch deseti let nebyl v zemi klid. Po jeho smrti přišla nová vlna epizodických knížecích vlád. V českých zemích to vypadalo s vladařením v devadesátých letech dvanáctého století jako na houpačce. Neustálé zvraty způsobující vnitřní nestabilitu země mohly být taktéž důvodem k vyškrtnutí Přemyslovců z jakýchkoliv dalších Bělových plánů.

Zbývala snad už jen Svatá říše římská, kam by se mohl král obrátit v případě dalšího pokusu o provdání své dcery Konstancie. A kam už se vlastně také jednou obrátil. Ani zde ale situace nehrála ve prospěch uskutečnění Konstanciina sňatku. Po smrti Fridricha Barbarossy byl okamžitě císařem korunován jeho syn Jindřich

¹¹ Ve vztahu k českému Vladislavovi II. je zmíněno, že „dva z jeho synů měli za ženy Štěpánovy sestry.“ – Josef ŽEMLIČKA, *Čechy v době knížecí*, Praha 2002, s. 261. Štěpánem je zde míněn Štěpán III., bratr Bély III. a uherský král v letech Bělova prodlévání na byzantském dvoře císaře Manuela I. Komnena. A těmito Štěpánovými sestrami byly: Alžběta Uherská, manželka knížete Bedřicha († 1189) a Odola, manželka Svatopluka († 1169). Podrobný rodokmen – Bálint HÓMAN, *Geschichte des ungarischen Mittelalters*, Band II, Berlin 1943, s. 26. Richard Pražák se však ve své stati o česko-maďarských vztazích vyjadřuje tak, že hlavní iniciativa ke vzniku těchto příbuzenských vazeb byla vyvíjena na straně české – Richard PRAŽÁK, *Česko-maďarské vztahy*, In: László KONTLER, *Dějiny Maďarska*, Praha 2001, s. 435.

¹² Bálint HÓMAN, *Geschichte des ungarischen Mittelalters*, Band I., Berlin 1940, s. 438.

¹³ Bálint Hóman se zmiňuje o „vzájemném navázaném přátelství se Soběslavem“ (II.) – Bálint HÓMAN, *Geschichte des ungarischen Mittelalters*, Band I., Berlin 1940, s. 431.

¹⁴ Josef ŽEMLIČKA, *Čechy v době knížecí*, Praha 2002, s. 314.

VI., již ženatý s dědičkou sicilského království. Mladší bratr Konrád II. byl manželem Berenguely Kastilské a Filipa Švábského pro jistotu z politických mašinérií vyloučili. Byl tehdy předurčen pro duchovní dráhu, které se věnoval do roku 1195.

Patová situace, zdá se. Pokud nebereme v úvahu, že se zápis o dalších Konstanciiných zásnubách vytratil z dobových záznamů a nebo byla událost natolik nevýznamná, že si s jejím zanesením do dějin prostě nedělal nikdo starosti, můžeme předpokládat, že snad právě díky tehdejším složitým poměrům bylo s vdavky uherské princezny Konstancie otáleno. Možná byli již všichni vhodní ženichové zadáni a Béla ze své mocné pozice nechtěl přistoupit ke kompromisům, které by znamenaly přenechat svou nejmladší dceru muži menšího významu než byl on sám. A co když Konstancii, svou nejmladší dceru, natolik miloval, že mu pro ní nebyl nikdo dost dobrý? Pokud však vezmeme do úvahy politickou racionalitu a účelnost, bylo by pravděpodobnější, že byly již nějaké sňatkové smlouvy rozjednány, ale nečekané události vždy řádně „zamíchaly kartami“ a z plánovaných dohod nakonec za každé sešlo.

Nemůžeme ani vyloučit možnost, že Bélův zájem v devadesátých letech zaměstnávaly záležitosti úplně jiného charakteru a natolik závažné, že nějaké Konstanciiny zásnuby byly odsunuty do pozadí. Víme, že k roku 1192 nechal král svatořečit jednoho ze svých předchůdců Ladislava I. Co jej k tomu vedlo? Je nepřehlédnutelné, že se tato událost mihla v dějinách právě v době křížáckého nezdaru ve „Svaté zemi.“ Ladislav byl kdysi vůdcem první legendární kruciáty. To, že jej nechal v tento příhodný čas Béla pozvednout mezi světce určitě vyjadřovalo nejen jeho úctu k němu, jako svému předkovi, ale také chuť učinit z něho svůj vzor. Příklad, kterým se chtěl řídit ve svých plánech na odvetnou akci. Béla se přece třetí výpravy sám nezúčastnil. Vyslal pouze 2000 svých válečníků v čele s bratrem Gejzou, který byl za tímto účelem na králův rozkaz propuštěn z dvanáctiletého vězení.¹⁵ Zřejmě se chtěl další akce zúčastnit osobně a mohl proto podnikat rozsáhlé přípravy, které mu zabraly veškerý jeho čas.¹⁶

¹⁵ Bálint HÓMAN, *Geschichte des ungarischen Mittelalters*, Band I., Berlin 1940, s.435, 436.

¹⁶ O Bélových plánech na čtvrtou křížovou výpravu se zmiňuje také Bálint Hóman – Bálint HÓMAN, *Geschichte des ungarischen Mittelalters*, Band I., Berlin 1940, s. 437.

Ať už byly Bělovy plány jakékoliv, jedno víme spolehlivě. V roce 1196 byly definitivně zmařeny, protože do nich nezvaně vstoupila jeho smrt. Zkrátka v některých ohledech nám zůstávají fakta, osvětlující historické souvislosti, zahalena rouškou tajemství a nám nezbývá než vylučovat nemožné a předpokládat reálné.

2 Nevěsta Konstancie

2.1 Politická situace v Evropě koncem 12. století

Po smrti Konstanciina otce bylo mnohé jinak. Změny ale nepřišly pouze v Uhrách, kde usedl na královský trůn Bélův nejstarší syn Emerich. Pod výraznými proměnami se otrásala na sklonku dvanáctého století téměř celá Evropa.

Nový uherský král vesměs pokračoval v kurzu svého otce. Takže zprvu nic nového pod sluncem. Emerich zůstal věrný otcově západní orientaci. Díky tomu také do křesla uherské královny dosedla dcera aragonského krále Konstancie.¹ Tato jmenovkyně královny sestry, uherské princezny Konstancie, měla nyní převzít úlohu, která náležela paní arpádovského domu. Jak se příchod princezny z Aragonie na uherský dvůr dotkl Emerichovy sestry se nikde nedočteme. Můžeme si jen domýšlet, zda k sobě měly tyto dvě ženy blízko a nebo je naopak rozdělovala žárlivost či podobné lidské nešvary.

Víme ale, že Uhry v prvních letech Emerichova vladaření nadále vzkvétaly. Za jeho vlády vrcholí na uherském dvoře rytířská kultura. Máme dokonce záznamy o tom, že se zde na počátku třináctého století mihli i takové osobnosti jako byl „francouzský trubadúr Piere Vidal“² a nebo „německý Tannhäuser“.³ Holdovalo se nejen hudbě a dvorské lásce. Také literární počiny se těšily své vážnosti. Například „Magister P. – nazývaný také Anonymus, jenž asi studoval ve Francii, než se stal notářem krále Bély,“⁴ pracoval po jeho smrti za účelem oslavit uherské činy na

¹ MAGISTER P., Simon KÉZAI, FLORIANUS, M., *Chronica Hungarorum*, Historiae Hungaricae Fontes Domestici. Pars I, Scriptorum; vol. 2, Lipsiae 1883, s. 221.

² Richard PRAŽÁK, *Legendy a kroniky koruny uherské*, Praha 1988, s. 21. Z politicky laděných Vidalových písní se můžeme o této skutečnosti, že se tento trubadúr nacházel opravdu na uherském dvoře, sami přesvědčit – originální verze jeho lyrických veršů zní: „M'en anei en Ongria Al bon rei N'Aimeric, On trobei bon abric, Et aura-m ses cortic Servidor et amic.“ – z anglického překladu: „Přišel jsem do Uher k dobrému králi Emerichovi, kde jsem našel pohostinnost, a tak mě bude mít jako svého věrného přítele a služebníka.“ – Peire VIDAL, *The songs of Peire Vidal*, New York, 2006 s. 138, 140.

³ László KONTLER, *Dějiny Maďarska*, Praha 2001, s. 59.

⁴ Tamtéž.

kronice „Gesta Hungarorum“⁵ Snad by tedy věhlas, který získalo království během vlády Bély III., mohl být i nadále posílen konáním Emerichovým. Mělo to ale jeden háček. Emerichův mladší bratr Ondřej se nemohl smířit se svou druhořadou pozicí v zemi a číhal na vhodnou příležitost, kdy bude moci svého bratra připravit o trůn. Takové počínání samozřejmě uherskou říši začalo postupně oslabovat.

Fatální změny, které ovšem se závěrem dvanáctého století přišly, se týkaly celé Evropy a v konečném důsledku se dotkly i samotné Konstancie Uherské. Nepředbíhejme ale událostem!

V září roku 1198 zemřel nečekaně císař Jindřich VI. a zanechal po sobě nelehké dědictví. Jeho tříletý syn Fridrich nebyl pochopitelně schopný vládnout, což vyvolalo roztržku mezi odvěkými nepřáteli, kterými byli rody Štaufů a Welfů. V sázce nebylo málo. Silná touha po trůnu římského krále obou znesvářených dynastií rozdělila tehdejší svět na dva nesmiřitelné tábory. Aby toho nebylo málo, dočkal se následujícího roku smrti také král Richard I. Lví srdce, který nezanechal potomka pro změnu vůbec žádného, což mělo za následek nechutné intrikování kolem zvolení nového panovníka Anglie.

Komplikovaná situace, která přála především protřelým, pohotovým a odvážným jedincům, schopným využít příležitosti a chytit se své šance. Jedním z takových byl zřejmě i český Přemysl. Přemysl, nazývající se pro zahraniční záležitosti též Otakar,⁶ se narodil do poněkud nezáviděníhodného postavení. „Pokud víme, byl čtvrtým synem Vladislava II., krále českého.“⁷ Z takové pozice měl dosti mizerné vyhlídky na samostatné panování v Přemyslovských Čechách. Přesto však dějinné zvraty na sklonku dvanáctého století, které otřásaly zemí v jejích základech, poskytly Přemyslovi příhodný okamžik, aby se mohl prosadit. Ze svého vyhnanství pozorně sledoval nástupnické šarvátky v Čechách a byl připraven v pravý čas vystoupit na scénu. Nemalou roli sehrál v celém tom dramatu pražský biskup

⁵ Význam kroniky – KÉZAI, Simon. *Kronika anonymného notára kráľa Bela : gesta hungarorum*. ed. Vincent, Budmerice 2000, s. 26: „Hned v úvode gest Anonymus sformuloval zámer svojho diela. Chcel napísať o pôvodě Maďarov a ich činoch tak, aby sa tí o tom nemuseli dozvedat' „z nepravdivých povestí vidiečanov alebo z táravého spevu igrícov,“ ale „z presného vysvetlenia písemností a jasného výkladu dejín.“ Anonymovi ide v prvom rade o oslávenie veľkosti a hrdinskosti jeho „tak veľmi vznešeného maďarského národa.“

⁶ Odtud také vzniklo zažité zdvojené oslovení „Přemysl Otakar“.

⁷ Josef ŽEMLIČKA, *Přemysl Otakar I.*, Praha 1990, s. 33.

Jindřich Břetislav. Po smrti Konráda II. Oty v roce 1192 ujednal s císařem nástup Přemysla na český knížecí stolec. Později se mu ovšem samotnému zachtělo vládnout a Přemyslovi díky ubývající podpoře českých předáků nezbylo než uprchnout v následujících letech zpět za hranice země. Přemyslova chvíle nepřišla ani z kraje roku 1197, kdy se rozhodl zakročit do rozvrácených českých poměrů, které se nemocnému „knížeti–biskupovi“ začaly vymykat z rukou. Proslaven svou prehlivostí vyvolal v českém lidu strach. Proto po skonu Jindřicha Břetislava dali vedoucí muži v zemi přednost mladšímu Vladislavovi. Chystal se souboj obou bratrů, z nichž nakonec přece jen „moudřejší ustoupil“ a přenechal vládu vytrvalému a houževnatému Přemyslu Otakarovi. Hrozba, kterou přinášelo celé čtvrtstoletí neklidu, byla konečně zažehnána.

Mezitím se však vyhrotila situace v říši. Vedení štaufského tábora se ujal bratr zemřelého císaře švábský vévoda Filip. V březnu 1198 proběhla jeho královská volba. Jenže iniciativy se chopila i welfská strana a „v červnu 1198 byl v Kolíně nad Rýnem zvolen římským králem a 12. července v Cáchách korunován mladý Ota IV. Brunšvický... teprve 8. září 1198 se dal v Mohuči korunovat Filip Švábský.“⁸ Tím bylo odstartováno dvojvládí, které značně zkomplikovalo evropské politické dění na mnoho let.

Jakmile se konflikt mezi oběma králi plně rozhořel, začali oba samozřejmě hledat mocné spojence. Tím se pro kdejakého obratného politika otevřely nemalé možnosti využít potřeb druhých pro své vlastní zájmy. Uklidnění domácích poměrů umožňovalo knížeti Přemyslovi, aby začal své pozice upevňovat také pomocí zahraniční politiky. Neváhal. Svým častým pobytem mimo vlastní domovinu získal potřebnou orientaci v říšských záležitostech a této výhody hodlal využít. Snad to byla přemyslovská tradice a nebo jeho vrozený instinkt, který ho nakonec přivedly na štaufskou stranu. Jisté je, že již „jako spojenec Filipa Švábského vyrazil Přemysl koncem léta 1198 k Rýnu, aby mu přispěl v tažení proti Otovi IV. Brunšvickému. V očekávání válečné pomoci ho v září 1198 nechal král Filip korunovat.“⁹

Stěžejní pro celý tento moment bylo jeho písemné stvrzení, které vkládalo do rukou, tentokrát již dědičným českým králům, nezpochybnitelný důkaz o jejich suverenitě. Prvnímu českému králi, kterému se podařilo získat na svůj titul

⁸ Josef ŽEMLIČKA, *Čechy v době knížecí*, Praha 2002, s. 391.

⁹ Josef ŽEMLIČKA, *Počátky Čech Královských 1198 – 1253*, Praha 2002, s. 91, 92.

takřikajíc „papír“, se rázem otevřely dveře do zcela jiného světa. Snad si mohu dovolit konstatovat, že právě těmito dveřmi vstoupila do jeho života urozená princezna Konstancie Uherská.

2.2 Sňatek Přemysla a Konstancie

Sličná Arpádovna Konstancie měla již na vdávání nejvyšší čas. Její bratr, uherský král Emerich, potřeboval v těžkých časech sourozeneckých piklí provdat svou sestru co nejšikovněji. Přemysl Otakar I. by se zdál být po dlouhé a trnité cestě, kterou celé to snažení o Konstanciino zasnoubení ušlo, konečně tím pravým. Stal se prvním ze svých předků, který se jako králevic nejen narodil, ale také si dokázal svou královskou hodnost pro sebe obratně vydobýt. Dokonce nejen pro sebe, ale i pro své potomky. Chytrý, houževnatý, vytrvalý, „hotový ideál“. Až na jednu maličkost. „Nepatrnou vadou na kráse“ tomu všemu byla skutečnost, že král už byl zadaný, přesněji řečeno byl ženat.

Se svou chotí Adlétou z rodu Wettinů, dcerou míšeňského markraběte Albrechta, se zřejmě seznámil během svých exulantských let 1173 – 1178. Následně asi došlo i přes odpor Adlétiných rodičů ke sňatku. Přemysl setrval v tomto svazku již po mnoho let a podle všeho mu zde nemělo ani co scházet. Našel zde oporu v nesnadných letech svého života a „manželku, obdařenou i četným potomstvem: synem Vratislavem a dcerami Markétou, Božislavou a Hedvikou.“¹ Navíc Wettinové patřili stejně jako Přemysl do štaufského tábora. Přesto se však rozhodl zbavit se tohoto manželského břemene. Jakmile „znovu vstoupil jako kníže do zdí Pražského hradu, zapudil stárnoucí Adlétu a nechal prohlásit své dvacetileté manželství za neplatné.“ Tímto krokem mnohé zřejmě dosti šokoval. Ostatně po mnoho let bylo toto jeho rozhodnutí předmětem dohadů i mnoha historiků. Protože však do jeho hlavy neviděl nikdo ze součastníků a stěží se do ní dokážeme vkrást my v moderní době, můžeme se o jeho přesných záměrech dodnes pouze dohadovat. Jedno je jisté, dveře pro Konstancii Uherskou se otevřely dokořán.

K roku 1199 pro nás soudobí kronikáři uchovali důležité poselství znějící: „Kníže Přemysl byl povýšen na krále a propustiv svou manželku, zasnoubil se s Konstancií, sestrou krále uherského.“² Jasná, stručná zpráva, jak jednoduché! Realita byla ale poněkud složitější. Musíme si uvědomit, že se Přemysl tímto manévrem vystavil značnému riziku. Jeho dávní přemyslovští předkové by snad nad

¹ Josef ŽEMLIČKA, *Přemysl Otakar I.*, Praha 1990, s. 90.

² POKRAČOVATELÉ KOSMOVI, *Letopisy české od roku 1196 do roku 1278*, In: FRB II, Praha 1874, s. 282.

tím kdysi mávli rukou, ale na samém sklonku dvanáctého století již byla situace úplně jiná. „Český panovník, stále silněji zapojovaný do politického dění soudobé Evropy, nemohl přehlížet obecné zvyklosti doby. Mezi ně patřil též zvýšený církevní dohled na „bohabojnost“ soukromého života chudých i mocných, provázený rozmanitými sankcemi.“³

Nebylo až tolik snadné zbavit se takového jha. Platila pravidla, která byla poněkud obsírnější než ta dnešní. „Kanonické právo připouštělo pouze zrušení manželství společným „rozvodem.“⁴ Pod tímto termínem si ovšem nemůžeme představovat rozvod v moderním slova smyslu. Jednalo se o praktické zrušení manželských povinností, ale po formální stránce trval daný svazek i nadále, takže nemohl být uzavřen žádný další. Jednalo se tedy spíše o rozluky. Zjednodušeně řečeno „svátostní, tj. katolické manželství konzumované... rozlučitelné nebylo.“⁵ Přesto si středověký člověk našel skulinu, jak z takové šlamastyky přece jen vybruslit. Největší šancí, jak se úspěšně zbavit nechtěného manželského druhá, bylo prohlášení o neplatnosti manželství. Učinit tuto „právníčku“ bylo možné pokud k tomu byl „závažný a prokazatelný důvod“. Přesněji řečeno, relevantní důvody pro tento krok museli sypat z rukávů především urození. Ti stáli ve středověké společnosti pod kritickým drobnohledem, ostatně některé věci se ani po staletí příliš nezměnily. Tedy „jestliže v laickém prostředí pozdního středověku nebylo rozvázání partnerského svazku, který laici nepovažovali za svátostné manželství, ničím výjimečným, v aristokratickém prostředí hrála ještě před IV. lateránským koncilem⁶ rozhodující úlohu při prohlašování neplatnosti manželství od samého počátku církev, jejíž reprezentanti, zpravidla biskupové... vynášeli výroky ohledně existence překážek k uzavření manželství.“⁷ Za takové se považovala nejčastěji příbuzenská vazba obou manželů. „Až do IV. lateránského koncilu byl jak ustanoveními kanonického práva, tak nařízeními germánských zákoníků

³ Josef ŽEMLIČKA, *Přemysl Otakar I.*, Praha 1990, s. 92.

⁴ Jiří KLABOUCH, *Manželství a rodina v minulosti*, Praha 1962, s. 67.

⁵ Tamtéž.

⁶ IV. lateránský koncil se datuje k roku 1215 – viz: Jaroslav MICHAL, *Dějiny pramenů poznání kanonického práva s přihlédnutím k dějinám práva římského*, Praha 1967, s. 101.

⁷ Martin NODL, *Rituál rozvodu*, in: Martin WIHODA, *Stát, státnost a rituály Přemyslovského věku*, Brno 2005, s. 116.

pokládán za překážku pro uzavření manželství sedmý stupeň příbuzenství.⁸ Čistotu a hlubokou mravnost středověkého člověka za tím nehledejme. Jednalo se spíše o výnosný druh byznysu. Proto se také manželskými spory u nuzných vrstev obyvatelstva nikdo nezabýval. Muž, který seděl na svatém stolci třímal v ruce vysoké karty. On měl právo požehnat manželstvím obtíženým příbuzenskými vazbami. Podle vlastních zájmů uděloval jednotlivé dispenzi, které znamenaly pro snoubence zelenou v jejich společném soužití. „Zatímco dispenzní pravomoc soustředil ve svých rukou výlučně papež, náležely spory o rozvod a neplatnost manželství v první instanci konzistorním soudům v jednotlivých diecézích a do Říma šla jen odvolání jako k poslední instanci.... Prohlášení manželství za neplatné bylo tedy při dobré vůli jen otázkou vytrvalosti a peněz...“⁹

Protože Přemysl Otakar I. nestál již zřejmě ani o Adléta a ani o rozluky, která by mu nepřinesla žádné následné výhody, rozhodl se jednat podle výše uvedeného návodu. Obrátil se proto na nejbližší instanci, která mohla prohlásit jeho dlouholeté manželství za neplatné. Vzniklou situaci neměl vyřešit nikdo jiný než pražský biskup. Tím byl aktuálně Daniel II. zvaný „Milík“ a rozhodně v této záležitosti nijak neotálel. Na přelomu let 1198/1199 proběhl kanonický proces, jehož výsledkem bylo uznání neplatnosti Přemyslova manželství pro příbuzenskou vazbu ze čtvrté generace.¹⁰

Jakou mělo toto přelíčení konkrétní podobu se můžeme jen dohadovat. Z Přemyslových slov¹¹ se dozvídáme, že byla Adléta marně a dokonce třikrát, vyzývána, aby se k soudnímu procesu ohledně legitimacy jejich manželství buďto osobně a nebo v řádném zastoupení dostavila. Díky jejímu otálení muselo nakonec jednání započnout bez ní. Soud stanovil sedm svědků, jejichž výpovědi bohužel neznáme, zato verdikt nám už znám je. Podle papežovy listiny¹², kde se zmiňuje o tom, jak celou věc vylicila Adléta, byl celý proces ale spíše jakýmsi „divadélkem“.

⁸ Martin NODL, *Rituál rozvodu*, in: Martin WIHODA, *Stát, státnost a rituály Přemyslovského věku*, Brno 2005, s. 119.

⁹ Jiří KLABOUCH, *Manželství a rodina v minulosti*, Praha 1962, s. 68.

¹⁰ Pro doložení jejich příbuznosti a zároveň dokázání absurdity této záminky – viz: Příloha č. 2: Zjednodušené schéma příbuzenských vazeb obou Přemyslových manželství

¹¹ CDB II., edd. Gustav FRIEDRICH, Praha 1912, č. 8/s. 6–8.

¹² Tamtéž, č. 9/s. 8.

Adlétě byl naopak ve vstupu za zdi kláštera, kde celé přeličení probíhalo, zabráněno a tudíž jí bylo upřeno právo na svou vlastní obhajobu.

Je možné, že se Adléta cítila zprvu uražená a celé jednání ohledně platnosti jejich manželství považovala za absurdní, proto skutečně mohla výzvy soudu nejprve ignorovat. Přemysl, na druhé straně, chtěl přirozeně danou záležitost smést co nejrychleji ze stolu, takže o nějakou Adlétinu obhajobu a ani jiné její výstupy, které by mohly všechno zkomplikovat a nebo alespoň znepříjemnit, nestál. Pravdu tedy můžeme hledat zřejmě někde uprostřed.

Události měly nakonec dosti prudký spád a vše nasvědčovalo že budou mít také hladký průběh. Král bral tento spor za vyřízenou věc a již v první polovině roku 1199 se chystal uzavřít nový sňatek, pro který si vybral právě uherskou princeznu Konstancii. O samotném svatebním obřadu prameny mlčí, máme však uchovánu Přemyslovu žádost z poloviny tohoto roku, kterou oslovuje papeže Inocence III.. Líčí mu zde celý kanonický proces s Adlétou, jeho výsledek a prosí jej o potvrzení manželství se sestrou uherského krále a o oproštění od překážek v podobě vzájemného příbuzenství.¹³ Zřejmě již tušil, že se jeho první manželka nechce nechat tak snadno vyšachovat ze hry.

Ani Konstancie nepřistupovala ke svému sňatku s Přemyslem bez jisté dávky opatrnosti. Ještě ve své domovině pověřila, nebo spíše pověřil její bratr z moci uherského krále, několik uherských prelátů, kteří dostali za úkol se Přemyslovým předchozím manželstvím zabývat a nakonec měli pro Konstanciinu ochranu a jistotu vystavit jakýsi konspekt, který měl právoplatnost zrušení Přemyslova manželského svazku s Adlétou potvrdit.¹⁴ Jestli chtěli mít Konstancie a Emerich určitý průkazný materiál v ruce jen pro svůj vnitřní klid nebo jim šlo skutečně o to ověřit si, zda je možno tento svazek uzavřít, aniž by se uherská princezna namočila do nějakých „nečistot,“ to se můžeme pouze domnívat. Vyloučit nelze ani variantu, že tento krok vyšel z hlavy někoho úplně jiného. Mohli být jednoduše zpraveni o

¹³ Tvzení o uzavření sňatku Přemysla s Konstancí v první půli roku 1199 můžeme opřít o pravidlo užití přechodníku minulého trpného ve větě: „... ductaque in uxorem sorore regis Ungarie,“ který nám naznačuje, že popisovaný děj již proběhl a byl dokončen. – CDB II.,edd. Gustav FRIEDRICH, Praha 1912, č. 8/s. 6.

¹⁴ CDB II.,edd. Gustav FRIEDRICH, Praha 1912, č. 88/s. 83.

nastalých komplikacích, na základě kterých jim bylo doporučeno učinit určitá předběžná ochranná opatření.

Opatrnosti není nikdy dost. Brzy také budeme svědky událostí, že se jisté nepřijemnosti skutečně dostavily a začaly následně novomanželům komplikovat jejich spolužití. Než se ale necháme vírem středověkých žalob, intrik a nekonečného soudního popotahování zanést do jádra celého problému, zkusme se ještě zamyslet nad tím, co mohlo být pro Přemysla tak závažnou pohnutkou pro takové značně riskantní jednání? Jakou úlohu měla v jeho plánech hrát Konstancie? A můžeme vůbec hovořit o nějakých konkrétních plánech?

Když uvážíme všechny dopady, které mohlo mít Přemyslovo rozhodnutí ohledně uzavření nového manželství, musíme uznat, že to byl krajně riskantní projekt.

Za prvé: neplatnost svazku znamenala ztrátu legitimacy Přemyslových potomků, což není rozhodně nějaký nepodstatný detail, vzhledem k tomu, že měl podle všeho zdravého a zřejmě již dospělého syna. Viděli jsme jaké komplikace působily panovníkům a spolu s nimi celým jejich říším skutečnosti, že neměli žádného řádného a vlády schopného nástupce.

Za druhé: také Wettinové byli na straně římského krále Filipa Švábského, od kterého získal Přemysl královský titul. Svým odvážným krokem, jenž jeho švagrové rozhodně nemohli pochopit jinak, než jako velký nevděk za všechno čemu se Přemyslovi z wettinské strany po léta jeho života v politickém ústraní dostávalo, riskoval vznik nepříjemných sporů. Nemohl si být ani jist jak zareaguje Filip Švábský a či si svým krokem nezíská zavržení v celém štaufském táboře.

A za další: nedal se přehlížet ani nástup sebevědomého Inocence III. na svatopetrský stolec. Boj, který sváděla církev se světskými silami byl nelítostný a každý využil všech zbraní, které se mu dostaly do rukou. Možná bychom našli ještě nespočet dalších negativ, která s sebou Přemyslovo počínání neslo. O to více je zřejmé, že důvod, který jej k takovému konání přivedl za ta všechna rizika musel opravdu stát.

Historik Gollovy školy, Václav Novotný, hledal odpovědi na tyto otázky v Přemyslově osobním životě. Podle jeho názoru, příčiny králova jednání „tkvěly v neúkratné a nespoutané smyslnosti Přemyslově. Stárnoucí Adléta ho prostě omrzela, hledal choť mladší, a jakmile ji našel, neváhal si pomoci beze všech

ohledů.“¹⁵ Vysvětlení Přemyslova počínání hledá v jeho smyslnosti i Josef Žemlička.¹⁶ Chování láskou a chtíčem poblázněného impulzivního muže by tyto teze možná odpovídaly, přiznám se, že mě osobně ale k Přemyslovi taktickému postupování příliš nesedí. Navíc mě středověké poměry nutí připustit i tu myšlenku, že muž jeho rozměrů, král, mohl mít ženu na kterou si jen prstem ukázal, a aniž by musel za sebou spalovat všechny mosty.

Svým příspěvkem v Časopise Společnosti přátel starožitností českých se pokusila rozlousknout tento tvrdý oříšek také Marie Černá.¹⁷ Přemysla zde staví naopak do pozice rozumného politika, který se tímto krokem snažil dosáhnout nezávislosti na Svaté říši římské a hledal k tomu mocného spojence mimo říšské sféry. Toto vysvětlení tedy jakékoliv Přemyslovi emotivní výbuchy nebere v úvahu a působí i celkem logicky. Pokud by ovšem byl Přemysl takovým obratným a sebevědomým politikem, jak nepochybně působí, hledal by oporu v nejisté Emerichově vládě, kde proti němu a za jeho zády kul pikle jeho mladší bratr Ondřej toužící po moci a slávě uherských králů?

Další vysvětlení nám předkládá Vratislav Vaníček, když uvažuje o Přemyslově potřebě vyměnit manželku z důvodů vzestupu své vlastní moci a upevnění královského statutu. Cituji: „Z kontextu Přemyslovy politiky vyplývá, že chtěl založit královskou rodinu, k níž Konstancie dávala příležitost také pro své mládí. Jiná královská princezna ve střední Evropě k dispozici nebyla.“¹⁸ Pro novopečeného českého krále se přece nehodí aby byl manželsky spjat s dcerou pouhého říšského markraběte. Po jeho boku by se nyní daleko lépe vyjímal žena s urozenějším původem. A jedině žena s královskou krví může dodat jeho titulu zasloužený lesk a zář. Jedině ta mu může přivést na svět potomky, nástupce hodného jeho velikosti.

¹⁵ Václav NOVOTNÝ, *České dějiny. Dílu I. část III.*, Praha 1928, s. 239.

¹⁶ Josef ŽEMLIČKA, *Přemysl Otakar I.*, Praha 1990, s. 90: „Stěží tu hrály nějakou roli motivy politické. Šlo především o pohnutky osobního rázu a smyslný Přemyslovec tu bezohledně prosadil svoji vůli.“

¹⁷ Marie ČERNÁ, *Rozvod Přemysla I. s Adélou Mišeňskou*. In: Časopis Společnosti přátel starožitností českých v Praze, ročník XXXI, 1923.

¹⁸ Vratislav VANÍČEK, *Velké dějiny země Koruny české, svazek II, 1197–1250*, Praha, Litomyšl 2000, s. 91. Stejnou myšlenku vyjadřuje také Gabriela ŠAROCHOVÁ – *Radostný úděl vdovský*, Praha 2004, s. 18–20.

Je docela možné, že každý z uvedených faktorů hrál v Přemyslově rozhodnutí částečně svoji roli. Jedno je jisté, královský titul měl pro něj určitě nesmírný význam. Už při pojmenování svého prvního syna v době, kdy nemohl Přemysl pomýšlet ani na post knížece, vybral pro malého chlapce jméno, jehož nositel se stal v dějinách přemyslovského rodu králem číslo jedna. Několik Přemyslových pokusů ujmout se v českých zemích vlády svědčilo o jeho nezměrné touze po moci a uznání. Tím, že se vmísil do problematiky dvojvládí v Říši a zaujal jasné stanovisko naznačil, že hodlá promlouvat i do širšího dění, než jsou pouhé domácí záležitosti. Přijetím královského titulu z rukou Filipa Švábského dokázal, že usednutím na knížece stolec jeho ambice neskončily. Snad to byla právě ta listina, stvrzující Přemyslův vstup na královskou scénu, která převrátila jeho dosavadní život na ruby.

Možná, že si Přemysl ani příliš nelámал hlavu s urozeností své ženy, snad mu ani rodina míšeňských markrabat nepřestala být dost dobrá. Co když se jednoduše jen snažil vyloučit všechny možné sporné faktory, které by po jeho smrti mohly dědičného nástupce o trůn opět připravit? Není tomu ještě tak dávno, kdy se jeho otec snažil prosadit zásady primogenitury, ale nebylo mu to nakonec nic platné. Jeho situace byla poněkud jiná, to ano. Neměl v ruce nic, čím by se mohl ve svůj prospěch ohánět, tak jako Přemysl. Ale také je pravdou, že jeho vlády schopní synové byli do jednoho z lóže knížeceho, což mohlo jejich význam jaksí degradovat. Není proto možné, že i Přemysla přepadla jakási pochybnost, či by se nakonec nenašla nějaká skulina pro zpochybnění legitimacy jeho vlastního syna Vratislava, narozeného ze spojení markraběcí dcery a „psance“, který se toulal po cizích dvorech? Nemohl se nechat ovládnout tužbou zplodit skutečného králevice, tak jako jím byl i on sám? Bylo by reálné aby byl touto myšlenkou natolik posedlý, že by svou choť i své potomky opustil a pokusil se založit novou rodinu? A bylo by to v tomto případě vůbec nutné?

Je možné, že se Adléty zříkal daleko s těžším srdcem, než se z dějinných zápisů může zdát. Snad jen cítil, že nemá jinou možnost, že je jeho větší prioritou pokusit se o královského potomka než dožít po boku své „lásky z mládí.“ Adléta by totiž vzhledem ke svému věku jako korunovaná česká královna nemusela mít už vůbec šanci nějakého potomka na svět přivést.¹⁹ Co když mu ale přece na Adlétě již

¹⁹ Nevíme přesně, kdy se Adléta narodila, ani kdy se s ní Přemysl oženil. Ze zápisů papeže Inocence ale víme, že jejich manželství trvalo kolem dvaceti let, sama Adléta se o délce trvání jejich svazku

tolik nezáleželo a v opojení nové královské prestiže chtěl raději zcela zapomenout na svou daleko méně úspěšnou minulost a vyhlížet jen do nadějně budoucnosti? Nebo snad v rámci vrtkavosti celé tehdejší evropské situace přepadla Přemysla úzkost z toho, že svou dlouho vysněnou a těžce vydobytou pozici zase ztratí nebo ji jiná mocná autorita bude zpochybňovat? Mohl v tomto kroku skutečně spatřovat jakési upevnění svého statutu?

Proč vlastně padla volba právě na Konstancii Uherskou? Stál za vším její bratr Emerich, který se snažil šikovně provdat svou sestru, aby vytěžil pro sebe co nejvíce? Nebo o ni usiloval především Přemysl, protože se mu náramně hodila do jeho plánů? Výhody s sebou nesl tento svazek patrně pro obě strany zúčastněných. Vyloučit nelze ani zlatý princip náhody. Může být pravděpodobné, že se jednoduše sešlo vše najednou a v pravý okamžik. Přemysl možná toužil po ženě, která mu zplodí četné královské potomstvo, snad chtěl jen podtrhnout své královské postavení manželkou, které v žilách kolovala krev uherských a francouzských králů. Třeba ho k jeho konání přiměla úplně jiná pohnutka, důležité však je, že to co hledal mu mohla Konstancie nabídnout.

V letech jejich sňatku byla Konstancie nepochybně svěží mladou slečnou, zároveň však zralou ženou připravenou pro rodinný život. Pocházela z věhlasné královské rodiny. Vyrůstala v prostředí prodchnutém spanilou rytířskou kulturou na bohatém uherském dvoře, který jí zajisté vytvářel patřičné zázemí. A vzhledem k pestrosti původu jejich předků to mohla být i velice atraktivní, poněkud exotická a přitažlivá žena. Navíc Přemysl tímto svazkem vlastně dodržel rodinnou tradici, kterou už zavedl jeho otec, když provdal dva ze svých synů za Bělovy sestry. Mimochodem oba tyto synové byli Přemyslovi starší bratři, kteří mohli hrát důležitou roli jako jeho vzor.

Je možné, že příjemnou vyhlídkou pro Přemysla bylo i Konstanciino obvěnění. „Česká královna Konstancie... dostala od otce věnem celou trnavskou oblast, rozprostírající se mezi Karpaty a Váhem.“²⁰ Díky rozloze tohoto území

zmiňuje (CDB II., edd. Gustav FRIEDRICH, Praha 1912. č. 9/s. 8.) a protože je ve vztahu k jejich manželství zmiňován nesouhlas jejich rodičů a vzdor snoubenců, zřejmě byli již oba ve zralejším věku, když do něj vstupovali. Adlété tedy v době počátků Přemyslova království muselo být přes třicet let, spíše asi ke čtyřicítce.

²⁰ Metoděj ZEMEK, *Moravsko – uherská hranice v 10. až 13. století*, Brno 1972, s. 36.

vznikla návaznost na východní část Moravy a na významu získala obchodní cesta spojující Prahu s Ostrihomí. K zahození jistě nebyla ani skutečnost, že Uhry vycházely velice dobře s papežem, což mohlo mít nemalý pozitivní dopad i pro Přemysla hájícího prozatím barvy protivnického tábora.

Ze strany Konstancie mohla hrát zásadní roli v rozhodnutí o jejím provdání za Přemysla Bélova smrt v roce 1196. Béla III., i když byl s Čechami díky svým sestrám příbuzensky spjat, s nimi žádný cílý a přátelský kontakt zřejmě neudržoval, jak již bylo výše zmíněno. Jestliže existovaly nějaké vřelejší vztahy, tak vyprchaly se smrtí Soběslava II, který byl synem Bélovy prarady Adléty Uherské, jehož podporou si své dva švagry, a tedy Přemyslovy bratry, spíše poštal proti sobě. Čechy vnímal Béla na vzestupu Uher a při své západní orientaci spíše jako protivníka.²¹ Zato Emerich mohl vzhlížet k Přemyslovským Čechům již o něco vlídněji. Jednak měl, na rozdíl od svého otce, co k dočinění s královstvím, a potom z pohledu Emerichovy svízelné domácí politické situace mohl mít právě zisk lukrativního spojence zásadní význam. Byla tedy stoupající prestiž Přemyslovců skutečně tím rozhodujícím faktorem?

Je vidět, že otázek kolem uzavření Přemyslova sňatku s Konstancií vyvstává opravdu přehršel, ještě více nás však může znepokojovat četnost možných odpovědí, které se nabízejí.

²¹ Bálint HÖMAN, *Geschichte des ungarischen Mittelalters*, Band II, Berlin 1943, s. 2.

3 Konstancie po boku krále Přemysla Otakara I.

3.1 Manželkou nebo cizoložnicí?

Ať již přimělo Přemysla k uzavření sňatku s Konstancíí cokoliv, překážky, které stály v cestě tomuto rozhodnutí pohotově a rázně odstranil. Zdá se, že vynechal veškerý sentiment a chladnokrevně si šel za svým. Co se ale ve skutečnosti odehrávalo v jeho nitru si můžeme jen stěží troufnout odhadovat.

Snadnější si bude domyslet jak se asi cítila Adléta, jeho zapuzená manželka. Byla to zřejmě žena plná odhodlání. Už při jejich seznámení si musela svou lásku pravděpodobně vyvzdorovat. A samotný život po boku Přemysla žádný med asi také nebyl. Musel být plný dlouhých odloučení, obav a čekání. Je proto celkem pochopitelné, že se po tolika letech své věrnosti nedokázala smířit s tím, že jí mohl život konečně za všechna příkoří a náročné chvíle sladce odměnit královskou korunkou, v tom se však vynořil někdo jiný, kdo měl tu drzost místo ní všechnu tu smetanu slíznout sám. Ten nevděk, to ponížení!

Snad to byla právě síla zklamání, hořkost zrady či zlomená hrdost, které zatvrdily Adlétino srdce a nedovolily jí se bez boje všeho vzdát a odejít do ústraní. Jak historie, tak současnost mají často tendenci, dělat ze zdánlivě slabších bezbranné oběti. Obrázky příběhů jsou potom vykresleny pouze černou a bílou barvou. Příčina toho, že se Adléta nechtěla podvolit danému rozhodnutí, mohla také docela dobře tkvít v její vypočítavosti. Kdo by se tak snadno chtěl vzdát královských výhod a jaká matka by pro své děti volila raději cestu trnitou s nejistým koncem, když by se naskývalo něco daleko lepšího? Ať tak či tak, Adléta se prostě rozhodla se, že se verdiktem pražského biskupa Daniela zlomit nedá a že využije opatření odvolat se k papeži, jako nejvyšší instanci, a požádá jej o revizi rozsudku nad jejich manželským sporem. Takový krok vyžadoval jistě určitou dávku kuráže. Ale za Adlétou stála jistě celá její rodina, takže mohla počítat s jejich podporou, koneckonců v sázce byla vlastně čest celého wettinského rodu. Na druhé straně se Adléta ocitla v situaci, kdy již neměla co ztratit. A pokud by přece jen ani nic nezískala, mohla se alespoň těšit z pocitu, že přichystala Přemyslovi a jeho mladé družce Konstancii pár horkých a nepříjemných chvil. Pokud jí tedy nescházela troška z lidské škodolibosti.

Ještě ale existovala jedna komplikace, která celou tu nepříjemnou záležitost Přemyslovi a Konstancii poněkud „připecřila.“ Jednalo se o vlekoucí se spor ohledně legitimacy Danielova episkopátu.¹ Ten byl totiž do svého úřadu pražského biskupa dosazen knížetem Vladislavem Jindřichem, aniž by proběhla obvyklá volba. Přemysl po nástupu na trůn tento postup svého předchůdce akceptoval a tím se celý konflikt rozhořel. Pražský kanovník Arnold si zřejmě na biskupský stolec taktéž pomýšlel a protože věděl, že je již definitivně vyřazen ze hry, obrátil se na papeže se svou stížností ohledně nestandardního uvedení pražského biskupa do úřadu a přihodil na vrch ještě trochu špíny na Danielovo jméno. Pokud by Danielova legitimita byla popřena, byla by tím automaticky také zpochybněna všechna jeho rozhodnutí. V sázce bylo proto opravdu mnoho.

Přemysl s Konstancíí, ale i Adléta se svou rodinou, všichni, koho se daný problém týkal, nyní upírali své zraky směrem k Římu. Na tahu byl papež. Ale ani „svatý otec“ nebyl žádným slabým „hráčem.“ Ba naopak! Na politickém poli středověké Evropy představoval mnohdy velice silnou „figurku.“ Obzvláště Inocenc III. nepatřil k těm, kteří by se ve složitých mocenských spletech neuměli orientovat. Vyvstálé problémy se mu náramně hodily. Se zhrzenou Adlétou či závistivým Arnoldem si zřejmě starosti příliš nedělal. Nemohl ale přece zahodit tak jedinečnou příležitost, která mu vložila do rukou mocnou zbraň, díky níž mohl začít tahat za drátky a posouvat nemálo významnou osobnost, jakou byl Přemysl Otakar I., přesně tam, kam potřeboval. „Aniž své podmínky vyslovil otevřeně, žádal Inocenc na Přemyslovi vlastně jediné: opuštění štaufského tábora a příklon k Otovi Brunšvickému. Přes hrané váhání se totiž kuriální přízeň od začátku klonila k Welfovi, který se zdál méně nebezpečný, prokazoval Římu okázalé pocty a ve sporných záležitostech sliboval ústupky.“² Aby dosáhl Inocenc svého, začal se tvářit jako boží zplnomocněnec v otázce nerozlučnosti a čistoty manželského svazku. A tuto roli hrál poměrně přesvědčivě. Podle pramenů víme, že ještě na podzim roku 1199 se papež obrátil na magdeburského arcibiskupa Ludolfa a další dva opaty

¹ Podrobněji – JARLOCH, *Letopis Jarlocha, opata kláštera milevského*. In: FRB II., Praha 1874, s. 513–515.

² Josef ŽEMLIČKA, *Přemysl Otakar I.*, Praha 1990, s. 92.

z Bürgelu a Altzellu, aby celou záležitost ohledně platnosti či neplatnosti Přemyslova manželství s Adlétou znovu prošetřili.³

Pozice české královny Konstancie byla tedy zprvu dosti nezáviděníhodná. Její zasnuby provázela vesměs smůla a když byla konečně provdána, musela snášet pomluvy, zášť, opovrhování a bojovat s nejistotou, která jí v konečném důsledku mohla podlomit nohy. Ze vzrůstu sebevědomí vedlejší přemyslovské větve Děpolticů je možné vyvodit, že ani domácí veřejné mínění rozhodně za průbojným králem Přemyslem a mladou Arpádovnou Konstancií nestálo. A dokonce i papež šetřil poněkud svým taktem, když uštědřil, v jednom ze svým rozhořčených listů, Konstancii nemilou urážku. Během svých výčitek, kterými dával najevo výhrady k chování jejího nevlastního strýce, francouzského krále Filipa II. Augusta⁴, a jiných provinilců, mezi něž počítal i Přemysla Otakara I., se právě ve spojitosti s českým králem nezapomněl zmínit také o Konstancii. Nenazývá ji zde ale jejím vlastním jménem, nýbrž se o ní bez úcty a s opovržením vyslovuje jako o pouhé „cizoložnici“.⁵

Konstancie se ale všemi těmi překážkami, které jí vstupovaly do cesty, zastrašit nenechala. Sled událostí, i když se to tak nejprve příliš nejevilo, začal hrát do jejích karet. Relativně za nedlouho, co proběhly královské odatve a Konstancie se přestěhovala na Pražský hrad, se jí totiž narodil královský syn. Přemysl jej nechal nazvat opět Vratislavem, čímž dal jasně najevo, že nepřipustí, jakékoliv diskuze, které by znamenaly návrat do jeho minulosti. Prostě a jednoduše jí vyškrtně ze svého života a zcela zastínil současným počínáním. Konkrétní záznam o narození

³ CDB II.,edd. Gustav FRIEDRICH, Praha 1912, č. 9/s. 8.

⁴ Již výše jsem uváděla Filipův tah „z rozumu“, když si bral dceru dánského krále Ingeborg. Jejich manželství taktéž anuloval jako Přemysl Otakar I., proto je zde papež staví na jednu rovinu. Na první pohled by se mohlo zdát, že Filipův manželský spor vykazuje jisté analogie se sporem Přemyslovým, souvislosti zde byly ale poněkud odlišné: „Svazek... od počátku zatěžoval králův neskrývaný odpor k manželce. Když ji Filip nakonec vypudil ode dvora, požádala papeže o pomoc. Celestin III. i celá veřejnost se přikláněli spíše na královninu stranu, ale Filip tyto nálady ignoroval a v červnu 1196 se oženil s Anežkou z Merana.“ – Joachim EHLERS – Heribert MÜLLER – Bernd SCHNEIDMÜLLER, *Francouzští králové v období středověku*, Praha 2003, s. 153.

⁵ CDB II.,edd. Gustav FRIEDRICH, Praha 1912, č. 10/s. 9: „Ecce enim dux Boemie, sicut accepimus, ipsius secutus exemplum, uxore relicta legitima, simili modo *adulteram* superinducere non expavit.“

Vratislava se nám žádný nedochoval, ale že radost z tohoto přírůstku do nové rodiny byla veliká, si není tak těžké domyslit.

Cosí můžeme také vysledovat z pramenů, které zachycují v polovině roku 1201 dva Přemyslovy donátorské počiny. V prvním případě se jedná o dar hradeckému klášteru v podobě obce Štěpánova. Ve stejném období je podobně obdarováno také olomoucké biskupství. Podstatné pro nás ale je, že ani v jedné z těchto donačních listin nezapomněl král jmenovitě vzpomenout svou manželku Konstancii a jejich syna Vratislava.⁶ Obou dvou si tedy musel velmi vážit. Navíc v druhé listině jsou jmenováni přímo v její hlavičce jako královi společníci, kteří se na tomto ustanovení podílejí. První z listin byla zase signována pečeti královny Konstancie, což by podporovalo hypotézu, že „patrně krátce po roce 1201 zřídil Přemysl z Břevclavska obvěnění pro svoji novou manželku Konstancii Uherskou, s jejíž vlastní tato část Moravy sousedila.“⁷

Můžeme za Přemyslovými velkorysími skutky hledat něco víc? Asi by bylo dosti naivní myslet si, že všechny ty fráze z donačních dokumentů o milosrdenství, vině a prominutí hříchů, spravedlnosti, ochraně a prosbách za vyjmenované členy rodiny, mají nějaký hlubší význam. Ale kdo ví... co když v daném situačním kontextu přece jen nejsou pouhým „klišé“? Přemysl asi moc dobře věděl, jak riskantní celá tato jeho operace s výměnou manželek byla. Bylo by reálné, že by křehkost a ošemetnost svých plánů natolik vnímal, že by se uchýlil k tomu vykoupit si přízeň církevních bratří, kteří by následovně ze své vděčnosti za jeho rodinu orodovali a prosili ve svých modlitbách? Bylo by pravděpodobné, že by si Přemysl uvědomoval, jak často se k mnohým a dokonce ke svým nejbližším, zachoval bezohledně a krutě, jen aby dosáhl svých vlastních sobeckých zájmů? Bylo by možné, že by měl upřímný zájem tyto své prohřešky nějak odčinit? Mohl by takto Přemysl vůbec uvažovat?

Na mnoho otázek v životě odpovědi nikdy nenalezneme. Spokojme se tedy s fakty a faktem je, že se v uvedených letech (1200–1201) stala královna Konstancie matkou dalšího Přemyslovce. Její význam tímto zajisté vzrostl, minimálně pro krále samotného. A proto snad mohla po této šťastné události pociťovat ve svém manželovi příjemnou oporu.

⁶ CDB II., edd. Gustav FRIEDRICH, Praha 1912, č. 21/s. 17, č. 22/18–20.

⁷ Josef ŽEMLIČKA, *Přemysl Otakar I.*, Praha 1990, s. 71.

Další milé vyhlídky se začaly rýsovat i papežovým dořešením sporu o legitimitu Danielova episkopátu. Pražský biskup vyšel z tohoto procesu vítězně.⁸ A tak snad mohla být novopečená česká královna Konstancie zase o něco klidnější.

Zato Adléta musela mít „nervy na pochodu.“ Její žaloba zatím ležela na stole Inocence III. téměř netknuta. Protože se ukázalo, že magdeburský arcibiskup Ludolf je vlastně Přemyslův přítel a celý spor místo řešení jen zdržuje, předal papež už v průběhu roku 1200 celé vyšetřování do jiných rukou. Otěže převzal biskup z Halberstadtu spolu s naumburským biskupem a pfortským opatem.⁹ Jednání se ale posunula jen nepatrně. Noví sudí opět vyslechli Adlétiny svědky a jejich výpovědi zaslali na papežský dvůr do Říma. Dokonce proběhlo i líčení. Přemyslův plnomocník na něm ale zpochybnil poslední výslech svědků a kardinál Petr, který byl vedením této pře pověřen, vznesl záležitost opět zpátky na papeže. Výsledkem byl odklad a ustanovení další nové komise, kde se mimo jiné blýskl opětovně magdeburský Ludolf.

Bylo patrné, že papeži vůbec nešlo o nějaké očištění manželského důstojenství. Chtěl prostě dosáhnout svého. Jeho veškerou pozornost momentálně zaměstnávaly poněkud „vyšší zájmy.“ Nyní totiž „Inocenc III. napřel své úsilí k rozleptání štaufských řad... začátkem března 1201 psal Welfovi, že ho uznává králem, třebaže veřejně oznámil tuto málo překvapivou novinu společně s exkomunikací Štaufových přívrženců až kardinál–legát Guido z Praenaste dne 3. července 1201 v Kolíně nad Rýnem.“¹⁰ Že ale papež neměl nejmenší zájem aby se Přemysl stal nepřítelem z protějšího tábora, jasně naznačil, když mu ve stejný čas ukázal cestu, jak získat královskou korunu z rukou toho „pravého“.¹¹

Nebude tedy náhoda, že ten samý kardinál–legát Guido z Praenaste je následujícího roku veleváženě uvítán v Čechách.¹² Přemysl tím dává najevo, že on rozhodně není z těch, kteří zůstávají sedět se složenýma rukama v klíně. Od

⁸ Od 11. listopadu roku 1200 do 25. března 1201 byla Danielova kauza odložena. Definitivní rozřešení přišlo s papežovým verdiktem ohledně navrácení kostela a biskupství Danielovi – 5. května 1202. – Václav NOVOTNÝ, *České dějiny. Dílu I. část III.*, Praha 1928, s. 246–248.

⁹ Tamtéž, s. 242.

¹⁰ Josef ŽEMLIČKA, *Přemysl Otakar I.*, Praha 1990, s. 92.

¹¹ *CDB II.*,edd. Gustav FRIEDRICH, Praha 1912, č.16/s. 11, 12.

¹² Za vážené přijetí svého legáta děkuje papež Přemyslovi ve svém listě – *CDB II.*,edd. Gustav FRIEDRICH, Praha 1912, č.36/s. 33.

podzim 1201 začal opatrně balancovat mezi oběma těmito tábory, které ovládaly tehdejší svět evropské vysoké politiky. Zatímco papeži oznamuje jeho notář, že mezi dalšími, kteří hodlají podporovat zájmy jejich „černého koně“ krále Oty, se nachází nově i Přemysl Otakar I.¹³, vysílá český král svého bratra na sjezd papežových protivníků do Bamberku, aby nepojali žádné podezření na jeho pomalý odklon ke straně propapežské.

Během těchto Otakarových politických „čachrů“ se královna Konstancie nechala zaměstnávat mateřskými a rodinnými povinnostmi. O tom, zda svou aktivitou do králova vladaření zasahovala podle vzoru své tety Alžběty, která byla mnohdy průbojnější než sám pan manžel, kníže Bedřich, nic nevíme. Podle propastných osobnostních i situačních rozdílů mezi bratry Bedřichem a Přemyslem Otakarem, se dá ale usoudit, že si sebevědomý český král nechal zřídka kdy do něčeho hovořit, a stěží od mladičké nezkušené dámy, jejíž hlavní úlohu bychom patrně hledali v jejich společném manželském lóži.

Mezitím nabralo celé dění poněkud rychlejší spád. Od začátku se dalo počítat s tím, že Dětrichovi Míšeňskému, bratrovi pokořené Adléty, který Přemysla Otakara nikdy v lásce příliš neměl, „povolí nervy“. Příčinou tomu byla pravděpodobně uražená rodová hrdost. Kdo ví také, jak celou situaci snášela Adléta. O jejím charakteru se nikde nedočteme, a proto si můžeme jen představovat, zda svou rozvahou hasila žár bratrova hněvu a nebo naopak přilévala do ohně svou nesnesitelnou a neředěnou ženskou hysterií. Nekonečná zloba nad Přemyslovým troufale sebevědomým vystupováním, které mu všude, zdá se, procházelo, mohla být taktéž pro Dětricha jen velice těžce ovladatelná. Ať už to bylo přesně jakkoliv, Adlétin bratr se rozhodl jednat. Patrně počátkem roku 1203 začal naléhat na Filipa Švábského, aby potrestal Přemysla a zrušil platnost svého vlastního privilegia. Filip Švábský, znepokojen Přemyslovou zradou, dal zřejmě na Dětrichovo naléhání a „... nejspíše koncem dubna 1203 v Chebu udělil Čechy v léno Děpoltovi.“¹⁴

Takové okolnosti ovšem přestaly zavazovat také Přemysla, aby zůstal stát na straně, které kdysi slíbil svou věrnost. A proto, když následně Filip zaútočil na jednoho z čerstvých „odpadlíků“ ze svého tábora, přispěchal na pomoc s veškerou otevřeností Přemysl se svou družinou. Pod tímto „odpadlíkem“ mám na mysli

¹³ CDB II., edd. Gustav FRIEDRICH, Praha 1912, č. 25/s. 23.

¹⁴ Josef ŽEMLIČKA, *Přemysl Otakar I.*, Praha 1990, s. 95.

durynského lantkraběte Heřmana, kterému se nebál český král na jaře 1203 plně vyjádřit svou podporu proti Filipovi.

Přemyslova odvaha, bystrý úsudek a rozhodné jednání byly opět bohatě odměněny. Víme totiž, že „v pozdním létě přispěchal do míst bojů také král Ota. Před obleženým Merseburkem splatil svůj čestný dluh. Koncem srpna tu Přemyslovi stvrdil výsady, dané již Filipem, a rozhojnil je darováním vybraných říšských statků a některých úlev. Dne 24. srpna kardinál–legát Guido českého panovníka slavnostně pomazal a korunoval.“¹⁵ A takto zní úryvek opěvných veršů, kterými tehdejší slavnostní událost velebil kronikář „tak řečený Dalimil“: „Císař rád měl muže troufalé, korunovat dal ho na krále. Když ho legát v chrámě pomazal, sám Přemyslu roušku uvázal, čímž obřadu dodal velké váhy, nazývat ho velel Ottakar, což znamená „muž Ottovi drahý“.“¹⁶ Sám papež se nechal strhnout vlnou přízně Oty IV. a na jaře následujícího roku si pospíšil aby Přemyslův opět nabytý královský titul stvrdil a celý akt tím zaštitil.¹⁷

Pomyslné kolo osudu se potočilo o sto osmdesát stupňů. Co můžeme nyní očekávat od bojovného Filipa Švábského a rozhořčených Wettinů? Dotknou se nadcházející události také české královny Konstancie?

¹⁵ Josef ŽEMLIČKA, *Přemysl Otakar I.*, Praha 1990, s. 95.

¹⁶ DALIMIL, *Kronika tak řečeného Dalimila*, přeložila Marie Krčmová, přebásnila Hana Vrbová, Praha 1977, s. 141.

¹⁷ V listině z 15. dubna 1204 jmenuje papež Přemysla poprvé „králem“ – CDB II.,edd. Gustav FRIEDRICH, Praha 1912, č.39/s. 35, 36. Poté 19. dubna definitivně jeho královský titul potvrzuje a hovoří zde také o jeho korunovaci – CDB II.,edd. Gustav FRIEDRICH, Praha 1912, č.41/s. 37, 38.

3.2 Adlétin „comeback“

Počátek roku 1204 přinášel Konstancii a Přemyslovi samé dobré zprávy. Ještě před tím, než král obdržel papežskou listinu s potvrzeným titulem, se Inocenc v lednových týdnech odhodlal stvrdit výnos arcibiskupa Eberharda II. ze Salcburku.¹ Přiblížme si, o co se jednalo. Salcburský arcibiskup, na přání rakouského vévody Leopolda, nechal zrušit smlouvu, která vévodu zavazovala k uzavření sňatku s některou z dcer narozených Přemyslovi během jeho prvního manželství. Co z toho vyplývá? Na verdikt o neplatnosti Přemyslova manželství s Adlétou by se jistě vázalo také zrušení závaznosti veškerých smluv, pro které by legitimita tohoto svazku byla relevantní. Papež dal tímto svým stanoviskem jasně najevo ke které ze dvou sporných stran se přiklání, ale také částečně odkryl tajemství své mocenské strategie. Na co by vzniklý spor definitivně rozsoudil, když mohl po malých krůčcích pouze mlhavě naznačovat a držet tak všechny v šachu, přesně tak jak potřeboval? Přesně tak by se nám dnes Inocencovo konání mohlo jevit, na druhou stranu bychom jej, ač byl jistě prohnáný dost, neměli přeceňovat. Martin Nódل ve své stati o rituálu středověkého rozvodu² vyjádřil určité pochyby o tom, zda v těchto dobách vůbec papeži náleželo do kanonických otázek nějak zásadně zasahovat. Ne všechny „zdržovací manévry“ musely být tedy zaručeně součástí promyšleného a cíleného plánu.

Každopádně Přemysl na tom zatím netratil. S růstem svého sebevědomí dostal chuť na další úspěchy, které by české království a jeho majestát mohly pozvednout zase o stupeň výše. V časech, kdy se zdálo, že jeho velikost neomezeně stoupá se rozhodl posbírat všechny rozumné důvody, proč by bylo vhodné, aby bylo v Čechách zřízeno arcibiskupství, a předložit je papeži. Mohuč, pod jejíž arcidiecézi pražské biskupství spadalo, byla skutečně poněkud z ruky. Hlavním důvodem však samozřejmě bylo posílení suverenity a nezávislosti českého státu a vyrovnání se sousedům, kteří se podobnou výsadou mohli pyšnit již dokonce „stovky“³ let.

¹ CDB II., edd. Gustav FRIEDRICH, Praha 1912, č. 38/s. 34, 35.

² Martin NODL, *Rituál rozvodu*, in: Martin WIHODA, *Stát, státnost a rituály Přemyslovského věku*, Brno 2005.

³ „Na půdě střední Evropy už v letech 999/1000 vznikla samostatná církevní provincie piastovského Polska ve Hnězdně a vzápětí, po fundaci arcibiskupství v Ostřihomi, dosáhly podobné výsady také arpádovské Uhry.“ – Josef ŽEMLIČKA, *Přemysl Otakar I.*, Praha 1990, s. 96.

Teprve ve zřízení pražského arcibiskupství mohl Přemysl pochopitelně vidět z iniciativy Inocence odpovídající odměnu za posílení guelfského tábora.⁴ Jako osobnost držící ve svých rukách světskou moc, viděl Přemysl potvrzení královského titulu ze strany římského krále jako dostačující, že ho uznal i papež bylo sice hezké, ale v podstatě to svrchovanost královské moci jen oslabovalo. Analogii k pozvednutí své knížecí hodnosti z titulu římského krále, by Přemysl jistě spatřoval ze strany Inocence v pozvednutí postavení Čech na úrovni duchovní, čistě z moci papeže, která mu v tomto ohledu beze vší pochybnosti náležela.

Ani význam královny Konstancie nemusel být v tomto případě úplně zanedbatelný. Přemysl jako její manžel se ve svém plánu opíral zřejmě dosti výrazně o podporu Konstanciina bratra Emericha, který se díky svým výbojům proti všemožným heretikům⁵ pohyboval v papežské přízni.⁶ Ne nadarmo také Přemysl ve svých listinách papeži zdůrazňoval pevné vzájemné přátelství se švagrem Emerichem.⁷ I sám papež se o uherském králi vždy zmiňoval s patřičnou úctou a respektem.⁸

Nakonec ale nepostačily ani pádné argumenty ani podpora vlivných osob. Papež si zřejmě chtěl povýšení pražského biskupství ponechat prozatím raději ještě v záloze. Jako záplatu na nevyhověnou Přemyslovu žádost zvolil na počátku července Prokopovo svatořečení⁹. Pro českého krále to muselo znamenat jisté zklamání.

Na obzoru se ale začaly rýsovat další překážky. Léto 1204 přineslo nečekaný zvrat událostí. Welfský tábor utvořený kolem krále Oty IV. Brunšvického se začal

⁴ Tábor Guelfů byl táborem propapežským a byl reprezentován králem Otou IV. Brunšvickým, proti němu stál tábor ghibellinů. Ti byli laděni protipapežsky a v jejich čele stál právě Filip Švábský.

⁵ Emerichovy výpravy proti balkánské sektě Bogomilů a zájmy papeže na tomto projektu popisuje Bálint Hóman – Bálint HÓMAN, *Geschichte des ungarischen Mittelalters*, Band II, Berlin 1943, s. 5–7.

⁶ Že se Emerich pohyboval v papežské přízni můžeme vypožorovat z toho, jak ho ve svých listinách Inocenc nazývá – CDB II., edd. Gustav FRIEDRICH, Praha 1912, č. 9/s. 9.

⁷ CDB II., edd. Gustav FRIEDRICH, Praha 1912, č. 8/s. 7.

⁸ např.: CDB II., edd. Gustav FRIEDRICH, Praha 1912, č. 9/s. 9.

⁹ „Anno domini MCCIII preclarissimus Christi confessor sanctus Procopius canonizatus est.“ – PULKAVA z Radenína, *FRB V, Přibíka z Radenína řečeného Pulkavy kronika česká*, Praha 1893, s. 120. Prokop byl svatořečen přesně 4. července 1204 – Václav NOVOTNÝ, *České dějiny. Dílu I. část III.*, Praha 1928, s. 263.

pomalů, ale jistě rozpadat. Na protistranu přešel jeho bratr rýnský falckrabě Jindřich a několikrát se do té doby otřáslo křeslo v základech pod dalším významným spojencem, Přemyslovým švagrem Emerichem. Totiž „zatímco podporoval Emerich v roce 1203 prostřednictvím své družiny, vyslané na pomoc svému švagrovi z Čech, Otu IV. a papežskou politiku, úzce se spojil jeho mladší bratr s veliteli německé protipapežské strany.“¹⁰ Snahy o svržení Emericha z uherského trůnu byly zmařeny. Bratr Ondřej byl uvržen do žaláře a pro jistotu byl jako královský nástupce v Uhrách korunován Emerichův syn. Nikdo ale nemohl předvídat, že pár týdnů nato potká Emericha smrt a Uhry se tak přece jen brzo octnou v rukách jeho bratra Ondřeje.

Posily ve svých řadách hbitě využil Filip Švábský. V červenci zaútočil opět na durynského lantkraběte Heřmana. U Weisensee jej držel v sevření a zoufalý lantkrabě marně čekal na pomoc krále Oty. Věrnost tábora zachoval v podstatě ale jen Přemysl, který vytáhl do Durynska. Vzápětí se však díky přesile nepřítele musel vydat na ústup zpět do Čech. Tento neúspěšný manévr stál českého krále další pokoření. Filipovo vojsko jej pronásledovalo a Přemysl byl donucen se vzdát a přistoupit na stanovené podmínky. Kromě příslibu opětovné podpory Filipova protipapežského tábora, za které mělo být zrušeno Děpoltovo svolání z jara 1203, a zaplacení pokuty 7000 hřiven stříbra,¹¹ musel Přemysl, patrně na žádost míšeňských Wettinů, slíbit, že uzná zpět Adléta za svou řádnou manželku se všemi výhodami pro ni z tohoto svazku plynoucími. Podle záznamů byl Přemysl donucen přísahat před shromážděnými velmoži, že Konstancii opustí.¹²

Zrada Konstancie a nebo další z Přemyslových vychytralostí? Možná! Jak uvažuje Martin Nódľ, jeho přísaha nemusela být nijak zavazující. Tím, že svůj slib přednesl před pouhými šlechtickými předáky a nikoliv zástupci kléru, de facto Danielův rozsudek vlastně zpochybněn vůbec nebyl. Dalšími „zadními vrátky“ se mohl stát výraz „legimita“. Pokud by ji tedy vyšší instance zpochybnila, nemusel by se svého slibu držet ani Přemysl. Co bude nyní následovat? Zapudí Přemysl Konstancii tak jako kdysi Adléta a ustoupí od všech svých dosavadních „plánů“?

¹⁰ Báľint HÓMAN, *Geschichte des ungarischen Mittelalters*, Band II, Berlin 1943, s. 11.

¹¹ Václav NOVOTNÝ, *České dějiny. Dílu I. část III.*, Praha 1928, s. 264–265.

¹² Důkaz pro to je zaznamenán v papežově listě – CDB II., edd. Gustav FRIEDRICH, Praha 1912, č. 55/s. 49.

Musíme uvážit, že situace se od samého počátku třináctého století zásadně změnila, a to výrazně v Konstanciin neprospěch. Předně vyprchala ta ohromná naděje a radost, kterou v Přemyslovi vzbudilo narození malého králevice Vratislava. Stejně tak jako mnoho novorozenců věku středověkého stihl i prvního Konstanciina syna neblahý osud předčasného úmrtí. Přitěžující okolností byl fakt, že od jeho smrti rodila Konstancie pouze samá děvčátka, která se jaksi králi do jeho nástupnických plánů příliš nehodila. Tím se pod Konstancií otřásl její královské křeslo. Přemysl se nacházel v ožehavé situaci. Už to nebyl žádný mladíček. Ztráta královského syna a nástupce v něm zajisté musela vzbudit nejistotu a obavy z budoucnosti. Do toho se nešikovně přimíchal faktor výrazného oslabení papežského tábora a následně také Emerichova smrt. Zřejmě neměl příliš na výběr. Otázkou zůstává, zda v přijetí Adléty můžeme vidět jen Přemyslovu bezbřehou bezohlednost? Opravdu si strategicky a s chladnou racionalitou pohrával s lidmi kolem sebe? Nebo byl on sám pro tentokrát obětí tlaku ze strany Filipa Švábského a Dětricha Míšeňského, kterému nemohl momentálně ze své pozice vzdorovat?

O Konstancii toho v této době příliš nevíme, jistě to pro ní ale nebyly příjemné chvíle. Zemřel jí její prvorozený syn, opěvované královské děťátko, jehož existence musela Konstancii dodávat jistotu, že dala královi to, po čem toužil, a zároveň útěchu, že svou předchůdkyni dokázala definitivně zastínit. K této bolesti se přidala další rána, když na podzim přišla o svého milovaného nejstaršího bratra.¹³ S ním odešla i nemalá podpora, kterou Přemysla za svého života posiloval, což Konstancii na jejím aktuálním významu pro krále rozhodně nepřidalo. Do toho všeho jí život oslazovala vidina návratu Adléty, které by měla uvolnit své místo. Bude muset na královském dvoře přejít z výsostné role české královny do role královské konkubíny? Bude muset snášet manýry obstarožní Adléty, která zajisté svou nenávist ke Konstancii mohla jen těžko skrývat?

Žádné skandální příhody zaznamenány nemáme. Samotné Přemyslovo „manželské žonglování“ budilo patrně dostačující rozruch. Z historie i současnosti víme, co všechno dokáže závist, zášť a ženské intriky a jak výborně se ženská stvoření dokáží přetvářovat, jen aby dosáhla svého. Dění na Pražském hradě mohlo být zajímavé, ale také nemuselo. Nikde totiž nestojí, že kdy vůbec došlo mezi

¹³ Václav NOVOTNÝ, *České dějiny. Dílu I. část III.*, Praha 1928, s. 269.

jednou a druhou Přemyslovou manželkou k nějakým přímým kontaktům. Vylučitelné to ovšem také není.

Král na určitý čas zřejmě zaujal pozici na „dvou židlích,“ ostatně nebylo by tomu poprvé. Na jedné straně dával sliby Adlétě, provdával jejich dceru Markétu za dánského krále a plnil požadavky Filipa Švábského. Na druhé straně se však patrně nikdy nedokázal a pravděpodobně ani nechtěl dokázat odloučit od Konstancie.

Ač si nejsme jisti, jak a kde přesně trávila Konstancie tyto chvíle, neztratila se zcela jistě z králova dohledu. Jedním z důvodů pro toto tvrzení je dochovaný záznam z podzimu 1204, kdy Přemysl z Konstanciiny vůle realizuje obdarování vsí Týnčany jistému Slavkovi.¹⁴ V listině Přemysl Konstancii jmenuje jako královnu, což je dokladem toho, že s ní prakticky nikdy nepřestal počítat. Snad si tedy Konstancie udržela i za těžkých časů pevné postavení v králově srdci. Možná bylo vše jen podmíněné Přemyslovou houževnatostí a vytrvalostí dostát svým plánům.

Každopádně Konstancie i nadále zůstala ve hře. Nevyvratitelným důkazem jejího a králova pokračujícího soužití je, že se jí v roce 1205 narodil chlapeček.¹⁵ Chlapeček, kterému bylo „do kolébky“ dáno jméno patrona českých zemí, Svatého Václava. Nové „želízko v ohni“ Přemyslovy královské rodové linie. Samozřejmě, že tato realita zásadně měnila celou situaci.

¹⁴ CDB II., edd. Gustav FRIEDRICH, Praha 1912, č. 75/s. 66.

¹⁵ PULKAVA z Radenína, Přibíka z Radenína řečeného Pulkavy kronika česká, FRB V., Praha 1893, s. 120–121.

3.3 Neutichající manželský spor

Zatímco Přemysl Otakar I. svou radost z nového přírůstku do rodiny zajiště neskrýval, pro Adlétu to bylo jen dalším zklamáním. Dočista zoufalá a nešťastná hledala útěchu u svého bratra v míšeňském markrabství. Patrně také na jeho popud byl obnoven nedořešený soudní proces, který ve víře v upřímnost Přemyslových slibů na krátko utichl. Ustanovení nových soudců připadlo na 26. dubna roku 1206. Tentokrát byli případem pověřeni salcburský arcibiskup Eberhard, admontský opat a děkan Krcký.¹ Jejich prvním úkolem bylo opětovně obeslat a vyslechnout obě sporné strany, stejně tak jako ve všech případech předcházejících.

Nevíme do jaké míry Přemysla jeho manželský spor zaměstnával. Díky své naléhavosti však zcela jistě neušlo jeho pozornosti politické dění v Říši. Guelfský tábor kolem Oty IV. Brunšvického se i nadále rozpadal. Filip Švábský, jako Otův nesmiřitelný protivník, chytře využil situace a nechal se v průběhu roku 1205 nově korunovat. Konečně to byly Cáchy, kde mu královskou korunu, podle všech říšských tradic, na hlavu posadil kolínský arcibiskup Adolf. Ota IV. se následně dočkal další drtivé porážky a nezbylo mu než uniknout do bezpečí za zdi svých rodových statků. Papež byl Otovými neúspěchy pochopitelně zklamán. Viděl, že jsou jeho zájmy vážně ohroženy. Nastala vhodná chvíle i pro českého krále Přemysla. V okamžiku, kdy Ota IV., jakožto hlava propapežské strany, zbaběle ustoupil, by mohl Inocenc Přemyslovi jen těžko vyčítat, že upevnil své postavení ve Filipově táboře. A tak i učinil.

Filip Švábský podporu Přemysla Otakara I. uvítal. Jejich opětovné sblížování bylo stvrzeno na říšském sněmu v Augsburgu, který proběhl na přelomu listopadu a prosince v roce 1207. Oba králové se zde dohodli, že své přátelství ještě posílí rodinnými pouty. Filipova dcera Kunhuta zde byla v následujících dnech zasnoubena s Přemyslovým synem Václavem, který se nedávno narodil královně Konstancii.²

Čest rodu Wettinů byla hrubě uražena. Netřeba připomínat, že by Filip Švábský, jakožto říšský král, stěží zaslíbil svou dceru nelegitimnímu synovi Přemysla Otakara I. Pokud tedy uznával potomky Konstanciiny jako právoplatné,

¹ Václav NOVOTNÝ, *České dějiny. Dílu I. část III.*, Praha 1928, s. 274.

² Tamtéž, s. 275.

což tímto krokem jasně vyjádřil, je nade vši pochybnost, že tím upřel nároky „nebohé“ Adléty. Wettinové byli pro tuto chvíli i se svými zájmy odsunuty na vedlejší kolej a je v celku pochopitelné, že se cítili ukřivdění. Na rozdíl od Přemysla, který si mezi stranami v Říši pendloval prakticky jak se mu zachtělo, stáli Wettinové po boku Filipa Švábského v časech dobrých i zlých. Takto se oplácí věrnost a oddanost?

Hrdý rod míšeňských markrabat toto samozřejmě nemohl přenést přes srdce a rozhodl se Filipův ghibellinský tábor opustit. K vytouženému sblížení s papežem, které by jim pomohlo zajistit si pozitivní výsledek v Adlétině manželské při, ovšem nedošlo. Papež měl silným oslabením Oty Brunšvického svázány ruce, nemohl si dovolit rozhněvat k tomu všemu ještě Přemysla, který doposud, i přes všechno to sbližování s Filipem Švábským, svou věrnost papežskému táboru nevypověděl. Alespoň papež byl zřejmě o jeho čistých úmyslech přesvědčen. Jaké zaujal Inocenc stanovisko k vyjádření své podpory wettinským markrabím, dal jasně najevo, když nově zvolené soudce pro posudek manželského sporu neposlal vyjednávat na míšeňský dvůr, ale ke králi Filipovi, s nímž se začal nakonec samotný postupně sbližovat.³

Královna Konstancie musela být tímto příznivým děním příjemně uklidněna a mohla se nechat konečně zaměstnávat pouze svými mateřskými povinnostmi. Narozením Václava totiž její úloha matky ještě zdaleka nekončila. Pokud si Konstancii vzal Přemysl za účelem založení královské rodiny, nemohl si vybrat lépe. V následujících letech přivedla královna na svět ještě několik malých přírůstků, mezi nimi dva pozdější moravští markrabí Vladislav s Přemyslem a jedna z dnes nejvýznamnějších českých svetic Anežka.⁴ Početnost královské rodiny byla opravdu rozhojněna. Však také po dobu deseti let od příchodu Konstancie Uherské na Pražský hrad o dětský pláč v přemyslovském domě rozhodně nemohla být nouze.

Konstanciina prestiž a její obliba nepochybně vzrůstaly. V červnu 1206 trávil nějaký čas olomoucký biskup Robert v německém Pasově. Nevíme sice, zda má tato návštěva něco společného s Přemyslovou manželskou rozepří a či v tomto ohledu pasovský biskup Wolfger královskému páru nějakým způsobem napomáhal.

³ Václav NOVOTNÝ, *České dějiny. Dílu I. část III.*, Praha 1928, s 276.

⁴ viz: Příloha č. 3: Konstancie uherská a její potomstvo

Můžeme se ale domnívat, že se Přemysl spolu s Konstancií těšili u tohoto pasovského biskupa jistým sympatiím. Je vysoce nepravděpodobné, že by Wolfger trpěl vůči královně Konstancii nějakou averzí, když extra pro ni nechal vyrobit cenný dar a zaslal jí ho jako pozornost.⁵ Je to důkazem toho, že Konstancie si svým šarmem získávala i mnohá jiná srdce, než bylo to Přemyslovo.

Mezitím se zdálo, že ponižujícímu, trapnému a hlavně nekonečnému vyšetřování Přemyslova manželského sporu začal pomalu „docházet dech.“ Zdání ale mnohdy klame. Zarputilost rodu Wettinů byla až obdivuhodná. Po všech těch letech se ani nyní nehodlali vzdát a začali znovu usilovat o obnovu celého procesu. Zřejmě to bylo jejich vytrvalé naléhání, v jehož důsledku byli ve sporu ustanoveni další soudci. Jednalo se o havelberského biskupa Sigeboda a opata sittichenbašského kláštera, kteří své vyšetřování zahájili nejspíš v květnu roku 1207.⁶ Tyto dvě postavy byli s wettinským rodem spřízněni, což bylo patrné především z jejich o mnoho energičtějšího přístupu k věci. Že by se celý spor konečně pohnul nějakým směrem? Mohla Adléta se svými nároky ještě královnu Konstancii ohrozit?

Razantnější postup se tito soudci snažili nastolit hned v prvních krocích svého počínání. Obě sporné strany byly opět obeslány, tentokrát s tím, aby se osobně dostavili k soudnímu přelíčení. Adléta ve svém zájmu tuto vybídku samozřejmě uposlechl, kdežto Přemysl dal kněze, který mu příslušnou obsílku měl doručit, pro jistotu zajmout a na žádnou výzvu nereagoval. Soudcové si snažili uposlechnutí svého výnosu nějak vynutit, a tak uvrhli Přemysla za jeho záměrnou ignoraci soudních obsílek do klatby.

Přemysl si s tím asi přílišné starosti nedělal. Během těchto obnovených soudních tahanic totiž otřásla tehdejšíím děním jedna daleko tragičtější událost. V létě roku 1208 se chystal vojenský úder proti welfskému táboru. Jak Filip Švábský, tak český král Přemysl Otakar I. byli již připraveni zaútočit. „Když však

⁵ Ve Wolfgerových účtech se v listopadu 1203 vyskytuje zápis „vydání za sukno k potažení sedla pro českou královnu, dovidáme se odtud také, že v témdni po 19. lednu byl jí dárek skutečně poslán.“ – Václav NOVOTNÝ, *České dějiny. Dílu I. část III.*, Praha 1928, s. 258, 259.

⁶ Tamtéž, s. 277–278.

měl již zaznít rozkaz k pochodu, byl král Filip v paláci bamberského biskupa úkladně zabit.“⁷

Všechno bylo rázem jinak. Úmrtím Filipa Švábského se dostal „na koně“ opět Ota IV. Brunšvický, který na nic nečekal a ještě v září toho roku se nechal po své druhé volbě provolat římským králem. Chytře se snažil zavděčit také papeži, takže si opětovně získal jeho přízeň.

Papež byl nyní zpět ve středu dění. Nejen v otázce budoucího císaře Svaté říše římské, ale také v záležitostech Přemyslových záleželo právě na něm, jak se k daným věcem postaví. My ale víme, že Inocenc si Přemysla za žádnou cenu proti sobě poštvat nechtěl a už vůbec ne v časech, kdy přišel o život vedoucí představitel ghibellinského tábora, ke kterému se český král přikláněl. Nyní byla šance využít okamžiku a přesvědčit Přemysla, aby svou podporu vyjádřil naplno opět straně propapežské, a tak jej získat pro své plány. Na sklonku roku 1208 pověřil tedy Inocenc dva své legáty – Siegfrieda Mohučského a Alberta Magdeburského, aby Přemysla jeho klatby zbavili. Tím celá záležitost nekončila. Papež dal navíc svým zplnomocněncům úkol, vyšetřit, zda nejsou stanovení soudci podjatí a celý spor tedy neovlivňují ve prospěch jedné ze stran. Výsledky tohoto šetření měly být poté samozřejmě zaslány k posouzení papežské kurii. Pokud by se prokázala podjatost soudců, mělo začít okamžitě jejich stíhání. Veškeré soudní jednání bylo tedy opět výrazně pozdrženo. Přemysl se však své klatby zbavil, a protože Adléta nebyla dávno žádnou dívenkou, hrál rychle plynoucí čas vlastně v jeho a Konstanciin prospěch.

Přestože se papež snažil vycházet Přemyslovi vstříc, váhal český král s vyjádřením své podpory Otovi IV. Brunšvickému až do května 1209. Až teprve tehdy zaujal také on své místo mezi účastníky říšského sněmu ve Würzburgu. Otovy ambice sahaly vysoko. S rychle rostoucí podporou mu prakticky nestálo nic v cestě, aby mohl své dávné sny realizovat. Pospíšil si tedy a ještě v září téhož roku se nechal papežem korunovat na císaře.⁸

Jak musel být Inocenc zklamaný, když zjistil, že nevďečný Ota záhy po císařské korunovaci od svých slibů, které papeži dal, velice rychle upustil. Chtěl ho proto náležitě potrestat a hledal spojence, kteří by mu mohli být v jeho úkladech

⁷ Josef ŽEMLIČKA, *Přemysl Otakar I.*, Praha 1990, s. 102.

⁸ Josef ŽEMLIČKA, *Přemysl Otakar I.*, Praha 1990, s. 104–105.

nápomocni. Bezpochyby si musel vzpomenout na Přemysla, kterému se do Otova tábora před časem příliš nechtělo a on sám jej musel k rozhodnějším krokům poněkud postrkovat.

Snad to tedy nebyla náhoda, ale papežův záměr, že byla opětovně oživena palčivá otázka Přemyslova manželského sporu. Dne 1. října 1209 se měli před papežův soud dostavit všichni vyzvaní. Novinkou bylo to, že byla poprvé obeslána, aby ke kurii vyslala svého vlastního zástupce, také Konstancie. Máme tím chápat, že konečně je česká královna brána také jako strana, která má právo se hájit, která se může cítit poškozená?

Význam úcty ke královně Konstancii a uvědomění si jejího práva bychom na tomto místě asi neměli přeceňovat. Její vstup do celé právní kauzy znamenal pro papeže především možnost dalšího odkladu, v kterém mělo být uvedeno toto její opomíjení na pravou míru. Verdikt zněl: případ odložen „k svatému Martinu nejbližší příštímu.“⁹

Nic co by nás po všech těch peripetiích mělo překvapit. Přece jen se však tento rozsudek stal pro celý spor zásadním. Adléta již měla svá léta a je docela možné, že byla tímto nekonečným handrkováním a nervy kolem vleklých soudních procesů ještě o pár těch let života ukrácena. V chladných únorových dnech roku 1211 ukončila její pozemské trápení smrt.

Že by bylo konečně všem potupným tahanicím konec? Nebude již nikdo zpochybňovat Konstanciin post české královny a jediné právoplatné manželky Přemysla Otakara I.?

⁹ Václav NOVOTNÝ, *České dějiny. Dílu I. část III.*, Praha 1928, s. 290–291.

3.4 Ve stínu minulosti

Když královna Konstancie zjistila, že je její míšeňská sokyně už po smrti, bylo to pro ni s velkou pravděpodobností dobrou zprávou. Naděje, že manžela a vlastně i ji samotnou přestane kurie konečně vyšetřovat a vláčet po soudech, se stala realitou. „Skvrna“ na jejím královském štěstí, které prožívala po boku Přemysla Otakara I., byla pryč. Kdo by si však myslel, že tím byla manželská pře zažehnána, mýlil by se.

Po smrti Filipa Švábského svítla naděje, že bude konečně zapeklitým štaufsko-welfských tahanicím o říšský trůn učiněna přítrž. Zdání však bývá klamavé. Ve stejném roce, v kterém jeden ambiciózní Štauf ze světa odešel, se vyhoupl na scénu pro změnu jiný.

Připomeňme si, že od smrti Barbarossova následníka Jindřicha VI., uplynulo již deset let, během kterých dosáhl Jindřichův mladičský syn Fridrich plnoletosti a coby korunovaný král Sicílie začal vládnout. Situace se tím ale opětovně zkomplikovala, a tentokrát nejen v německých krajinách. Nově se rozhořela také palčivá problematika Itálie, která po dlouhá léta sužovala především představitele svatopetrského stolce.

Tyto události, zdánlivě zcela jiného charakteru se dotkly také života české královny Konstancie, jak se o tom zanedlouho přesvědčíme.

Papež jakožto Fridrichův regent se těžce vyrovnával se ztrátou své moci, kterou nad Sicílii měl. Říšská rozpínavost na italském území byla už po léta jeho noční můrou. Obával se, že se ocitne v kleštích mocnářství římského krále. To byl také důvod, proč dosud podporoval v zápase o římský trůn Welfa Otu IV. Brunšvického. Ten se totiž o osudy Sicilského království nejenže nezajímal, ale při císařské korunovaci papeži dokonce slíbil, že na apeninské državy rodu Štaufů vznášet nároky nebude. Časům Otova pokorného poslušství však odzvonilo. Jakmile mu jeho rival Filip Švábský vyklidil cestu, jeho sebevědomí prudce stoupl a s tím vzrostly také jeho požadavky. Proč by se měl nyní spokojit s německým územím, když může uplatnit říšská „práva“ i na území Itálie? Navíc nebylo ani příliš těžké získat si podporu italských ghibellinů a říšských elitářů, kteří viděli v Otově novém projektu na rozšíření své moci, možnost bohatých zisků. Na své sliby, které složil papeži, tedy Ota velice rychle zapomněl. Místo toho naplánoval válečné tažení do Itálie a již na podzim roku 1210 napadl Fridrichovo sicilské

panství. Úspěchy na italské půdě, jež Ota zaznamenával, podněcovaly jeho uzurpátorské choutky, které jej následně tlačily k dalšímu postupování kupředu.¹

Inocenc měl nepochybně důvod být zaskočen. Cítil se hluboce dotčený a nehodlal zrádnému jednání císaře pouze nečinně přihlížet. Obrátil se proto na mladého Fridricha II. Sicilského, proti němuž byly Otovy útoky namířeny, a vyzval jej, aby císařovu troullost po zásluze potrestal. Papežově plánu nahrávala především Otova nepřítomnost v Říši, která zde vyvolala nestabilitu. Inocenc této příležitosti využil a roznítil zde odbojné nálady, které měly císařovu moc oslabit. Ze záznamů víme, že již na konci října 1210 Inocenc přislíbil svou ochranu a podporu všem, kteří by se „nenasytného“ Welfa pokusili zastavit.² V papežově listině, která byla za tímto účelem vydána, se mezi ostatními jmény, ke kterým je obrácena pozornost, vyskytuje také Přemyslovo. Jak se zachová český král, jenž byl ještě před nedávnem vybízen k tomu, aby svou podporu vyjádřil Otovi? K jaké straně se nyní přikloní, když jej papež nabádá k opačnému kroku? Přimkne se k Fridrichovi II. Sicilskému, a tudíž k štaufskému táboru, ke kterému vždycky inklinoval?

V nastalých okamžicích měl Přemysl na stranu Štaufů blíže než kdy před tím. Jeho královský syn Václav byl přece zasnouben s Fridrichovou sestřenicí Kunhutou. Faktorů, které krále vábily do štaufského tábora bylo však více. Rozhodující roli ve spřátelení Přemysla a Fridricha hrál zřejmě papež, ale dost dobře mohla přispět k jejich sblížení také česká královna Konstancie.

Jednak v zásadě díky ní se Přemysl ocital v tuhém nepřátelství s míšeňským rodem Wettinů, který čest své rodiny nepřestal obhajovat ani po Adlétině smrti. A jak je známo, míšeňští markrabí stáli po rozchodu s Filipem Švábským v čele strany podporující zájmy Oty IV. Brunšvického.

Ještě se naskýtá jiná zajímavá souvislost, která by mohla Přemyslovi do tábora Fridricha II. Sicilského usnadnit cestu. S nástupem Fridrichovi dospělosti totiž nepřišly jen vladařské povinnosti, ale také manželské. Jeho partnerkou ve svazku manželském se stala Konstancie Aragonská, dáma, která byla vdovou po zemřelém uherském králi Emerichovi, Přemyslově příteli a bratrovi jeho manželky české královny Konstancie. Nevíme do jaké míry si tyto dvě ženy ještě za života na

¹ Podrobněji k celému tématu: Ota IV. Brunšvický versus Fridrich Sicilský – Josef ŽEMLIČKA, *Přemysl Otakar I.*, Praha 1990, s. 107–131.

² *CDB II.*, edd. Gustav FRIEDRICH, Praha 1912, č. 89/s. 85–86.

uherském dvoře přirostly k srdci. Jako mladá uherská princezna, těšící se bratrově přízni, mohla mít ale budoucí česká královna ke Konstancii Aragonské docela blízko. Není proto ani vyloučené, že právě díky Konstanciiným kontaktům mohl mít český královský manželský pár blíže právě k páru sicilskému. Tuto hypotézu podporuje také skutečnost, že Konstancie Aragonská patřila k rozhodným královnám, které uměly na okolní prostředí obratně uplatňovat sílu svého vlivu. Její manžel Fridrich se také na její schopnosti patrně plně spoléhal, jinak by stěží svěřil sicilské záležitosti v letech 1212–1216 výhradně do jejích rukou.³ Pokud totiž chtěl Fridrich II. Sicilský využít roznicených nálad v říši a zesílit tím svou moc, bylo nevyhnutné, aby svou domovinu opustil a osobně se o svůj úspěch zasadil mimo ni.

Papežovi Inocencovi došla na konci března roku 1211 ve vztahu k císaři trpělivost a své dosavadní hrozby realizoval Otovou veřejnou exkomunikací. Následně se začal rozšiřovat okruh Fridrichových sympatizantů. Letním bamberským sjezdem byl tento tábor císařových odpůrců značně posílen a k jejich dalšímu posunu došlo na zářijovém sněmování v Norimberku. Zde přijala Otova opozice, k níž se již patrně řadil také český král Přemysl, za novou hlavu říše právě Fridricha II. Sicilského. Ten udělil v únoru 1212 papežovi v léno Sicilské království, čímž si pochopitelně získal jeho cennou podporu.

Díky tomuto sledu událostí, prožlétl konečně také císař Ota a urychleně se navracel ze své dobovatelské výpravy v Itálii, aby zachránil svou slábnoucí pozici v říši. V březnu dorazil do Frankfurtu, kde se setkal se svými přívrženci, a podepsal s nimi, za účelem upevnění vzájemných pout, spojenecké smlouvy. K čelním představitelům Otových příznivců se řadil míšeňský markrabě Dětrich.⁴ A protože byla jeho podpora pro císaře v tyto pohnuté časy opravdu důležitá, hodlal si Dětrichovu věrnost řádně pojistit.

³ Thomas KRZENCK, *Anmerkungen zur Rolle der Mutter und der ersten Gemahlin Friedrichs II. (1194–1250) im Kontext der Normen und Handlungsspielräume von Königinnen im Hochmittelalter*. In: Historik na Moravě, Brno 2009, s. 594–596.

⁴ Sám Walther von der Vogelweide, jeden z nejslavnějších německých „minnesängřů“, nám jako očitý svědek dvorského života vrcholného středověku zanechal verše oslavující věrnost míšeňského markraběte Dětricha, kterou projevoval Otovi IV. Brunšvickému. Ve spojitosti s císařovými přívrženci se o Dětrichovi zmiňuje jako o člověku, který stál v řadě Otových spojenců na prvním místě – Walther VON DER VOGELWEIDE, *Lieder und Sprüche : Auswahl mittelhochdeutsch und neuhochdeutsch*, Leipzig 1970, s. 36, 37.

Zde nastává nepříjemný okamžik pro českého krále Přemysla Otakara I., jeho ženu Konstancii a především jejich společné potomstvo. Ota zřejmě dobře věděl, že se stal Přemysl stěžejní osobností formujícího se říšského odboje. Bylo to již podruhé, co se od něj český král odvrátil. Naproti tomu mohl tušit, čím si k sobě ještě více připoutá Dětricha Míšeňského. Při setkání v Norimberku, které proběhlo v polovině května 1212, tedy spojil potrestání nevěrného vazala s odměněním poslušného spojence. Uznal zde totiž Vratislava, Přemyslova syna z prvního manželství, jako právoplatného nástupce českého krále a propůjčil mu Čechy v léno.⁵

Jakou reakci tato událost vyvolala v Čechách přesně nevíme. Z listiny, která však pár dní nato zaznamenala mezi svědky dalšího císařova počínání moravského markraběte Vladislava Jindřicha⁶, můžeme usuzovat, že norimberské dění českého krále zcela chladným nenechávalo. Snad vyslal právě svého bratra, aby vyvstalou situaci uklidnil. I když král zřejmě věděl, že bylo Vratislavovo oblénění českými zeměmi pouhým politickým gestem, zajisté tím nemohl být nadšen. O to méně se z těchto událostí mohla těšit jeho manželka Konstancie. S Vratislavovým připomenutím opět ožila Přemyslova hořká minulost, která český královský manželský pár již tolik potrápila.

Přestože neměl Ota pravomoci vynutit si změnu na českém trůně, nemohla se patrně královna Konstancie, s Vratislavem za zády, o budoucnost svých dětí zcela přestat obávat. Adlétino tělo „odpočívalo“ již měsíce za zdmi míšeňského kláštera Svátého kříže, přesto však měla Konstancie stále důvod se znepokojovat. Život po boku Přemysla Otakara I. jí nepochybně přinášel mnoho napjatých okamžiků.

Než nad samotným Otovým norimberským aktem, byl asi český král více rozezlen jinou skutečností. Josef Žemlička hledal souvislosti mezi českým domácím děním a konáním Oty IV. Brunšvického na sněmu a vyslovil myšlenku, že by bylo možné najít jistou spojitost v záznamu o vyhnání českého královského komořího Černína,⁷ o kterém se v Letopisech českých zmiňují Pokračovatelé Kosmovi.⁸

⁵ *CDB II.*, edd. Gustav FRIEDRICH, Praha 1912, č. 94/s. 89–91.

⁶ Tamtéž, č. 95/s. 91.

⁷ Josef ŽEMLIČKA, *Přemysl Otakar I.*, Praha 1990, s. 114.

⁸ POKRAČOVATELÉ KOSMOVI, *Letopisy české od roku 1196 do roku 1278*, In: FRB II, Praha 1874, s. 283.

K Vratislavově oblénění mělo prý dojít „za přítomnosti županů a mnohých šlechticů země.“⁹ Je pravděpodobné, že se mezi přihlížejícími sněmování v Norimberku našli i zrádové českého krále Přemysla, kteří byli pochopitelně stíháni jeho zlobou. Černínovo náhlé vyhnání od dvora by potom za předpokladu, že také on vyjádřil Otovi, Dětrichovi a tím vlastně i Vratislavovi svou podporu na jejich shromáždění, dávalo smysl a bylo by živým důkazem Přemyslovy prudké a hněvivé reakce.

Pokud nás prameny neklamou, můžeme tedy z propojení těchto událostí vyvodit jednu věc, a sice, že se stále ještě musela mezi českým lidem najít početná skupina, která se zastávala Adlétiných práv, respektive práv jejího potomstva, a pozici královny Konstancie neuznávala. To zajisté nemohlo být pro českého krále Přemysla Otakara I. a ani jeho choť Konstancii radostné zjištění.

⁸ POKRAČOVATELÉ KOSMOVI, *Letopisy české od roku 1196 do roku 1278*, In: FRB II, Praha 1874, s. 283.

⁹ Josef ŽEMLIČKA, *Přemysl Otakar I.*, Praha 1990, s. 114.

3.5 Odlesk Zlaté buly sicilské

Zatímco se císař snažil opětovně upevnit svou pozici v říši, započalo tažení Fridricha II. Sicilského, který přijal „nevědnou roli vzdorokrále.“¹

Přemysl s Konstancíí prožívali roku 1212 poněkud nejisté léto. Za hranicemi Otova pozice opětovně silněla a Fridrich byl ještě stále daleko. Určitá úleva dorazila do českých zemí až s příchodem podzimu. Fridrich II. Sicilský se blížil a protože Přemysl věděl, že bude mladý Štauf potřebovat silné spojence, chopil se své šance a nechal si svou věrnost řádně vykoupit. Stalo se tak 26. září 1212 v Basileji, kde Fridrich pro českého krále vystavil celkem tři listiny a ta nejslavnější a nejvýznamnější mezi nimi nebyla žádná jiná než proslulá Zlatá bula sicilská.²

Tento dodnes slavný dokument v podstatě nepřišel s ničím novým, byly jím stvrzeny výsady dané již Filipem Švábským v roce 1198. Náklonnost Fridricha II. Sicilského a aktualizace starých slibů štaufské rodiny však přišla Přemyslovi a Konstancii v jejich svízelné situaci určitě vhod. Až teprve ujištění, že „Fridrich druhý, zvolený císař římský a král sicilský, potvrzuje Přemysla I. Otakara za krále, uděluje mu a jeho nástupcům království České navždy, bez poplatku a v původních hranicích a vymezuje práva a povinnosti českých panovníků ke králi římskému,“³ dovolilo Přemyslovi postavit se k Otovi IV. Brunšvickému definitivně zády.

Přesto však zůstal český král i nadále opatrný. I když byl panovníkem, který dokázal zariskovat, v zásadních okamžicích nikdy nešetřil svou obezřetností. Tomu také nasvědčuje hned několik okolností spojených se samotným vydáním basilejských listin.

Jednak to byl fakt, že si tak důležitou listinu, jako byla Zlatá bula sicilská, nepřispěchal převzít panovník osobně do vlastních rukou, ale vyslal do Basileje jen své poselstvo. Zřejmě nechtěl opustit český trůn a nechat královnu Konstancii v zemi samotnou. I když měl patrně domácí dění plně pod svojí kontrolou, nehodlal

¹ Josef ŽEMLIČKA, *Přemysl Otakar I.*, Praha 1990, s. 115.

² *CDB II.*, edd. Gustav FRIEDRICH, Praha 1912, č. 96/s. 92–94. Také: *Archivum Coronae regni Bohemiae I.*, ed. Václav HRUBÝ, Praha 1935, č. 3/s. 6–8. Originální znění přeloženo do češtiny – Josef ŽEMLIČKA, *Zlatá bula sicilská*, Praha 1987, s. 29. Z jiného úhlu pohledu se této tématice věnuje Martin Wihoda – Martin WIHODA, *Zlatá bula sicilská: podivuhodný příběh ve vrstvách paměti*, Praha 2005.

³ *Archiv koruny české 2*, ed. Dr. Rudolf KOSS, Praha 1928, č. 2/s. 6.

připustit ani v nejmenším, aby se mohly události v Českých zemích nějak zvrtnout. Podobné katastrofické scénáře z nedávné historie českých zemí měl král zajisté ještě v živé paměti.

Druhým faktorem, kterým je podtržena Přemyslova zvýšená opatrnost, bylo místo vydání listin, jímž byla Basilej. Po Kostnici bylo toto město vlastně druhým, které stálo Fridrichovi v cestě, jakmile vstoupil na území říše. Tato skutečnost by nasvědčovala tomu, že získání Zlaté buly bylo pro Přemysla a jeho královskou rodinu urgentní záležitostí. Zároveň můžeme konstatovat, že kontakty mezi Přemyslem a Fridrichem musely být skutečně živé, protože oba panovníci si svým počínáním de facto plánovaně vycházeli vstříc.

Basilejské předání listin proběhlo tedy patrně podle plánů a Přemysl Otakar I. měl opět v rukávě záruky neochvějnosti svého královského postavení. Fridrich II. Sicilský zatím úspěšně pokračoval ve svém tažení říší, během něhož dospěl až k Frankfurtu, a v prosinci 1212 si svou vydobytou moc pojistil mohučskou královskou korunovací. Fridrichova „hvězda“ vylétla vysoko a nyní záleželo na jeho diplomatických schopnostech, jestli se dokáže na výsluní také udržet. Chytré nedopustil, aby ho některé z jeho úspěchů přiměly kráčet ve šlépějích jeho protivníka Oty, kterému stoupající moc doslova zatemnila střízlivou mysl. Fridrich II. Sicilský se vydal opačným směrem. Místo aby brojil proti papežovým zájmům, vyšel jim vydáním Zlaté buly chebské z roku 1213⁴ výrazně vstříc.⁵ Tímto činem si chtěl pochopitelně papežovu přízeň k sobě připoutat natrvalo a Otovi IV. Brunšvickému tak zasadit rozhodující úder.

Definitivní zkázu císaře Oty přivodilo následné dění v Evropě. Odešel, lépe řečeno doslova utekl, z bitvy, ke které došlo 27. července 1214 u Bouvines,⁶ čímž

⁴ U této události byl přítomen také Přemysl Otakar I., což nasvědčuje tomu, že mělo pro Fridricha spojení s českým králem nemalý význam. – *CDB II.*, edd. Gustav FRIEDRICH, Praha 1912, č. 107/ s. 102.

⁵ Zlatou bulou chebskou papežovi Fridrich II. Sicilský potvrdil vše, čeho se prakticky v letech svého poslušenství vzhledem k Inocencovi zřekl jeho předchůdce Ota IV. Brunšvický. „Od roku 1201 až po svou korunovaci ve Špýru v roce 1209 se Ota IV. vzdal daní a stejně tak i práva vybírat příjmy uprázdněných stolců a udělovat církevní benefícia v době, kdy stolce nebyly obsazeny. Jeho pověřenci byli vyloučeni z biskupských voleb a ztratili moc zasahovat při volbách se sporným výsledkem.“ – John H. MUNDY, *Evropa vrcholného středověku 1150–1300*, Praha 2008, s. 221.

⁶ Václav NOVOTNÝ, *České dějiny. Dílu I. část III.*, Praha 1928, s. 313.

byl pro něj říšský trůn na dobro ztracen. Bitva u Bouvines však neznamenal jen Otovo totální znemožnění. Jako vůdce anglické strany, rozhodl také Brunšvik⁷ o prohře a vítězství v dlouhodobém soupeření mezi Anglií a Francií, což mělo dalekosáhlé důsledky na nemalou část Evropy.

Otově vyhasínajícímu císařství mezitím odepřel svou přízeň také jeden z jeho nejvěrnějších, míšeňský markrabě Děřich. Ještě ze samého závěru roku 1215 máme zprávy o tom, že se „Děpolt⁸, syn Děpolta vévody českého, objevuje v Grojči, když tu konal schůzi Děřich Míšeňský,⁹ z čehož je jasně patrné, že mezi sebou udržovali tyto dva muži kontakty a oba tak zřejmě přižívali své ambice namířené proti plánům českého krále Přemysla. Alespoň se tedy můžeme domnívat, že spojitost mezi nimi nebude náhodná. V posledních chvílích před císařovým pádem se však Děřich rozhodl podrobit se Fridrichovi II. Sicilskému, čímž se svých představ o vyvýšení synovce Vratislava musel prakticky definitivně vzdát. Pro český královský manželský pár to opětovně znamenalo výhled na jistější budoucnost.

Právem hovořím o manželském páru a nejen o Přemyslovi. Tehdejší politické dění musela s napnutím sledovat také královna Konstancie. Prošla si nemilosrdnými roky, které byly zřejmě plné potup a obav, jež snad česká královna snášela s vytrvalostí a trpělivostí. Za všechna tato náročná léta se však nakonec dostalo jak Konstancii, tak Přemyslovi opravdového zadostiučinění.

Zachycené údaje nás zpravují o tom, že „uprostřed léta roku 1216 se před branami města Ulmu, jež právě hostilo Fridricha II. Sicilského, objevili čeští vyslanci s neobvyklým mandátem. Ústy bílinského arcijáhna Beneše se domáhali slyšení, aby mohli mladého Štaufa uvědomit, že před několika týdny „všichni magnáti a urozenci čeští“ zvolili za nového českého krále Přemyslova prvorozeného

⁷ Ota IV. Brunšvický hájil v bitvě Anglii, protože byl, jakožto syn Jindřicha Lva a Matyldy Anglické, synovcem Jana Bezzemka. Sám vyrůstal na anglickém dvoře za vlády svého strýce, proslulého Richarda I. Lví srdce, který se ho bez úspěchu pokusil jmenovat vévodou z Yorku a poté dokonce také skotským králem. Nakonec udělil Richard Otovi hrabství Poitou a jmenoval jej vévodou akvitánským.

⁸ Pravděpodobně se jedná o Děpolta III.

⁹ Václav NOVOTNÝ, *České dějiny. Dílu I. část III.*, Praha 1928, s. 318. CDB II.,edd. Gustav FRIEDRICH, Praha 1912, č. 121/s. 111.

syna Václava.¹⁰ Ten právě dosáhl plnoletosti a po domácí volbě chybělo k převzetí trůnu, neboť tak si to žádali „staré dobré mravy,“ pouze vyjádření římského krále. Fridrich II. Sicilský nezklamal a Přemyslovu žádost nejen, že vyslechl, ale posoudil ji se zjevným pochopením.“¹¹

Byl to zásadní krok k zajištění královské koruny nejen všeobecně pro české země, ale i pro Přemyslovu královskou rodinu, kvůli jejíž existenci už král tolikrát riskoval.

I zde, v těchto okamžicích, můžeme však spatřovat neklid, kterým byla královská rodina Přemysla Otakara I. a Konstancie zmítána. Volba mladého králevice Václava byla natolik ošetřena a jistěna, že byla prakticky nezpochybnitelná, což bylo zajisté také Přemyslovým hlavním záměrem. Na shromáždění, odkud Václavova volba vzešla, byli přítomní všichni přední muži českých zemí, včetně obou biskupů. Nesmíme zapomenout, že král měl v roce 1216 již ve svém držení Zlatou bulu sicilskou, podle níž byl další krok, který český panovník podnikl, když vyslal do Ulmu výpravu žádat Fridricha o stvrzení nové královské volby, zcela zbytečný. Přemysl Otakar I. chtěl však svými opatřeními vyloučit i tu sebemenší pochybnost, která by snad v souvislosti s ustanovením jeho následníka mohla vyvstat.

Uklidněním pro český královský pár mohlo být také to, že Fridrich II. byl tehdy již uznávanou hlavou říše. Jeho pečeť na stvrzovací listině byla tedy pro Přemysla velmi cenným dokladem právoplatnosti ustanovení svého nástupce. Fridrichův královský majestát byl v době potvrzení Václavovi volby podložen cášskou korunovací z léta 1215, souhlasem papeže, ale také IV. lateránského koncilu.

Veškeré možné zbývající pochyby ohledně Fridrichovy svrchovanosti, jakožto římského krále, se definitivně rozplynuly s příchodem roku 1218. Tehdy v květnu byla totiž životní dráha neúspěšného císaře Oty IV. Brunšvického, toho času již

¹⁰ *CDB II.*, edd. Gustav FRIEDRICH, Praha 1912, č. 125/s. 113–114, č. 127/s. 117–118 nebo *Arch. Cor. Boh. I.* č.6/s. 12–13.

¹¹ Martin WIHODA, *Zlatá bula sicilská : podivuhodný příběh ve vrstvách paměti*, Praha, 2005, s. 143.

sesazeného a exkomunikovaného,¹² ukončena. Mocenské postavení Fridricha II. Sicilského v říši už neměl tedy kdo oslabovat.

Pro Přemysla Otakara I. to znamenalo v určitém ohledu vítězství. Vítězství, které mu nespadlo do klína samo od sebe, ale které si musel vybojovat svými chytrými tahy. Vítězství, které přišlo díky jeho vytrvalosti a houževnatosti, mnohdy ale podpořené notnou dávkou štěstí, kterému dokázal Přemysl vyjít ve vhodný okamžik vstříc.

Důležitou roli ale sehrála také královna Konstancie, a to nejen proto, že plnila své mateřské povinnosti. Snad se můžeme domnívat, že stála vždy pevně při králi a vlny odporu, které Přemyslův občas nekompromisní přístup k věcem, a zvláště tedy k jeho manželskému sporu, vyvolával, statečně snášela. Královská volba jejího syna pro ni byla tedy určitě radostnou odměnou.

¹² *Letopisy pražské*, vydal Josef EMLER, In: FRB II., Praha 1874, s. 380.

3.6 Konec všem hrozbám

S příchodem dvacátých let třináctého století se rozvířené politické dění na starém kontinentě poněkud ustálilo. Také v českých zemích po čase zavládl klid a pokoj. Zatímco za pozdního léta roku 1220 vyrazil Fridrich II. Sicilský s plnou podporou vstříc císařské koruně, český král Přemysl Otakar I. se mohl z Augsburgu¹, kde se před zahájením Fridrichovy římské jízdy ještě sněmovalo, vrátit do své domoviny a věnovat se naplno zdejšími záležitostem. Kromě vladařských povinností na něj zde čekala i jeho manželka Konstancie a celá početná královská rodina.

Žádný deník z osobního Konstanciina života, který by nám prozradil co se odehrávalo za dveřmi královniných komnat, bohužel k dispozici nemáme. Musíme se tedy spokojit s všeobecnými platnostmi středověku, které královnám přiřazovaly de facto téměř identické úlohy a povinnosti, jež s sebou manželská instituce přinášela. Okamžiků, které Konstancie strávila po boku svého chotě, asi příliš nebylo. Vše bylo dáno středověkým způsobem vladaření, který byl ovládán především z koňského sedla, v němž trávil samozřejmě spoustu času také Přemysl.² Například jen na samém počátku dvacátých let máme hned několik dokladů o tom, že český král s poměrně vysokou četností pendloval mezi Čechami a Moravou.³ Snad proto, že chtěl Přemysl své syny zasvěcovat do vládních úkonů panovníka, můžeme předpokládat, že ho Konstancie v příhodných chvílích spolu se svými dětmi na cestách doprovázela.⁴

¹ Přemyslova přítomnost v blízkosti Fridricha II. Sicilského před jeho korunovační cestou do Říma je doložena v záznamech z listin římského krále, kde jsou jako svědkové jeho slov jmenováni jak český král, tak moravský markrabě Vladislav Jindřich. – *CDB II.*, edd. Gustav FRIEDRICH, Praha 1912, č. 193, 194/S. 179.

² O tom, že bylo Přemyslovo cestování královstvím naprosto samozřejmé se můžeme dozvědět také v „Životě blahoslaveného Hroznaty“, zakladatele tepelského a chotěšovského kláštera, kde je krásně vystihnuto, jak se Hroznata po svém příchodu do českého království kolem roku 1200 zajímal o to, kde se Přemysl Otakar I. aktuálně nachází. – *Život blahoslaveného Hroznaty*, vydal Josef EMLER, In: FRB I., Praha 1873, s. 376.

³ *CDB II.*, edd. Gustav FRIEDRICH, Praha 1912, č. 196/s. 181, č. 199/s. 184, č. 201/s. 186, č. 218/s. 205, č. 227/s. 210, č. 232/s. 220.

⁴ Záznam o doprovodu královny a jejích synů nám poskytuje listina z roku 1222 vydaná ve Znojmě – *CDB II.*, edd. Gustav FRIEDRICH, Praha 1912, č. 234/s. 225.

V roce 1222 zastihla Přemyslovu a Konstanciinu rodinu smutná zpráva. Zemřel moravský markrabě Vladislav Jindřich⁵, na jehož podporu se mohl český král dlouhá léta svého života spoléhat. Kromě žalu nad ztraceným bratrem a švagrem vyvolalo v zemi uprázdňení moravského markrabství dost možná určité zmatky. S tím by patrně souviselo i Přemyslovo tažení, které byl král nucen vést následujícího roku proti zrádnému Děpoltovi III., jenž se již nechvalně proslavil svým paktováním s Děřichem Míšeňským v Grojči roku 1215. Tento závistivý Přemyslovec se nechal pravděpodobně ovládnout svou záští vůči Přemyslově královské pozici, což se mu stalo nakonec osudným.⁶

Přibližně ve stejném čase jako se domníváme, že padl v boji nepohodlný Děpolt, skonal také pražský biskup Ondřej, který od své účasti na lateránském koncilu,⁷ Přemyslovi taktéž velice často znepříjemňoval život. Nejednou vyhlásil nad českým královstvím interdikt, jednou musela do českých církevních záležitostí zasahovat cizí instance včetně papeže, což prakticky přetrvávalo po celá dvacátá léta.

Po Děpoltově smrti nemizí pouze veškeré stopy po odbojných náladách v českých zemích, neobjevují se již ani další záznamy, které by připomínaly záměry Děřicha Míšeňského v souvislosti s jeho synovcem Vratislavem. Uplynulo již deset let od doby, kdy byl Vratislav, coby prvorozený syn krále Přemysla a Adlěty Míšeňské, obléhán českými zeměmi z rukou Oty IV. Brunšvického. Míšeňský markrabě mezitím zemřel⁸ a kam dále zavedl osud Vratislava nevíme. Hrozba, kterou představoval pro nástupnická práva Konstanciiných potomků zřejmě ztrácela na síle, až postupně úplně vyprchala. Poslední zmínka, v které je Vratislavovo jméno zachyceno prameny, se datuje k roku 1225 ve spojitosti s jeho přítomností ve Weisensee u durynského lantkraběte.⁹ Poté se nám z dějinného jeviště nadobro vytrácí.

⁵ POKRAČOVATELÉ KOSMOVI, *Letopisy české od roku 1196 do roku 1278*, In: FRB II, Praha 1874, s. 284.

⁶ Václav NOVOTNÝ, *České dějiny. Dílu I. část III.*, Praha 1928, s. 555.

⁷ Mám na mysli IV. lateránský koncil, který byl zahájen v roce 1215 ještě za života papeže Inocence III.

⁸ *CDSR III.*, ed. Otto POSSE, Leipzig 1898, č. 289/s. 210 – k 18. březnu roku 1221 je zde zmíněna památka na zemřelého markraběte Děřicha Míšeňského.

⁹ *CDB II.*, edd. Gustav FRIEDRICH, Praha 1912, č. 280/s. 274.

Vratislavův odchod z politického dění si můžeme docela logicky vysvětlit jeho smrtí, což by potvrzovala i následující zpráva. Relativně krátce po roce, kdy je Vratislav naposledy zmiňován, se totiž objevuje záznam o Přemyslově listu míšeňskému biskupovi Brunovi, v kterém mu český král oznamuje navrácení dříve zabavených statků a prominutí vymáhaných poplatků z budyšínské oblasti.¹⁰

Budyšínsko, které protínala stará obchodní křižovatka, zastávalo v dějinách velice často spornou oblast, kde se střetávaly různé teritoriální zájmy. Za života královny Konstancie je toto území řazeno k Českému království, na což existuje nejeden doklad. Například písemné stvrzení městských práv města Budyšínu se sice nedochovalo, „kronikářsky se však spojuje s rokem 1213 a králem Přemyslem I.“¹¹ Víme také, že český král nechal tento kraj spravovat kastelánem Benešem¹² a k svému synovi Václavovi přiřazuje v jedné ze svých listin dokonce titulaci „kníže plzeňský a budyšínský“,¹³ což dokládá, že bylo toto teritorium vysoce ceněno, protože jen těžko by byl syn českého krále spojován s nějakým bezvýznamným místem. Zdejší duchovní záležitosti ovšem spadaly do sféry míšeňské diecéze a tamní biskup Bruno II. se svůj vliv na Budyšínsku snažil aktivně posilovat. Zřídil zde kolegiátní kapitolu, s jejíž pomocí se mu podařilo rozšířit své pole působnosti směrem na jihozápad až k Stolpenu, jehož území převzal od jakéhosi slovanského majitele a začal zde stavět hrad, který se později stal dokonce sídlem biskupské správy.

Protože však doposud nepěstovaly Čechy za vlády Přemysla Otakara I. s Míšní přílišné přátelské styky, mohli bychom možná mezi ústupkem českého krále a Vratislavovým zmizením z pramenů najít určité souvislosti. Nenabízí se myšlenka, že Vratislav v roce 1225, a nebo krátce poté, zemřel a vztahy mezi Míšní

¹⁰ CDLS I., edd. Gustav KÖHLER, Goerlitz 1856, č. 23/s. 41; CDB II., edd. Gustav FRIEDRICH, Praha 1912, č. 308/s. 306.

¹¹ Lenka BOBKOVÁ, Luděk BŘEZINA, Jan ZDICHYNEC, *Horní a dolní Lužice*, Praha 2008, s. 37.

¹² Jeho jméno se často vyskytuje v Přemyslových listinách ve výčtu svědčících osob – CDB II., edd. Gustav FRIEDRICH, Praha 1912, č. 136/s. 126, č. 187/s. 173, č. 190/s. 176, č. 234/s. 225.

¹³ „...in presentia Wenzeslai filii nostri senioris, ducis Plizensis et Budesensis...“ – CDB II., edd. Gustav FRIEDRICH, Praha 1912, č. 259/s. 250/f. 10–11.

a Čechami přestaly být tak napjaté?¹⁴ Že by z Přemysla a jeho ženy Konstancie konečně spadla ta tíha nedořešeného manželského sporu? Mohli bychom mezi řádky Přemyslova konání také vyčíst, že si uvědomoval jakých křivd se vůči lidem, kteří jej dost možná i milovali, dopustil?

Jak se asi žilo v následujících letech královně Konstancii? Spory utichly a nepříjemná pachůť skutků z minulosti konečně zmizela. Mohla se nerušeně těšit z manželova uznání, které si za svůj život vydobyl, a z dobrých vztahů s císařem. Navíc lesk královského diadémů byl souzen jednomu z jejích milovaných synů a dokonce se našlo místo i pro uplatnění jejích mladších potomků. Jakmile totiž pominulo smuteční období, vyvolané úmrtím Vladislava Jindřicha, a situace se v českých zemích zase poněkud uklidnila, svěřil Přemysl moravské území do rukou svého syna Vladislava¹⁵, který držel Moravu ve své péči do roku 1227, kdy zemřel.¹⁶

Královnin žal nad zesnulým synem určitě alespoň trochu zmírnila sláva, která zastihla Prahu na počátku roku 1228. Přemysl Otakar I. se tehdy rozhodl, že má jeho nejstarší syn, králevic Václav, nejvyšší čas, aby byl opásán rytířským mečem a následně přijal na hlavu královskou korunu. Pozval proto na Pražský hrad moravského arcibiskupa Sigfrieda, jenž nechal mladý královský pár 6. února korunovat.¹⁷

Pokud si uvědomíme, že bylo „králi juniorovi“ v době jeho korunovace kolem dvaceti tří let, a že svého zkušeného otce doprovázel na jeho vladařských poutích už řadu roků předtím, nemůžeme vyloučit, že mohl být Václav k přijetí české koruny způsobilý již v dřívějších letech. Je tedy docela možné, že Přemysl čekal až nastane pro tuto událost ten nejvhodnější okamžik. A kdy jindy mohl přijít než v době, v které byl jeho zapuzený syn Vratislav již pravděpodobně po smrti, v časech, kdy byla tragickým odchodem oslabena vzpurná přemyslovská větev Děpoliců a

¹⁴ Vyřešením hraničních sporů v oblasti Budyšínska a Záhvozdí se Přemysl zabýval ještě následně před svou smrtí v roce 1228, ke konečnému řešení došlo ale až později po jeho smrti. – *CDB II.*,edd. Gustav FRIEDRICH, Praha 1912, č.311/s. 308, č. 312/s. 309.

¹⁵ Vladislav Jindřich II. vystupuje v listinách jako moravský markrabě již v roce 1224. – *CDB II.*,edd. Gustav FRIEDRICH, Praha 1912, č. 259/s.250/ř. 12.

¹⁶ NEPLACH, *Neplacha, opata opatovského krátká kronika římská a česká*, In: FRB III., Praha 1882, s.472.

¹⁷ *CDB II.*,edd. Gustav FRIEDRICH, Praha 1912, č. 309/s. 306, 307.

poslední Přemyslův mladší syn se mohl ujmout křesla moravského markraběte? Tehdy nebylo již prakticky nikoho, kdo by mohl Václavovo právo na královskou korunu zpochybňovat.

Zcela jistě se v pražské katedrále, u příležitosti jakým byl vznešený akt královské korunovace, mihlo mnoho urozených hostů, a tak mohla být královna Konstancie, jakožto pravá matka pyšníci se svými ratolestmi, patřičně hrdá na vše, co se kolem ní odehrávalo. Nikdo jí nemohl upřít také její zásluhy.

Domnívám se, že to byla právě Konstancie, kdo mohl v české královské rodině působit jako jakýsi tmelící prvek. Pokud bychom mohli Konstancii označit za milující matku, oddanou manželku a urozenou královnu zastávající pozici ve špičce tehdejší společnosti, potom by se, obrazně řečeno, všechny nitky sbíhaly právě k ní. Proč by se také jinak na začátku léta roku 1228 papež Řehoř IX. v choulostivé záležitosti obracel v první řadě právě na královnu Konstancii? Krátce nastíním o co se tehdy jednalo.

Od časů císařské korunovace Fridricha II. Sicilského uplynulo téměř deset let. Papež samozřejmě očekával, že se mu císař za jeho přízeň bude i nadále odměňovat a burcoval jej k zahájení další křížové výpravy. Jenže mladý Štauf stále poněkud otálel. Roku 1227 však Honorius III., který byl ve svém pontifikátu od Inocencovy smrti roku 1216, zemřel a svatopetrský stolec obsadil Řehoř IX., který měl, zdá se, daleko méně trpělivosti. Hned v září totiž stihl Fridricha za jeho vlašný přístup klatbou. Císař se tohoto papežova kroku ale nezalekl a dal mu najevo, když se v červnu následujícího roku vydal na cestu do Palestiny, že jeho posvěcení nepotřebuje. To Řehoře pochopitelně rozladilo, nechtěl ztratit svůj vliv a mocenské postavení. Obával se, aby si nevzali z Fridrichova opovážlivého chování příklad i ostatní mocní vládcové Evropy. Neváhal tedy a odstartoval kampaň, v které chtěl apelovat na vytrvalost a věrnost „pravé víře“, jež jako jediná nese „sladké ovoce“ a která se samozřejmě, čteme-li mezi řádky, vykazuje poslušností „božích zplnomocněnců“.

Je skutečně zajímavé, že Řehoř ve své agitaci nade všechny upřednostnil zrovna českou královnu Konstancii. Adresoval jí dopis, v němž Konstancii vyjadřuje vděčnost za dosavadní náklonnost a slibuje, že jí hodlá na oplátku zachovat svou přízeň, z které se bude moci těšit nejen ona sama, ale celý její rod.¹⁸

¹⁸ CDB II.,edd. Gustav FRIEDRICH, Praha 1912, č. 317/s. 313.

Rozhodně ho k takovému činu nepřiměla přehnaná péče o královninu křesťanskou duši, papežovy úmysly jistě směřovaly jinam. Proč ale apeloval právě na Konstancii? Víme, že stejná slova zaslal Řehoř také českému a uherskému králi, na místě prvním byla ale adresátkou česká královna. Nemyslím si, že by byl tento fakt pouhou náhodou. Bylo by však pravděpodobné, aniž bychom přeceňovali Konstancii význam, aby papež předpokládal, že jeho slova budou mít větší šanci dopadnout na úrodnou půdu, když jimi osloví také českou královnu? Určitě by se neobracel svým listem na ženu, jejíž slovo nemá v rodině patřičnou váhu. Mohl by tušit, že právě Konstancie se může stát vhodným prostředníkem mezi ním a jejím vlivným okolím? Královna přece měla ve své blízkosti hned několik významných mužů. Kromě svého manžela Přemysla Otakara I. a jeho synů, mladšího krále Václava a moravského markraběte Přemysla, nesmíme zapomenout také ještě na jejího bratra, uherského krále Ondřeje II., s kterým byla Konstancie jistě v kontaktu a na něhož ve svém listu nezapomněl ani papež.

Snad se tedy můžeme skutečně domnívat, že v království Přemysla Otakara I. zastávala Konstancie úctyhodné místo, a to až už se vžívala do role královny, manželky, matky, tchýně, sestry a nebo švagrové.

S koncem dvacátých let však byla nucená jednu svou životní roli navždy opustit. V polovině prosince roku 1230 totiž zastihla českého krále Přemysla Otakara I. smrt¹⁹ a na Konstancii čekala zcela nová úloha, úloha vdovská.

¹⁹ POKRAČOVATELÉ KOSMOVI, *Letopisy české od roku 1196 do roku 1278*, In: FRB II, Praha 1874, s. 284.

4 Královna – vdova

4.1 Zakladatelská léta

Jakým způsobem proběhlo rozloučení se zesnulým manželem, jestli s okázalou pompou a nebo naopak v uctivé tichosti, se můžeme pouze domnívat. Žádný záznam ze smutečního obřadu se bohužel nedochoval, protože král Přemysl neměl svého dvorního kronikáře, který by podobné události zcela jistě zaznamenal.

Přemysl Otakar I. dosáhl během svého života skoro na všechno, po čem snad jen mohl toužit. Jak už tomu ve vysokých politických kruzích bývá, ne vždy prosadil své těmi nejčistšími způsoby. Proto chtěl s přibývajícími léty realizovat ještě jeden ze svých záměrů, kterým mělo být založení kláštera. Urozený člověk středověku v tomto počínu shledával dobrý skutek, jímž si měl šanci vykoupit svou vlastní duši ze hříchů, které na tomto světě napáchal. Protože však Přemysl své představy nestačil naplnit, byla zřejmě pověřena královna Konstancie, aby je ve spolupráci se svými syny zrealizovala.

Lokalita, kde měl nový klášter vyrůst, byla vybrána poblíž moravského Tišnova, ležícího nedaleko Brna, severozápadně od Konstanciiných územních statků, jejichž vlastnictví si královna nechala po Přemyslově smrti stvrdit papežovou listinou.¹ Rozhodnutí ohledně klášterního umístění nebylo však z počátku vůbec jednoznačné a než k němu došlo proběhlo mnoho složitých transakcí.

Vše nasvědčuje skutečnosti, že jakmile se Konstancie se svým chotěm „rozloučila“, pustila se ihned do svých plánů. To je důkazem nejen jejího odhodlání a pevného přesvědčení splnit manželovo přání bez jakýchkoliv okolků, ale také toho, že se musela s královými plány ztotožňovat už před jeho smrtí.

Doklady, které k této královnině aktivitě máme, byly zlistiněny až dodatečně, a proto se přesný postup i datace pouze odhadují. Pokud však podstoupíme kratičký exkurz do českých záznamů, týkajících se první poloviny třicátých let 13. století, zcela jistě nám mnohé podkryje.

¹ „Specialiter autem Brecyzlauiensem, Pribizlauensem, Conowiz, Godenin, Bisenz et Budewigez provincias...” – *CDB III./I*, edd. Gustav FRIEDRICH, Praha 1942, č. 6/s. 4, 5.

Na úvod si dovolím citovat překlad listiny² vydané moravským markrabím Přemyslem ve Znojmě roku 1234³, která nám osvětluje účel této klášterní fundace: „... uvažující, že náš otec slavné paměti Přemysl jménem, byl účasten mnohých záležitostí vládních i soukromých a mnoho v nich vykonal, co se neobešlo bez hříchu, zdá se nám milosrdné, abychom svým dobrodiním a zvláště vůči řečenému (tišnovskému) klášteru ulehčili nějak jeho tresty, poněvadž před nejvyšším soudcem, jemuž náleží smilovat se a ušetřit, žádné dobro není bez odměny... Odtud také je, co jsme dali řečenému klášteru vzájemnou směnou za místo, které se nazývá Trebow, jež náš otec, muž velmi statečný a slavný, ještě za svého života přikázal k vybudování řečeného kláštera. Kteroužto směnu s naší dobrou vůlí a souhlasem potvrdil český král Václav, aby byla platná a neotřesná.“⁴

Umístění, které na sklonku svého života zvolil pro založení kláštera Přemysl Otakar I. se v dokumentech spojuje s Moravskou Třebovou, jak je tedy možné, že byla fundace nakonec přenesena do Tišnova a co tomuto rozhodnutí předcházelo? Uspokojivé odpovědi můžeme dosáhnout pomocí rozboru čtyř listin z 6. března 1233.⁵ Dozvídáme se zde, že Konstancie získala od svého syna, českého krále Václava, statky, které měly tvořit majetkovou základnu k vytvoření kláštera. Ten však měl, podle králových slov, vyrůst v pražské lokalitě při kostele Svatého Petra, na území, jenž bylo v držbě německých rytířů.⁶ Následně se však v jedné ze zmíněných listin dozvídáme, že záměr vystavit klášter v pražské lokalitě nakonec byl opuštěn a jeho založení bylo přeneseno do moravského Tišnova.⁷

² CDB III./I, edd. Gustav FRIEDRICH, Praha 1942, č. 88/s. 97–100.

³ Originál této listiny se nachází v Brněnském zemském archivu a jeho kopii přikládám – viz: Příloha č. 4: Listina markraběte Přemysla potvrzující tišnovskou fundaci

⁴ Jiřina JOACHIMOVÁ, *Fundace královny Konstancie a pražské statky německých rytířů*, In: časopis Umění, ročník 16, Praha 1968, s.498.

⁵ CDB III./I, edd. Gustav FRIEDRICH, Praha 1942 č. 30/s. 28, 29; č. 31/s. 29–31; č. 32/s. 31, 32; č. 33/s. 32, 33.

⁶ Kompletnímu a podrobnému rozboru listin se věnuje již zmíněná Jiřina Joachimová a na jejích rozborech staví také Jiří KUTHAN, *Fundace a počátky kláštera cisterciáků v Tišnově*, In: Časopis Matice moravské, ročník 93, Brno 1974, s. 361–370, podrobněji - Jiří KUTHAN, *Gloria Sacrti Ordinis Cisterciensis*, České Budějovice 2005.

⁷ „Verum quia in ecclesia sancti Petri Prage domine religiose ordinis Cisterciensis commode non poterant commorari, ipsis in Moravia, in loco, qui *Tusnowic* dicitur, competentem *constituimus* mansionem...” – CDB III./I, edd. Gustav FRIEDRICH, Praha 1942 č. 31/s. 30.

Na základě této informace můžeme alespoň odhadnout skutečnou dobu založení tišnovského kláštera, která se s největší pravděpodobností datuje k roku 1232, kdy pobýval král Václav I. na Moravě. Zajisté nás ale napadne otázka, co stálo za tímto obratem k Praze a pak zase zpět na Moravu?

Na první pohled se zdají tyto machinace zbytečně komplikované, až nelogické. Zřejmě v nich tedy musíme hledat skrytý význam. Jeden takový se nabízí po zamyšlení nad tím, za jakých okolností Konstancie držbu německých rytířů kupovala. Tento řád začal totiž v Evropě nebezpečně narůstat na moci a pakliže jsem již vyslovila domněnku, že Konstancie udržovala živé kontakty se svým bratrem, uherským králem, Ondřejem II., jistě musela být zpravena o událostech, které se v Uhrách odehrávaly. Němečtí rytíři zde byli od krále obdařeni sedmihradským územím, na kterém si chtěli po určité době zříditi svůj vlastní stát a z královny moci se tak zcela vymanit. Ondřej proto v roce 1225 zasáhl a rytíře vyhnal. Celá záležitost se dostala až před římskou kurii, která začala spor řešit. V roce, kdy skončil Přemysl Otakar I., však rozsudek znám ještě nebyl. Němečtí rytíři nabývali na své moci i nadále, jen v severnějším krajinách, jelikož získali od Fridricha II. Sicilského Prusko.

Jak tedy vyjádřil Dušan Hladík, věnující se dějinám tišnovského kláštera, je dosti pravděpodobné, že byly tímto Konstanciiným postupem sledovány určité politické cíle krále Václava, jenž pozoroval vývoj evropských událostí s určitými obavami a patrně se mu nezdála „pražská komenda řádu německých rytířů, která se mohla i pro něho stát nebezpečnou. Na počátku Václavovy vlády totiž její pozemky obhvacovaly celé dnešní Staré Město a na pozemcích, které od nich koupila Konstancie, byla ve 14. století i větší část dnešního Nového Města. Nebezpečí bylo skryto i v poloze sídla německých rytířů u sv. Petra, které bylo strategicky důležitým bodem v podhradí na břehu Vltavy a navíc bylo obklopeno německými kolonisty.“⁸ Důvodem pro opuštění původního záměru Přemysla Otakara I. mohla být tedy snaha o propojení zbožného úmyslu s aktuálními zájmy státní politiky.

Složitý postup Konstanciiných transakcí, do něhož se vmísili také tepelští premonstráti by mohla vysvětlit skutečnost, že královna sice oplývala potřebnými statky, nikoliv však hotovostí, o kterou snad stáli němečtí rytíři stavějící právě

⁸ Dušan HLADÍK, *Dějiny kláštera Porta coeli I.*, Tišnov 1994, s. 69.

novou komendu svatého Benedikta.⁹ Proč ale královna, pracně získávající pražské statky ke stavbě kláštera, nakonec opět své rozhodnutí mění a navrací se zpět k původním moravským plánům?

První překážkou, která bránila Konstancii vybudovat na pražských pozemcích klášter, byla liknavost německých rytířů, s kterou sídlo při kostelu Sv. Petra opouštěli. Dalším důvodem byly námitky, které byli vznášeny místními obyvateli v jejichž osadě již jmenovaný kostel stál. Jejich účast na bohoslužbách by totiž byla, po ustanovení kostela za klášterní, patrně omezena. A v konečném důsledku vlastně nevyhovovalo místo ani samo o sobě.

Konstancie se rozhodla zřídit klášter pro ženskou větev cisterciáckého řádu, jenž podle usnesení generální kapituly nesměl zakládat své kláštery v osídlených oblastech, ale naopak na místech opuštěných.¹⁰ Proč se dala přednost před řády benediktinek nebo premonstrátek právě cisterciáckám, nebude příliš těžké odhadnout. Kladný vztah měla sice Konstancie ke všem zmíněným řeholím¹¹, rozhodnout se však musela jen pro jednu z nich. Nevíme či se vlastně Konstancie vůbec rozhodovala, kdyby pro ni byli cisterciácky jasnou volbou hned od počátku, nebylo by se čemu divit.

Zcela jistě mělo na Konstancii velký vliv její okolí, v kterém žila, v kterém vyrůstala. A pokud by se královna řídila svými životními vzory, její rozhodnutí by muselo být naprosto jednoznačné. Nikde ale není řečeno, že se jimi nechala skutečně ovlivnit, je docela možné, že Konstancie jednoduše podlehla tehdejšímu trendu. Tím, že však upřednostnila cisterciáky, mohla Konstancie do svého počínání velice elegantně zakomponovat odkaz svých nejbližších a pokračovat tak vlastně v jimi započatém díle.

⁹ Tuto domněnku vyslovil Jindřich Šilhan – Jindřich ŠILHAN, *Počátky tišnovského kláštera*, In: *Vlastivědný věstník moravský*, ročník 39, číslo 3, Brno 1987, s. 311.

¹⁰ Izolovanost klášterního prostředí patřila mezi základní požadavky cisterciáckého řádu. – Kateřina CHARVÁTOVÁ, *Cisterciáci a krajina*. In: *Dějiny cisterciáckého řádu v Čechách 1142–1420*, 1. svazek, Praha 1998, s. 41–45.

¹¹ Benediktinky sídlily na Pražském hradě v klášteře u sv. Jiří, tedy na dosah královskému dvoru a snad díky tomu zde trávil určitý čas také Konstancie, dokonce odsud vydala listinu pro tepelský klášter – CDB III/1 č. 31/s. 30. Premonstrátky měly zřízeno již několik klášterů na českém území, vzpomněla bych především ten doksanský, který byl vybrán jako místo k výchově Konstanciiny nejmladší dcery Anežky, jakmile se navrátila ze Slezska, kde měla své předchozí útočiště.

Jaké královniny vzory mám na mysli? V první řadě oba Konstanciiny rodiče. Nesmíme zapomenout, že její matka byla Francouzka pocházející z rodu Châtillon, jenž měl svůj rodový klášter v Pontigny, který patřil k nejstarším cisterciáckým klášterům ve Francii, odkud celé toto hnutí vzešlo. Co se týče Konstanciina otce Bély III., víme zase, že si po celou dobu své vlády udržoval profrancouzskou orientaci. I jeho druhá manželka pocházela přece z těchto evropských končin a stejně tak jako ta předchozí jej pravděpodobně patřičně ovlivnila, poněvadž v tehdejších Uhrách vyrůstaly cisterciácké kláštery v ohromné hojnosti.

U rodičů to ale zdaleka nekončí. Pokud bychom vzali do úvahy mladší generaci, tedy Konstanciina bratra a nebo nedávno zesnulého manžela, i tady bychom na cisterciáky nepochybně narazili. Manželkou uherského krále Ondřeje II. byla Gertruda z rodu Andechsů, jejíž sestrou byla později svatořečená slezská patronka Hedvika. Ta se stala zakladatelkou cisterciáckého kláštera v Třebnici, který Konstancie společně se svým chotěm určili jako vhodný ústav pro výchovu jejich dvou dcer Anny a Anežky. Kladný vztah, který měl český královský pár k Hedvice a vratislavskému knížeti Jindřichovi Bradatému, byl zřejmý i ze zasnub obou královských dcer s jejich syny. Taktéž odsud mohla tedy Konstancie čerpat inspiraci pro její pozdější aktivity. A je velice pravděpodobné, že skutečně čerpala. Má se za to, že původ tišnovských cisterciáček sahá svými kořeny právě ke klášteru třebnickému a že si z toho směru přinesl klášter i své pojmenování „Porta coeli“ neboli „Brána nebes.“¹²

Také však Konstanciin manžel Přemysl Otakar I. se svými sympatiemi k cisterciáckému řádu netajil. Z listinných záznamů víme, že prokazoval velkou přízeň především cisterciáckému klášteru na Velehradě. Krátce před svou smrtí se zde po boku své choti Konstancie a syna Přemysla osobně účastnil svěcení kostela¹³ a při této příležitosti vydal klášteru „velké privilegium, v němž panovník potvrdil

¹² Tuto hypotézu nastínil Beda Dudík. Propojil zakladatelské záměry původem české kněžny Ludmily Bavorské, která nechala osadit klášter v Seligenthalu třebnickými cisterciáky, s činy Konstancie. Důkazem by se mohla stát inspirace názvem durynského kláštera Pforta, který byl zván též „Porta nad Sálou.“ Tento klášter byl totiž mateřským klášterem pro Lubiaz a klášter v Lubiazi byl zase patronátním pro ten třebnický. Musíme však vzít do úvahy, že slovo „porta“ se v názvech cisterciáckých klášterů nevyskytuje zřídka, takže tato hypotéza zůstává neprůkaznou domněnkou. – Beda DUDÍK, *Dějiny Moravy, díl V.*, Praha 1878, s. 158.

¹³ *CDB II.*, edd. Gustav FRIEDRICH, Praha 1912, č. 321/s. 319–323.

dřívější práva a svobody, zejména imunitní osvobození poddaných kláštera, a současně potvrdil držení všech klášterních statků.“¹⁴ Podobného slavnostního aktu se ve stejném roce účastnil Přemysl spolu s Konstancií také v Oslavanech¹⁵, kde byl roku 1225 založen první ženský cisterciácký klášter na českém území. Vznikl z iniciativy zámožné znojenské paní Heilwidy, jež byla podle novodobého bádání pravděpodobně Přemyslovou a Konstanciinou příbuznou.¹⁶ Možná se královský manželský pár již tehdy rozhodl, že se nechá tímto počinem inspirovat. Při účasti na aktu vysvěcení v Oslavanech vydal král další privilegium, vyhotovené podle velehradského vzoru a „kromě výjimečných výhod znamenala tato listina také to, že král přejal i práva zakladatelská. Původně šlechtická fundace se tedy změnila na fundaci královskou.“¹⁷

Když bychom v hledání člověka, který mohl královnu Konstancii taktéž ovlivnit, zaostřili mimo její rodinu, přichází do úvahy ještě jedna zajímavá a vlivná osobnost z českého královského dvora. Byl jí olomoucký biskup Robert, někdejší cisterciácký převor z pomuckého kláštera¹⁸ a bývalý kaplan¹⁹ krále Přemysla Otakara I., který se pohyboval v přízni královské rodiny a velice často vystupoval také v různých stvrzovacích listinách. Zdá se, že měli cisterciáci v Konstanciině rodině již své místo. Těžko se tedy podívat nad královninou inklinací k tomuto řádu. Vraťme se ale zpět k událostem, které se odehrávaly kolem královniny zamýšlené fundace.

Pražskou lokalitu Konstancie ze svých plánů vyškrtla, přece jen se jí ale tato držba hodila. Její nejmladší dcera Anežka, vyčerpaná a ponížená neúspěšnou

¹⁴ Miloslav POJSL, *Příchod cisterciáků na Moravu a počátek velehradského kláštera*, In: Cisterciáci na Moravě, ed. Miloslav Pojzl, Olomouc 2006, s. 37.

¹⁵ CDB II., edd. Gustav FRIEDRICH, Praha 1912, č. 320/s. 315–319.

¹⁶ Martin WIHODA, *Vladislav Jindřich*, Knížnice Matice moravské; sv. 21, Brno 2007, s. 180, 181.

¹⁷ Zdeněk NOVÁK, *Cisterciácký klášter Vallis S. Mariae v Oslavanech (1225–1525)*, In: Cisterciáci na Moravě, ed. Miloslav Pojzl, Olomouc 2006, s. 131.

¹⁸ Se jménem olomouckého biskupa Roberta, jakožto převora cisterciáckého kláštera v Nepomuku se setkáváme v listinách z let 1198–1199. – Vít HLINKA, *Olomoucký biskup Robert*. In: Cisterciáci na Moravě, ed. Miloslav Pojzl, Olomouc 2006, s. 79.

¹⁹ CDB II., edd. Gustav FRIEDRICH, Praha 1912, č. 6/ s. 3–5, č. 8/s. 7. O Robertově spojeneckém vztahu k českému králi Přemyslovi Otakarovi I. podrobněji – Vít HLINKA, *Olomoucký biskup Robert*. In: Cisterciáci na Moravě, ed. Miloslav Pojzl, Olomouc 2006, s. 79–92 a Jiří MITÁČEK, *Vládcové Moravy*, Brno 2007, s. 29.

sňatkovou politikou, dospěla k přesvědčení, že svůj život zasvětit zbožným aktivitám, takže jí Konstancie majetek po německých rytířích dala k dispozici. Proč přesně bylo nakonec pro založení kláštera vybráno Tišnovsko, se asi nedozvíme. Je docela možné, že bylo toto umístění vybráno ještě před tím, než se začalo jednat v Praze s německými rytíři a královna se poté prostě jen navrátila ke svému původnímu plánu.

Jistou úlohu při samotném zakládání kláštera mohla hrát také řevnivost mezi Konstanciinými syny Václavem a Přemyslem. Po smrti jejich otce chtěl zřejmě mladší Přemysl rozšířit pole své působnosti. Václav svého bratra určitě dobře znal a na nárůstu jeho moci neměl pochopitelně nejmenší zájem. V době, kdy patrně klášter vznikal, bylo zřejmě Brněnsko pod kontrolou krále Václava I. A král se zde v blízkosti Brna zcela jistě pohyboval. V létě 1232 totiž dobyl Fridrich Rakouský Bítov jako odplatu za poplenění svých území Václavem. Protože se vydal český král obléhateli vstříc se svým vojskem, odtáhl Fridrich zpět odkud přišel a Václav se rozhodl využít své síly proti svému roztahovačnému bratrovi. Proti Václavově přesile neměl Přemysl šanci a tak se musel stáhnout. Je možné, že právě do následujících okamžiků bychom mohli zasadit založení kláštera Porta coeli, s čímž by korespondovala i Přemyslova znojemská listina potvrzující sice vznik kláštera, datovaná ale až k roku 1234, kdy markrabě zřejmě opět zaznamenal nárůst své moci.

O klášteři Porta coeli vyšla už celá řada publikací, proto není cílem mé práce zacházet v této tématice do přílišných detailů. Důležité je, že Konstancie tento projekt spolurealizovala a stala se tak jednou z významných fundátorek své doby. Tímto činem po sobě zanechala odkaz následujícím generacím. Dodnes totiž stojí klášter Porta coeli nejen na svých základech, ale je neustále funkční, čímž se de facto proměnil v Konstanciin živý památník.

Konstancie žila v časech velice plodných a přejících těmto aktivitám. „Ve 13. století se setkáváme s mimořádnou vlnou ženské zbožnosti.²⁰ Její motivy však nemusely být dány jen duchovními cíli. Jistě působilo i to, že právě charitativní (péče o chudé a nemocné) a vůbec zbožná činnost (fundace nebo podpora církevních institucí) ženám umožňovala jejich seberealizaci, kterou jim

²⁰ viz: Příloha č. 5: Příbuzenství zbožných žen první poloviny třináctého věku

neposkytovala politika, v níž dominovali muži.²¹ Také Konstancie tedy svým konáním pouze slepě neplnila přání svého muže, krále Přemysla Otakara I., určitě ji také vedly ambice zviditelnit sebe samotnou. - *Konstancie v Tišnově architektka*

Ohromný přínos této Konstanciiny stavby spatřujeme především v její architektonice. Klášterní areál v Tišnově je zásadním dílem nastupující gotiky v českých zemích.²² Jednotlivé prvky stavby tomu zcela napovídají: „Presbytář klášterního kostela byl ukončen polygonálním závěrem příznačným pro stavby gotické. V nitru presbytáře stoupají vzhůru od podlahy válcové přípory nesoucí náběhy žebrových kleneb... Presbytář je zvýrazněn použitím stylově pokročilejšího architektonického aparátu.“²³ Skvostem celé stavby je bezpochyby portál²⁴ ze západního průčelí klášterního kostela. Při pohledu na něj se nezapře Konstanciin rodový původ.

Připomeňme si, že její otec, král Běla III., chtěl reprezentovat svou moc a bohatství krásou nových paláců a k těmto počínům si přivedl stavitele z rodné země své manželky, jenž byla Francie, mateřská půda gotického slohu.

Portál je mimořádně zdobně upraven a vyniká svou členitostí, což je nejenže neobvyklé pro stavitelská díla českých zemí první poloviny třináctého století, ale také je tato skutečnost v rozporu s prostotou a strohostí typické cisterciácké architektury.²⁵ Portálu byl věnován také speciální archeologický výzkum, vedený Josefem Ungerem z Ústavu archeologické památkové péče v Brně. „Tomu se podařilo zjistit, že v prvotní fázi výstavby kostela nebyl zřejmě portál v současné podobě vůbec naplánován. Západní průčelí bylo postaveno na jednoduché základové zdi a základy pro dnešní portál byly připojeny až dodatečně. Ten původní měl asi být v duchu cisterciáckých zvyklostí mnohem jednodušší. Podle profesora Ungera ale v tomto okamžiku zasáhla královna Konstancie, která svým postavením

²¹ Markéta ŠPŮROVÁ, *Středověké zbožné ženy z panovnického prostředí ve 13. století a jejich vztah k rodovým fundacím*. In: *Od knížat ke králům : sborník u příležitosti 60. narozenin Josefa Žemličky*, Praha 2007, s. 230, 231.

²² viz: Příloha č. 6: Klášter Porta coeli (boční pohled a průčelí)

²³ Jiří KUTHAN, *Dvorské umění a zakladatelské dílo posledních Přemyslovců. Nástup a rozkvět gotiky*, In: *Splendor et Gloria Regni Bohemiae*, Praha 2008, s.93.

²⁴ viz: Příloha č. 7: Portál tišnovského kláštera (včetně detailu)

²⁵ Kateřina CHARVÁTOVÁ, *Cisterciácká architektura*. In: *Dějiny cisterciáckého řádu v Čechách 1142–1420*, I. svazek, Praha 1998, s. 32–36.

v hierarchii osobností českého státu, s podporou obou vládnoucích synů – krále Václava a markraběte Přemysla – a v neposlední řadě štědrostí finančních dotací prosadila svoje představy monumentálního portálu, který by zakladatelku reprezentoval a současně byl důstojným vstupem do místa jejího plánovaného posledního odpočinku.²⁶ Podobné stanovisko zaujala na základě stavebně-historického rozboru i Helena Soukupová, která vyjádřila domněnku, že „ideovým předstupněm tišnovského portálu byl portál zvaný Porta speciosa, který dal otec Konstancie král Béla III. postavit v uherské Ostřihomi. Portál byl sice zbořen roku 1764, ale je známý z barokního obrazu a fragmentů. Jeho výtvarné řešení, připodobnění brány k nebeskému ženichovi, vyobrazení Bély III., který se koří Kristu a Panně Marii, i užití červeného a bílého mramoru a plastik lvů, svědčí o tom, že královna Konstancie navázala na tradici z mládí, která pro ni byla závazná.“²⁷

Klášter Porta coeli tak, rovněž díky Konstanciině iniciativě, zrál ve skutečný architektonický skvost své doby.

Porta Coeli - klášter v Tišnově

²⁶ Josef ZACPAL, *Přehled některých výzkumů v areálu kláštera Porta coeli v Předklášteří od 80. let 20. století do současnosti*, In: Cisterciáci na Moravě, ed. Miloslav Pojsl, Olomouc 2006, s. 173.

²⁷ Helena SOUKUPOVÁ, *Zur Datierung und Interpretation des Westportals des Zisterzienserinnenkloster Porta coeli in Tišnov*, In: Umění, roč. 52, č. 4, Praha 2004; s. 298.

4.2 Konstancie na sklonku svého života

V posledních letech svého života věnovala Konstancie téměř veškerou svou energii záležitostem spojeným s klášteřem Porta coeli. Snad právě zde trávila nejvíce svého času. Již od roku 1233 z tohoto místa vydává listiny, které jsou dokladem její zdejší přítomnosti.¹ Konstancie se na diplomatickém materiálu z posledních deseti let svého života podílí dosti výrazně a to jak v roli petentky, tak jako samostatná vydavatelka. Smrt jejího manžela, krále Přemysla Otakara I., její existenci rozhodně neuvrhla do ústraní společenského života, naopak. Bývalá královna využila svého dosud přetrvávajícího vlivu, aby uspokojila přirozenou lidskou touhu po seberealizaci.

Zcela jistě Konstancie neupírala svou pozornost jen na samotný klášter. Existuje několik dokladů o tom, že podporovala také rozvoj území, který byl v její držbě, připomínám, že se jednalo o Břeclavsko, Hodonínsko, Bzenecko, Kunovicko a Přibyslavicko s Moravskobudějovickem.

Ve svém díle opěvuje Konstancií například kronikář Pulkava. Jmenuje její dobré skutky, mezi něž zahrnuje výstavbu břevclavského, hodonínského a bzeneckého hradu.² Tato informace je bezpochyby přehnaná, protože hrady v Břevclavi a v Hodoníně jsou staršího původu. Není ale vyloučené, že je mohla dát přestavět a nebo jinak upravit.³ „Zato sběry keramických střepů z dávno zaniklého bzeneckého Starého hradu svědčí o počátcích až ve 13. století,“⁴ přesněji řečeno v době krátce před polovinou 13. století. Takže v tomto případě by Pulkavova zpráva nemusela být vůbec zavádějící.

¹ CDB III./I., edd. Gustav FRIEDRICH, Praha 1942 č. 57/s. 59–61.

CDM II., Antonius BOCZEK, Olomouc 1839, č. 236/s. 259.

² „Tyto hrady v Moravě založila: Hodonín neb Godín, druhý Břevclav jinak Lentemberk a Bystřici.“ – PULKAVA z Radenína, *Přibíka z Radenína řečeného Pulkavy kronika česká*, FRB V. Praha 1893, s. 296.

³ O přestavbě břevclavského hradu z Konstanciina období se zmiňuje také Josef Žemlička: „Podle vzoru francouzských donjonů se rodila mohutná válcová věž hradu v Břevclavi tvořící součást větší přestavby z doby královny Konstancie, majitelky Břevclavska.“ – Josef ŽEMLIČKA, *Přemysl Otakar I.*, Praha 1990, s. 260.

⁴ Miroslav PLAČEK, *Proměny hradů jihovýchodní Moravy do konce 14. století*, In: *Východní Morava v 10.–14. století*, Luděk Galuška, Pavel Kouřil, Jiří Mitáček, Brno 2008, s. 183.

Z dalších dokumentací se dozvídáme, že Konstancie ve svém vdovském úřadu podporovala městské zřízení a dokonce vydávala privilegia. Příkladem tomu je listina hodonínská, nad jejíž pravostí vedli historikové dlouhé debaty. Již Gustav Friedrich se k této problematice vyjadřuje, že „o listině královny Konstancie dané roku 1228, podle jejíhož svědectví královna uvedla do Hodonína osadníky německé a propůjčila jim rozličná práva, není mínění jednotné.“⁵

Rozpory vznikly především díky tomu, že Konstanciino privilegium je doloženo až mladšími prameny⁶, které se o tomto kroku bývalé české královny zmiňují dodatečně. Datace, jež je ovšem k tomuto kroku přiřazena, je zavádějící, a protože se v listině objevují další zvláštnosti tvrdili někteří, že se jedná o padělek. Tento závěr byl ovšem v pozdější době opět vyvrácen.

Hodonínské privilegium bývá mnohdy také v literatuře zaměňováno za zakládací listinu města Hodonína, pravda ovšem je, že město muselo být založeno již někdy dříve a sice panovníkem, nikoliv královnou.⁷ Konstancie tedy uděluje hodonínským obyvatelům německého původu, kteří sem byli povoláni po zabítí královnina vilika, rozsáhlé výhody a svobody, spolu se stanovením právních pravidel. Výjimečnost těchto privilegií byla dalším důvodem pochybností ohledně Konstanciiných aktivit. Jedním z neobvyklých kroků bylo udělení městských práv podle uherského vzoru, jehož užití je v našich podmínkách naprostou ojedinělostí. Pokud ovšem uvážíme, že Konstancie měla své statky rozesté nejen po jihovýchodní Moravě, ale také za hranicemi království a že „oba úřady tvořily víceméně souvislý pás území, který královna bezpochyby nespravovala odděleně“,⁸ potom na užití jednotných práv a pravidel není nic divného. Navíc Trnava, centrum

⁵ Gustav FRIEDRICH, *O zakládací listině města Hodonína*, In: Časopis Matice moravské, ročník 38, Brno 1914, s. 229.

⁶ Poprvé je tento Konstanciin akt zmíněn až za vlády Karla IV. v roce 1350, kdy „markrabě Jan potvrzuje městu Hodonínu privilegium propůjčené roku 1228 královnou Konstancií.“ – *CDM VIII.*, Brno 1874, č. 22/s. 16.

⁷ O této problematice se ve své studii zmiňuje Jiří Kejř, který obhájí skutečnost, že privilegium má skutečné jádro a že opis této listiny vyjadřuje první doklad o existenci městského zřízení v Hodoníně, odmítá však tvrzení, že by se mohlo jednat o zakládací privilegium. – Jiří KEJŘ, *O nejstarší listině města Hodonína*, In: Studie o rukopisech, ročník 22, Praha 1983, s. 77.

⁸ Peter FUTÁK, *Ještě jednou privilegium královny Konstancie Uherské*, In: Muzejní občasník Masarykova muzea v Hodoníně, Hodonín 2006, s. 11.

Konstanciiny věnné oblasti, ležela v Uhrách, takže proto sjednocení podle vzoru uherského a nikoliv českého. Přestože dnes předpokládáme, že se Konstancie těmto hodonínským záležitostem opravdu věnovala, nevíme přesně kdy, pravděpodobně však v době kolem poloviny třicátých let třináctého století.⁹

Také o Břeclavi se uvažuje, že se zde Konstancie pokoušela podpořit vzestup místního osídlení na osídlení městského typu.¹⁰

Ze zmíněných informací je jasné patrné, že se Konstancie snažila své statky zvelebovat a podporovala jejich rozvoj. Byla nepochybně sebevědomou ženou, které nechybělo odhodlání vrhnout se do náročnějších projektů, pro jejichž realizaci se vytvořil prostor, jakmile její děti odrostly a přestaly být závislé na mateřské péči.

Stavitelské práce na klášterním areálu Porta coeli mezitím během druhé poloviny třicátých let 13. století vrcholily. Také klášterní majetek byl za ta léta patřičně rozhojňován. „Kromě Tišnova dostaly cisterciacky dvě desítky lokalit v okolí a u Jihlavy (jihlavské statky jim ale panovník později za náhradu odňal), zároveň král Václav I. a jeho bratr, moravský markrabě Přemysl, udělili klášteru řadu imunit podle velehradského vzoru.“¹¹

⁹ Datace, kterou uvádí opis listiny je vysoce nepravděpodobná, protože v roce 1228 byl naživu ještě král Přemysl Otakar I. a těžko by Konstancie udělovala takové výsady aniž by svého manžela zcela opomenula a obešla. Bylo předpokládáno, že vzorem pro privilegium byla listina trnavská z roku 1238, která byla odvozená z privilegia pro Stoličný Bělehrad. To ale příliš nekoresponduje s informací, že od roku 1237 měl v držbě břeclavskou provincii Oldřich ze Sponheimu. Proto tedy Rudolf Procházka uvažuje, že „dobu vzniku prvotní hodonínské výsady není třeba striktně vázat na trnavské privilegium, přesnější datování by asi přineslo objasnění časového vztahu k již zmíněné listině pro pražské křižovníky z roku 1235. Lze snad uvažovat o období nedlouho po smrti Přemysla Otakara I., tedy o intervalu let 1230–1237.“ – Rudolf PROCHÁZKA, *Urbanizace středního Pomoraví a vznik Uherského Hradiště*, In: *Východní Morava v 10.–14. století*, Luděk Galuška, Pavel Kouřil, Jiří Mitáček, Brno 2008, s. 219.

¹⁰ „Ladislav Hosák se domníval na základě lichtenštejnského urbáře z roku 1414, že Stará Břeclav byla lokována Němci z Rakouska na právu zákupním a dále, že výše peněžní renty je v urbáři jen asi čtvrtinová oproti jiným vsím, tudíž, že Konstancie se pokusila ulevit svým poddaným, aby mohli své nové sídliště rozšířit v sídliště městského typu.“ – Emil KORDIOVSKÝ, *Počátky měst a městeček na okrese Břeclav (do válek husitských)*, In: *Východní Morava v 10.–14. století*, Luděk Galuška, Pavel Kouřil, Jiří Mitáček, Brno 2008, s. 248.

¹¹ Tomáš BOROVSKEÝ, *Kláštery, panovník a zakladatelé na středověké Moravě*, Brno 2005, s. 35.

V roce 1235 přijal klášter pod svou ochranu papež Řehoř IX.,¹² čímž opětovně projevil Konstancii svou přízeň.

Konstanciin život byl z velké části ovlivňován rodinnými záležitostmi a nejinak tomu bylo i po manželově smrti. Role byly předem rozděleny, avšak ne všichni byli zřejmě se svým údělem spokojeni. O jednom střetu mezi Konstanciinými syny Václavem a Přemyslem již byla řeč. Přemysl byl ale patrně houževnatý a vytrvalý po svém otci, a tak musel Václav v roce 1237 opětovně zasáhnout. Situace se zřejmě natolik vyhrotila, že musel moravský markrabě ze země uprchnout a „hledal útulku v Uhrách u krále Bély IV.“¹³ Jak vnímala tento bratrský souboj Konstancie nevíme, ale protože zcela jistě milovala oba své syny, mohly jí tyto roztržky působit starosti. Tomu by napovídalo také to, že se za nedlouho Přemysl ze svého exilu opět navrátil zpět domů. Aby se tak mohlo stát, muselo být mezi oběma Přemyslovci sjednáno příměří, které mohlo být na Konstanciinu žádost zprostředkováno právě jejím bratrem, uherským králem, Ondřejem.

Jakmile se rodinná situace uklidnila mohla Konstancie věnovat veškerou svou pozornost Tišnovu. V roce 1238 požádala bývalá královna svého syna Václava, aby klášterní fundaci znovu potvrdil. Její žádost byla vyslyšena, stalo se tak 4. dubna 1238.¹⁴ Téhož roku se zmiňuje také papež ve dvou svých listinách¹⁵ o svěcení, což napovídá tomu, že se stavební práce v Porta coeli musely již chýlit ke konci. Tomuto tvrzení by také odpovídala skutečnost, že v květnu 1239 král Václav stvrdil klášteru všechny dosud darované statky,¹⁶ přičemž se „vzdal nároku na dědictví uherských majetků královny Konstancie, čímž položil základ majetkovým nárokům cisterciáček v Uhrách.“¹⁷ Následně ke konci roku 1239 vydal confirmaci

¹² viz: Příloha č. 8: Papežova listina k potvrzení klášterní fundace

¹³ Václav NOVOTNÝ, *České dějiny. Dílu I. část III.*, Praha 1928, s. 669.

¹⁴ CDB III./1, edd. Gustav FRIEDRICH, Praha 1942 č. 180/s. 223–225.

¹⁵ CDB III./2, edd. Gustav FRIEDRICH et Zdeněk KRISTEN, Praha 1962, č. 199/s. 257, 258; č. 201/s. 258, 259.

¹⁶ Tamtéž, č. 208/s. 269–271. Z této listiny se také dozvídáme, že Konstancie „ještě před smrtí odkázala tišnovskému konventu své uherské statky Selpe a Balyarad v blízkosti Trnavy.“ – Jiří KUTHAN, *Gloria Sacrti Ordinis Cisterciensis*, České Budějovice 2005, s. 327. Ve skutečnosti se však této držby klášter nikdy neujal.

¹⁷ Tomáš BOROVSÝ, *Kláštery, panovník a zakladatelé na středověké Moravě*, Brno 2005, s. 35.

patronátních práv na kostel sv. Václava v tišnovském klášterním areálu olomoucký biskup Robert.¹⁸

Zatímco klášterní areál Porta coeli zřejmě neustále vzkvétal a Konstancie se ze svého uskutečněného záměru mohla těšit, zastihla jí tragická událost. Podrobnosti se nám žádné nedochovaly, jen holé datum, 16. října 1239. V ten den zemřel Konstanciin syn, králův bratr, moravský markrabě Přemysl. Beze vší pochybnosti byla tato zpráva pro Konstancii velkou ránou. Přemysl byl jejím nejmladším synem. Během stavby kláštera a pobývání v Tišnově byl jejich vzájemný vztah patrně ještě více upevněn. Přemysl se svým chováním projevil jako vzdorovitý a urputný muž, jenž možná mnohé z těchto vlastností zdědil po svém otci. Není vyloučené, že právě jeho povaha, jeho charakteristiky, mohli markraběte Přemysla ke Konstancii silněji připoutat. Snad v něm mohla Konstancie dokonce spatřovat svého bývalého chotě, po jehož boku strávila dlouhých třicet let.

Klášter Porta coeli se poprvé představil také v jiném světle než jen jako zbožný akt k odčinění pozemských hříchů. Začal plnit novou funkci, s kterou byla stavba pravděpodobně spojována od svého počátku. Stal se rodovou hrobkou členů přemyslovské rodiny. Uběhne pouze něco málo přes rok a bývalá uherská princezna, česká královna a nakonec také spoluzakladatelka cisterciáckého ženského kláštera spočine vedle těla svého syna Přemysla.

¹⁸ CDB III./2, edd. Gustav FRIEDRICH et Zdeněk KRISTEN, Praha 1962, č. 215/s. 283–285.

Závěr

Konstanciina pozemská pout' se chýlí ke konci. Těžko odhadovat, zda mohla bývalá česká královna na sklonku svého života bilancovat, co dobrého jí její existence přinesla a jaký odkaz po sobě zanechá následujícím generacím. Ze současného pohledu si však královna Konstancie místo v českých dějinách nesporně zaslouhuje.

Dlouhou řadu let prožila Konstancie na cizím území, které bylo domovinou jejího manžela. Svému choti, Přemyslovi Otakarovi I., zasvětila v podstatě celý život. Svých deset nejproduktivnějších let se naplno věnovala mateřství, čímž splnila hlavní úlohu a povinnost, s kterou do přemyslovského domu přišla. Konstancie ale nezůstala pouhou rodičkou královského potomstva. V určitých momentech ji král využíval také k dosažení svých politických zájmů. Prakticky však královna nevystupovala z Přemyslova stínu, jen výjimečně například jako spoluvydavatelka donačních listin a nebo jako doprovod svých synů při významných událostech. Její působení bylo tak spíše pasivního charakteru.

Větší aktivity se Konstancie ujímá po králově smrti. Zřejmě by mohla prožít pár klidných roků v ústraní na svých věnných statcích, zabývající se čistě svými záležitostmi. Ona však obětovala zbytek svého života k naplnění manželových záměrů. Rozhodující roli zajisté nehrálo jen holé Přemyslovo pověření realizovat jeho plány, Konstancie měla také své ambice, které ji v těchto činech poháněly vpřed.

Posledního úkolu, který si předsevzala, se zhostila úctyhodně. Za výrazné podpory, které se jí dostávalo od jejích dvou synů, se jí podařilo dotáhnout společné dílo do konce. Usuzujeme tak podle událostí z konce roku 1239. Když bylo na klášterní půdě pochováno tělo moravského markraběte Přemysla, musel být klášter již vysvěcen, jinak by se zde zajisté nenacházelo vhodné místo pro uložení těla zesnulého člena královské rodiny. A bez dokončení stavebních prací by se klášter žádného vysvěcení nedočkal.

Budoucnost kláštera Porta coeli ležela Konstancii na srdci i v posledních dnech jejího života, neboť z 5. prosince 1240 se dochoval záznam¹, že klášteru ještě

¹ CDB III./2, edd. Gustav FRIEDRICH et Zdeněk KRISTEN, Praha 1962, č. 258/s. 350, 351. – „Konstancie, kdysi královna česká, zavazuje před smrtí tišnovský klášter, aby doplatil dlužných 50

odkázala obec Komín i s povinností uhradit zbylé dluhy, aby tak nejen rozhojnila majetek cisterciáckých sester, ale také dala všechny záležitosti do pořádku. Teprve pak mohla zřejmě Konstanciina duše v pokoji odejít. Zemřela pravděpodobně hned následující den, 6. prosince 1240 a klášter Porta coeli se stal místem jejího posledního odpočinku. Do Tišnova přispěchal díky této smutné události také král Václav, který zde k uctění památky své matky vydal 7. prosince dvě listiny.²

Kde přesně byla Konstancie v klášteře pochována se dodnes neví. Klášter Porta coeli stojí na svých základech dále. I v 21. století se zde nachází konvent cisterciáček a turisté sem chodí obdivovat královnin portál a jiné místní skvosty. I když není jisté, jestli zde Konstanciiny ostatky dosud leží a nebo ne³, její duch odtud ani za ty stovky let zcela jistě nevypřchal.⁴

Handwritten text, likely a signature or note, partially legible as "Klášter Porta coeli".

hř. za ves Komín, kterou koupila od Diviše z Divišova“ – kopie originálu této listiny – viz: Přílohy č. 9: Poslední vydaná listina královny Konstancie

² CDB III./2, edd. Gustav FRIEDRICH et Zdeněk KRISTEN, Praha 1962, č. 259/s. 351–353, č. 260/s. 353–356.

³ „O tom, že ostatky královny byly exhumovány svědčí zpráva o převezení ostatků roku 1867 do kláštera v Marienthalu v Horní Lužici.“ – Vladimír HAŠEK, *Po stopách hrobu královny Konstancie*, In: Ve službách archeologie, 4. sborník, Brno 2003, s. 91. Později měli být prý Konstanciiny ostatky opětovně navraceny do Tišnova, zda se tak opravdu stalo a kam byly případně uloženy, to zůstává klášterním tajemstvím.

⁴ viz: Příloha č. 10: Spodobnění královny Konstancie, Josef Břenek ml., 19. stol.

Chronologický přehled

(inspirace – Václav VANĚČEK, *Stát Přemyslovců a středověká „říše“*, Praha 1946, s. 67–69. Doplněna data z celé práce – viz seznam pramenů a literatury)

1172 – Béla III. se ujímá vlády v Uhrách

1173 – Bélova korunovace

1180 – † Manuel I. Komnenos

1180/1181 – narození Konstancie Uherské

1182 – korunovace králova následníka – nejstaršího syna a Konstanciina bratra Emericha

1185 – sňatek Bély III. a Markéty Francouzské († Anežka z Antiochie)

– zřízení uherské královské kanceláře

1189 – zasnuby Konstancie Uherské s Fridrichem Švábským

1191 – † vévoda Fridrich Švábský u Akkonu během III. křížové výpravy

1192 – českým knížetem Přemysl Otakar

1193 – sesazení Přemysla Otakara – nástup knížete – biskupa Jindřicha Břetislava

1196 – † Béla III. – uherským králem se stává Emerich

1197 – † Jindřich Břetislav – nástup Vladislava – příchod Přemysla Otakara

– Přemysl Otakar se stává českým knížetem,

– Vladislav zůstal moravským markrabětem

1198 – Inocenc III. – nástup na svatopetrský stolec

– † císař Jindřich VI. – počátek dvojvládí ve Svaté říši římské

– březen – volba Filipa Švábského římským králem

– červen – volba wettinského vzdorokrále Oty IV. Brunšvického

– 12. července korunovace Oty IV. Brunšvického v Cáchách

– 8. září – korunovace Filipa Švábského

– zároveň za své zásluhy od Filipa korunován i Přemysl Otakar I.

– 1198/1199 – kanonický proces – pražský biskup Daniel II. Milík prohlašuje Přemyslovo manželství s Adlétou Míšeňskou za neplatné

1199 – sňatek Přemysla Otakara I. a Konstancie Uherské

– † Richarda I. Lví srdce, nástup Jana Bezzemka

– ustanovení komise pro řešení Adlétiny stížnosti zaslané papežské kurii

- 1200 – komise pro vyšetřování platnosti rozsudku Daniela Milíka o Přemyslově prvním manželství změněna – počátek zdržování procesu + proces ohledně legitimacy pražského biskupského episkopátu
– † Vojtěcha (Přemyslovce) – arcibiskupa salcburského
- 1201 – březen – potvrzen Ota IV. Brunšvický jako římský král
(3. července to oznamuje veřejně kardinál – legát Guido z Praenaste)
– podzim – papežský notář oznamuje příklon Přemysla Otakara I.
– sjezd v Bamberku – přítomen moravský markrabě Vladislav – přísahy o podpoře Filipovi
- 1202 – vyřešení kauzy ohledně právoplatnosti Danielova biskupství –
5. května – návrat kostela a biskupství Danielovi – pražskému kanovníkovi Arnoldovi uloženo „věčné mlčení“
- 1203 – duben – zřejmě předány Čechy v léno Děpoltovi
– květen – napadení lantkraběte Heřmana – podpora Přemysla Otakara I., první veřejný výstup proti Filipovi Švábskému
– 24. srpna slavnostní korunovace a pomazání českého panovníka kardinálem legátem Guidem z Praenaste
- 1204 – vznesení žádosti na zřízení pražského arcibiskupství s podporou uherského krále Emericha
– stvrzen papežem výnos arcibiskupa Eberharda II. ze Salcburku, kterým byla „de facto“ legitimita Přemyslova manželského svazku s Adlétou zpochybněna
– 4. července svatořečení Prokopa
– léto – rozpad welfského tábora – opětovné napadení lantkraběte Heřmana – neúspěšná Přemyslova pomoc, která ho stála ústupky v podobě přísahy o opětovném uznání legitimacy své první manželky Adléty
– podzim † uherský král Emerich
- 1205 – Konstancii se narodil syn Václav
- 1206 – ustanovení nových soudců v manželském sporu Přemysla s Adlétou – salcburský arcibiskup Eberhard, admontský opat a děkan krcký
- 1207 – ustanovení dalších soudců – Sigebod Havelberský a opat kláštera v Sittichenbachu – uvalena klatba na Přemysla
– Konstancii se narodil syn Vladislav
– na konci roku zasnouben syn Václav s Kunhutou Štaufskou

- 1208 – červen – † Filip Švábský
- Fridrich II. Sicilský přebírá vládu v Sicilském království
 - září – druhá volba Oty IV. Brunšvického za říšského krále
 - prosinec – papežovi legáti – Siegfried Mohučský a Albert Magdeburský – pověření sejmut z Přemysla klatbu
- 1209 – květen – říšský sněm ve Würzburgu – Přemyslova podpora Oty IV. Brunšvického
- 1209 – Konstancii se narodil syn Přemysl
- září – císařská korunovace Oty IV. Brunšvického
 - 1. října – soudní proces u papežské kurie – pozvána poprvé také Konstancie – jednání odložena
- 1210 – Ota IV. Brunšvický napadl panství Fridricha II. Sicilského
- 1211 – 2. února – † Adléta Míšeňská
- březen – veřejná exkomunikace císaře Oty IV. Brunšvického
 - září – Fridrich II. Sicilský přijat v Norimberku za hlavu říše
 - během roku se narodil poslední potomek královny Konstancie a Přemysla Otakara I. – dcera Anežka, pozdější abatyše kláštera na Františku
- 1212 – únor – udělení Sicilského království v léno papežovi
- 20. března spojenecká smlouva mezi Otou IV. Brunšvickým a Dětřichem Míšeňským
 - květen – Ota IV. Brunšvický propůjčuje Čechy v léno Vratislavovi
 - 26. září – Basilej – Fridrich II. Sicilský stvrzuje Přemyslu Otakarovi I. jeho královské výsady – vydání 3 listin – mezi nimi také Zlatá bula sicilská
 - 9. prosince – královská korunovace Fridricha II. Sicilského v Mohuči
- 1213 – červenec – vydána Zlatá bula chebská
- podzim – boje v Durynsku proti Otovi IV. Brunšvickému
- 1214 – vítězství Francie v bitvě u Bouvines – útěk Oty IV. Brunšvického z boje a celková porážka Anglie
- † pražský biskup Daniel
- 1215 – červenec – Cáchy – korunovace Fridricha II. Sicilského
- listopad – zahájení IV. lateránského koncilu – schválena volba Fridricha II. Sicilského, potvrzeno i Francií, za České země přítomen nově vysvěcený pražský biskup Ondřej a olomoucký biskup Robert

- 1216 – rozhořel se konflikt mezi českým králem a biskupem Ondřejem, na jaře vyhláší nad Čechami interdikt a odchází do římského exilu
- 8. června – volba a korunovace Václava jako Přemyslova následníka
 - Zlatá bula ulmská – potvrzena Václavova volba Fridrichem II. Sicilským – jakožto římským králem
- 1217 – mohučský arcibiskup stahuje uvalený interdikt
- 1218 – květen – † Ota IV. Brunšvický
- 1219 – biskup Ondřej uvrhl na Čechy interdikt podruhé
- 1220 – říšský sněm v Augsburgu – Přemysl s bratrem Vladislavem v blízkosti Fridricha II. Sicilského
- 1220 – 29. srpna zahájena římská jízda Fridricha II. Sicilského, 22. listopadu korunován na císaře
- 1221 – stažen interdikt nad Čechami
- 1222 – † moravský markrabě Vladislav Jindřich
- 1223 – † pražský biskup Ondřej, problémy okolo zvolení nového biskupa
- 1224 – moravské markrabství patrně svěřeno do rukou Konstanciina syna Vladislava Jindřicha II.
- 1225 – poslední zmínka v listinách o Přemyslově synovi z prvního manželství – Vratislavovi
- založení prvního cisterciáckého ženského kláštera v českých zemích znojemskou Heilwidou v Oslavanech
- 1227 – † papež Honorius III.
- † Konstanciin syn, moravský markrabě, Vladislav Jindřich II.
 - císař Fridrich II. Sicilský stížen klatbou nového papeže Řehoře IX.
- 1228 – 6. února – slavnostní korunovace Václava a Kunhuty z rukou mohučského arcibiskupa Sigfrieda
- Fridrich II. Sicilský zahajuje cestu do Palestiny a papež se obrací ve svém listu na Konstancii, aby mu byla zachována přízeň
 - Konstancie se účastní svěcení kostelů cisterciáckých klášterů v Oslavanech a na Velehradě
- 1230 – 15. prosince † Přemysl Otakar I.
- 1231 – potvrzení Konstanciiných statků papežem Řehořem IX.
- v Melfi uděluje císař králi Václavovi Čechy v léno – potvrzení právoplatnosti jeho nástupnictví

- 1232 – poražen odboj markraběte Přemysla jeho bratrem českým králem Václavem I.
– zřejmě založení cisterciáckého kláštera Porta coeli – listinami doložena přítomnost krále Václava I. na Moravě
- 1233 – březen – dodatečné zlistinění Konstanciiných transakcí týkajících se založení kláštera
- 1234 – znojemská listina markraběte Přemysla, kterou potvrzuje založení tišnovského kláštera Porta coeli
- 1235 – papež Řehoř IX. potvrdil Konstanciinu fundaci kláštera Porta coeli
- 1237 – Břeclavsko svěřeno do péče Oldřicha Korutanského
– odchod Přemysla do Uher, po střetu s Václavem
- 1238 – návrat markraběte Přemysla
– papež přebírá klášter pod svou ochranu a král Václav stvrzuje nabyté statky
- 1239 – Robertova konfirmace patronátního práva na kostele sv. Václava v Tišnově
– 16. října † markrabě Přemysl, pochován v tišnovském klášteře Porta coeli
- 1240 – 5. prosince vydává Konstancie svou poslední listinu
– 6. prosince – † Konstancie Uherská
– 7. prosince – král Václav I. vydává v Tišnově listinu na památku své matky

Prameny

ANSBERT. *Třetí křížová výprava dle kronikáře Ansberta : historie o výpravě císaře Fridricha sestavená jakýmsi rakouským klerikem, který se jí účastnil, jménem Ansbert : (skutky nejjasnějšího z římských císařů Fridricha)*. Z latiny přeložil a historickým úvodem opatřil Pavel Soukup. Příbram : Knihovna Jana Drdy v Příbrami, 2003. ISBN 80-86240-67-3.

ARCH. COR. BOH.:

Archivum Coronae regni Bohemiae. Tomus I. Fascilus I. (1086–1305). Opera Venceslai Hrubý. Pragae 1935.

Archiv koruny české 2 : Katalog listin z let 1158–1346. Ed. Dr. Rudolf Koss. Český zemský archiv – katalogy, soupisy, registáře a rozborů I. Praha : nákladem zemského správního výboru, 1928.

CDB II.:

Codex diplomaticus et epistolarius Regni Bohemie, Tomus II. Edd. Friedrich, Gustav. Pragae : Sumptibus comitiorum Regni Bohemiae, MCMXII.

CDB III.:

Codex diplomaticus et epistolarius Regni Bohemie, Tomus III. Fascilus primus. Edd. Friedrich Gustav. Pragae : Sumptibus terre Bohemiae, MDCCCCXLII.

Codex diplomaticus et epistolarius Regni Bohemie, Tomus III. Fascilus secundus. Edd. Friedrich Gustav et Zdeněk Kristen. Pragae : Sumptibus academiae scientiarum bohemoslovenicae, MCMLXII.

CDLS I.:

Codex diplomaticus Lusatiae superioris: Sammlung der Urkunden für die Geschichte des Markgrafthums Ober-Lausitz. Band I. Edd. Gustav Köhler. Vydání druhé. Goerlitz : Oberlausitzischen Gesellschaft der Wissenschaften, 1856.

CDM II.:

Codex diplomaticus et epistolaris Moraviae. Tomus secundus. Ab annis 1200–1240. Studio et opera Antonii Boczek. Olomouci : A. Skarnitzl, 1839.

CDM VIII.:

Codex diplomaticus et epistolaris Moraviae: Urkunden-Sammlung zur Geschichte Mährens. Achter Band. Vom Jahre 1350–1355. Im Auftrage des Mährischen Landes-Ausschusses herausgegeben von Vincenz Brandl. Brünn : Verlag des Mährischen Landes Ausschusses, 1874.

CDSR III.:

Urkunden der Markgrafen von Meissen und Landgrafen von Thüringen : im Auftrage der Königlich Sächsischen Staatsregierung herausgegeben von Otto Posse. Codex Diplomaticus Saxoniae Regiae ; Hauptteil 1. Band 3. Leipzig : Giesecke & Devrient, 1898.

DALIMIL. *Kronika tak řečeného Dalimila.* Ze staročes. orig. přel. Marie Krčmová, přebásnila, doslov k překladu naps. a slovníček sest. Hana Vrbová ; úvod, stat' , pozn. a místní rejstřík naps. a sest. Marie Bláhová. Vydání první. Praha : Svoboda, 1977.

FRB I.:

Život blahoslaveného Hroznaty. Vydal Josef Emler. In: *Prameny dějin českých* ; díl I = *Fontes rerum Bohemicarum* ; tom 1. Praha : Nadání Františka Palackého, 1873.

FRB II.:

JARLOCH. *Letopis Jarlocha, opata kláštera milevského.* Vydal Josef Emler. In: *Prameny dějin českých* ; díl 2 = *Fontes rerum Bohemicarum* ; tom 2. Praha : Nadání Františka Palackého, 1874.

Letopisy pražské. Vydal Josef Emler. In: *Prameny dějin českých* ; díl 2 = *Fontes rerum Bohemicarum* ; tom 2. Praha : Nadání Františka Palackého, 1874.

POKRAČOVATELÉ KOSMOVI. *Letopisy české od roku 1196 do roku 1278.* Vydal Josef Emler. In: *Prameny dějin českých* ; díl 2 = *Fontes rerum Bohemicarum* ; tom 2. Praha : Nadání Františka Palackého, 1874.

FRB III.:

NEPLACH, *Neplacha, opata opatovského krátká kronika římská a česká.* Vydal Josef Emler. In: *Prameny dějin českých* ; díl 3 = *Fontes rerum Bohemicarum* ; tom 3. Praha : Nadání Františka Palackého, 1882.

FRB V.:

PULKAVA z Radenína, Přibík. *Přibík z Radenína řečeného Pulkavy kronika česká* = *Przibikonis de Radenin dicti Pulkavae chronikon Bohemiae*. Vydali Josef Emler a Jan Gebauer. In: *Prameny dějin českých* ; díl 5 = *Fontes rerum Bohemicarum* ; tom 5. Praha : Nadání Františka Palackého, 1893.

KÉZAI, Simon. *Kronika anonymného notára kráľa Bela : gesta hungarorum*. ed. Vincent Múcska. *Nadácia Osudy predkov*. Vydání první. Budmerice : RAK, 2000. ISBN 80-85501-17-1.

MAGISTER P., KÉZAI, Simon; FLORIANUS, M. *Chronica Hungarorum ; Magistri P. Belae regis notarii, Magistri Simonis de Keza Gesta Hungarorum. Chronicon pictum Vindobonense / ad fidem codicum recensuit, observationes, disquisitionem de aetate Belae regis notarii, et animadversiones criticas adiecit M. Florianus. Historiae Hungaricae Fontes Domestici. Pars 1, Scriptores ; vol. 2*. Lipsiae : Quinque-Ecclesiis, 1883 .

MZA Brno:

Fond Moravského zemského archívu v Brně: *Cisterciácky Tišnov, fond E 10*. (Většina listin je zveřejněna v digitální podobě – <http://www.monasterium.net>, konkrétní využitý odkaz: http://www.mom-ca.uni-koeln.de/MOM-CA/show_charterDetail_Action.do?id=252195&highlight=yes&type=simple)

Literatura

- BARTA, István; HANÁK, Péter; MAKKAI, Lázsló; NAGY, Zsuzsa L.; BEREND, Iván T.; RÁNKI, György; LACKÓ, Miklós. *Die Geschichte Ungarns*. Budapešť : Corvina, 1971.
- BENDA, Kálmán; HANÁK, Péter; MAKKAI Lázsló; NAGY Zsuzsa L.; NIEDERHAUSER Emil; SPIRA György; Vörös Károly. *Die Geschichte Ungarns – Von den Anfängen bis zur Gegenwart*. Budapešť : Corvina, 1988. ISBN 963 13 2486 9.
- BOROVSKÝ, Tomáš. *Kláštery, panovník a zakladatelé na středověké Moravě*. Knižnice Matice moravské, svazek č. 16. Brno : Matice moravská, 2005. ISBN 80-86488-22-5.
- BRIDGE, Anthony. *Křížové výpravy*. Vydání první. Praha : Academia, 1995. ISBN 80-200-0512-9.
- ČERNÁ, Marie. *Gotická architektura: Evropské kulturní dědictví*. Vydání první. IDEA SERVIS : Praha, 2005. ISBN 80-85970-46-5.
- ČERNÁ, Marie L. *Rozvod Přemysla I. s Adélou Mišeňskou*. In : Časopis Společnosti přátel starožitností českých v Praze. Ročník XXXI, Praha, 1923. ISSN 1210-9266.
- DUDÍK, Beda. *Dějiny Moravy. Díl V, od roku 1197 až do roku 1261*. Praha : Nákladem B. Tempského, 1878.
- DUGGAN, Alfred. *Křížácké výpravy*. Vydání první. Praha : Orbis, 1973.
- DURYCH, Jaroslav. *Papežové a císaři*. Vydání první. Praha, Litomyšl : Paseka, 2001. ISBN 80-7185-381-X.
- EHLERS, Joachim; MÜLLER, Heribert; SCHNEIDMÜLLER, Bernd. *Francouzští králové v období středověku : Od Oda ke Karlu VIII. (888–1498)*. Vydání první. Praha : Argo, 2003. ISBN 80-7203-465-0.
- FIALA, Zdeněk. *Přemyslovské Čechy : Český stát a společnost v letech 995–1310*. Vydání druhé. doplněné. Praha : Svoboda, 1975.
- FRIEDRICH, Gustav. *O zakládací listině města Hodonína*. In: Časopis Matice moravské. Ročník 38. Brno : Matice moravská, 1914. ISSN 0862-3384.
- FUTÁK, Peter. *Ještě jednou privilegium královny Konstancie Uherské*, In: Muzejní občasník Masarykova muzea v Hodoníně, Hodonín : Masarykovo muzeum, 2006. ISBN 80-903628-5-0.

- HAŠEK, Vladimír. *Po stopách hrobu královny Konstancie*. In: Ve službách archeologie. 4. sborník. Brno : Muzejní a vlastivědná společnost v Brně, 2003. ISBN 80-7275-041-0.
- HLADÍK, Dušan. *Dějiny Kláštera Porta coeli 1*. 2. svazek, edice Mosty. Tišnov : SURSUM, 1994, ISBN 80-85799-00-6.
- HLINKA, Vít. *Olomoucký biskup Robert*. In: Cisterciáci na Moravě : sborník k 800. výročí příchodu cisterciáků na Moravu a počátek Velehradu. Ed. Miloslav Pojsl. Vydání první. Sborník z konference konané 11. a 12. listopadu 2005 na Cyrilometodějské teologické fakultě Univerzity Palackého v Olomouci. Olomouc : Univerzita Palackého, 2006. ISBN 80-244-1460-0.
- HÓMAN, Bálint. *Geschichte des ungarischen Mittelalters, Band I : Von den ältesten Zeiten bis zum Ende des XII. Jahrhunderts.* , Berlin : Walter de Gruyter & Co. Berlin W 35, 1940.
- HÓMAN, Bálint. *Geschichte des ungarischen Mittelalters. Band II : Vom Ende des zwölften Jahrhunderts bis zu den Anfängen des Hauses Anjou.* Berlin : Walter de Gruyter & Co. Berlin W 35, 1943.
- HROCHOVI, Věra a Miroslav. *Křižáci v Levantě*. Vydání první. Praha : Mladá fronta, 1975.
- CHARVÁTOVÁ, Kateřina. *Dějiny cisterciáckého řádu v Čechách 1142–1420, 1. svazek. Fundace 12. století*. Vydání první. Praha : Karolinum, nakladatelství Univerzity Karlovy, 1998. ISBN 80-7184-617-1.
- JOACHIMOVÁ, Jiřina. *Fundace královny Konstancie a pražské statky německých rytířů*. In: Umění = The Art : časopis Ústavu dějin umění Akademie věd České republiky, ročník 16, Praha : Ústav dějin umění Akademie věd České republiky, 1968. ISSN 0049-5123.
- KÁBRT, Jan; KUCHARSKÝ, Pavel; SCHAMS, Rudolf; VRÁNEK, Čestmír; WITTICHOVÁ, Drahomíra; ZELINKA, Vojtěch. *Latinsko/český slovník*. Vydání první. Praha : LEDA, 2000. ISBN 80-85927-82-9.
- KEJŘ, Jiří. *O nejstarší listině města Hodonína*. In: Studie o rukopisech, Ročník 22, Praha : Archiv Akademie věd České republiky, 1983. ISSN 0585-5691.
- KLABOUCH, Jiří. *Manželství a rodina v minulosti*. Vydání první. Praha : Orbis, 1962.
- KONTLER, László. *Dějiny Maďarska*. Vydání první. Praha : NLN, 2001. ISBN 80-7106-405-x.

- KORDIOVSKÝ, Emil. *Počátky měst a městeček na okresu Břeclav (do válek husitských)* In: Východní Morava v 10.–14. století, Luděk Galuška, Pavel Kouřil, Jiří Mitáček, Vydání první. Brno : Moravské zemské muzeum : Archeologický ústav AV ČR Brno, 2008. ISBN 978-80-7028-319-6.
- KRZENCK, Thomas. *Anmerkungen zur Rolle der Mutter und der ersten Gemahlin Friedrichs II. (1194–1250) im Kontext der Normen und Handlungsspielräume von Königinnen im Hochmittelalter.* In: Historik na Moravě : profesoru Jiřímu Malířovi, předsedovi Matice moravské a vedoucímu Historického ústavu FF MU, věnují jeho kolegové, přátelé a žáci k šedesátinám, Vydání první. Brno : Matice moravská, 2009. ISBN 978-80-86488-57-8.
- KUTHAN, Jiří. *Dvorské umění a zakladatelské dílo posledních Přemyslovců. Nástup a rozkvět gotiky.* In: Splendor et Gloria Regni Bohemiae : umělecké dílo jako projev vladařské reprezentace a symbol státní identity. ed. Aleš Mudra. Vydání první. Praha : Ústav dějin křesťanského umění Katolické teologické fakulty Univerzity Karlovy v Praze v nakl. Tomáš Halama, 2008 ISBN 978-80-87082-07-2.
- KUTHAN, Jiří. *Fundace a počátky kláštera cisterciáků v Tišnově,* In: Časopis Matice moravské, ročník 93, Brno : Matice moravská, 1974. ISSN 0862-3384.
- KUTHAN, Jiří. *Gloria Sacri Ordinis Cisterciensis.* ed. Aleš Mudra. (Sborník Katolické teologické fakulty Univerzity Karlovy. Dějiny umění - historie ; 3). Vydání první. Praha, České Budějovice : Ústav dějin křesťanského umění Katolické teologické fakulty Univerzity Karlovy v Praze v nakl. Tomáš Halama, 2005. ISBN 80-903600-3-3.
- LÁZÁR, István. *Kleine Geschichte Ungarns.* Vydání čtvrté, nově přepracované. Budapešť : Corvina, 1990. ISBN 963 13 4293X.
- LENDVAI, Paul. *Tisíc let maďarského národa : Tisíc let vítězství v porážkách.* Vydání první. Praha : Academia, 2002. ISBN 80-200-0856-X.
- MACARTNEY, C. Aylmer. *Geschichte Ungarns.* Urban – Taschenbücher, Band 139. Stuttgart : Kohlhammer, 1971.
- MICHAL, Jaroslav. *Dějiny pramenů poznání kanonického práva s přihlédnutím k dějinám práva římského.* Vydání první. Praha : Ústřední církevní nakladatelství, 1967.

- MITÁČEK, Jiří. *Vládcové Moravy : kniha statí ze stejnojmenného cyklu přednášek*.
Brno : Moravské zemské muzeum, 2007. ISBN 978-80-7028-304-2
- MUNDY, John Hine. *Evropa vrcholného středověku 1150–1300*. Edice Dějiny Evropy. Vydání první. Praha : Vyšehrad, 2008. ISBN 978-80-7021-927-0.
- NODL, Martin. *Rituál Rozvodu*. In: Wihoda, Martin. *Stát, státnost a rituály Přemyslovského věku. Problémy, názory, otázky*. Sborník příspěvků z konference konání dne 18. října 2005 v Brně. Edice Země a kultura ve střední Evropě, svazek 4. Vydání první. Brno : Matice moravská 2006. ISBN 80-86488-373.
- NOVÁK, Zdeněk. *Cisterciácký klášter Vallis S. Mariae v Oslavanech (1225–1525)*. In: Cisterciáci na Moravě : sborník k 800. výročí příchodu cisterciáků na Moravu a počátek Velehradu. Ed. Miloslav Pojzl. Vydání první. Sborník z konference konané 11. a 12. listopadu 2005 na Cyrilometodějské teologické fakultě Univerzity Palackého v Olomouci. Olomouc : Univerzita Palackého, 2006. ISBN 80-244-1460-0.
- NOVOTNÝ, Václav. *České dějiny. Dílu I. část III.: Čechy královské za Přemysla I. a Václava I. : (1197–1253)*. Laichterův výbor nejlepších spisů poučných ; sv. 52. Praha : Jan Laichter, 1928.
- PLAČEK, Miroslav. *Proměny hradů jihovýchodní Moravy do konce 14. století*, In: Východní Morava v 10.–14. století, Luděk Galuška, Pavel Kouřil, Jiří Mitáček, Vydání první. Brno : Moravské zemské muzeum : Archeologický ústav AV ČR Brno, 2008. ISBN 978-80-7028-319-6.
- POJSL, Miloslav. *Příchod cisterciáků na Moravu a počátek velehradského kláštera*. In: Cisterciáci na Moravě : sborník k 800. výročí příchodu cisterciáků na Moravu a počátek Velehradu. Ed. Miloslav Pojzl. Vydání první. Sborník z konference konané 11. a 12. listopadu 2005 na Cyrilometodějské teologické fakultě Univerzity Palackého v Olomouci. Olomouc : Univerzita Palackého, 2006. ISBN 80-244-1460-0.
- PRAŽÁK, Richard. *Česko–maďarské vztahy*. In: Kontler, László. *Dějiny Maďarska*. Vydání první. Praha : NLN, 2001. ISBN 80-7106-405-x.
- PRAŽÁK, Richard. *Legendy a kroniky koruny uherské*. Vydání první. Praha : Vyšehrad, 1988.
- PROCHÁZKA, Rudolf. *Urbanizace středního Pomoraví a vznik Uherského Hradiště*. In: Východní Morava v 10.–14. století, Luděk Galuška, Pavel

- Kouřil, Jiří Mitáček, Vydání první. Brno : Moravské zemské muzeum : Archeologický ústav AV ČR Brno, 2008. ISBN 978-80-7028-319-6.
- SOUKUPOVÁ, Helena. *Zur Datierung und Interpretation des Westportals des Zisterzienserinnenkloster Porta coeli in Tišnov (Tischnowicz)*. In: Umění = The Art : časopis Ústavu dějin umění Akademie věd České republiky. Ročník 52, číslo 4. Praha : Ústav dějin umění Akademie věd České republiky, 2004. ISSN 0049-5123.
- ŠAROCHOVÁ, Gabriela V., *Radostný úděl vdovský. Královny – vdovy přemyslovských Čech*. Vydání první. Praha : Dokořán, 2004. ISBN 80-86569-24-1.
- ŠILHAN, Jindřich. *Počátky tišnovského kláštera*. In: Vlastivědný věstník moravský, ročník 39, číslo 3. Brno : Muzejní a vlastivědná společnost, 1987. ISSN 0323-2581.
- ŠPŮROVÁ, Markéta. *Středověké zhožné ženy z panovnického prostředí ve 13. století a jejich vztah k rodovým fundacím*. In: Od knížat ke králům : sborník u příležitosti 60. narozenin Josefa Žemličky. Ed. Eva Doležalová a Robert Šimůnek ve spolupráci s Danou Dvořákovou a Alešem Pořízkou Praha : NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2007. ISBN 978-80-7106-896-9.
- VANĚČEK, Václav. *Stát Přemyslovců a středověká „říše“*. Vydání druhé. Praha : Svoboda, 1946.
- VANIČEK, Vratislav. *Velké dějiny zemí Koruny české. Svazek II. 1197–1250*. Vydání první. Praha a Litomyšl : Paseka, 2000. ISBN 80-7185-273-2.
- VIDAL, Peire. *The songs of Peire Vidal*. Translation & commentary Veronica M. Fraser. New York : Peter Lang, 2006. ISBN 0-8204-7922-5.
- VON DER VOGELWEIDE, Walther. *Lieder und Sprüche : Auswahl mittelhochdeutsch und neuhochdeutsch*. Vydání deváté, rozšířené a přepracované (1. dvojjazyčné). Leipzig : Reclam, 1970. (Reclams Universal-Bibliothek; Bd. 99).
- WETZKY, Karl von. *Bůh tomu chce : Češi a Moravané na III. křížové výpravě do Svaté země*. Vydání první. Brno : MoBa, 1998. ISBN 80-7173-917-0.
- WIHODA, Martin. *Vladislav Jindřich*. Knižnice Matice moravské; sv. 21. Vydání první. Brno : Matice moravská, 2007. ISBN 978-80-86488-40-0.

WIHODA, Martin. *Zlatá bula sicilská : podivuhodný příběh ve vrstvách paměti*.

Vydání první. Praha : Argo, 2005. ISBN 80-7203-682-3.

ZACPAL, Josef. *Přehled některých výzkumů v areálu kláštera Porta coeli v Předklášteří od 80. let 20. století do současnosti*. In: Cisterciáci na Moravě : sborník k 800. výročí příchodu cisterciáků na Moravu a počátek Velehradu. Ed. Miloslav Pojsl. Vydání první. Sborník z konference konané 11. a 12. listopadu 2005 na Cyrilometodějské teologické fakultě Univerzity Palackého v Olomouci. Olomouc : Univerzita Palackého, 2006. ISBN 80-244-1460-0.

ZEMEK, Metoděj. *Moravsko – uherská hranice v 10.–13. století. (Příspěvek k nejstarším dějinám Moravy)*. Vydání první. Brno : Musejní spolek v Brně v Knížnici Jižní Moravy č. 3, 1972.

ŽEMLIČKA, Josef. *Čechy v době knížecí (1034–1198)*. Edice Česká historie sv. 2. Praha : NLN, 2002. ISBN 80-7106-196-4.

ŽEMLIČKA, Josef. *Počátky Čech Královských 1198 – 1253 : Proměna státu a společnosti*. Edice Česká historie sv. 10. Praha : NLN, 2002. ISBN 80-7106-140-9.

ŽEMLIČKA, Josef. *Přemyslovci : jak žili, vládli a umírali*. Vydání první. Praha : Nakladatelství Lidové noviny, 2005. ISBN 80-7106-759-8.

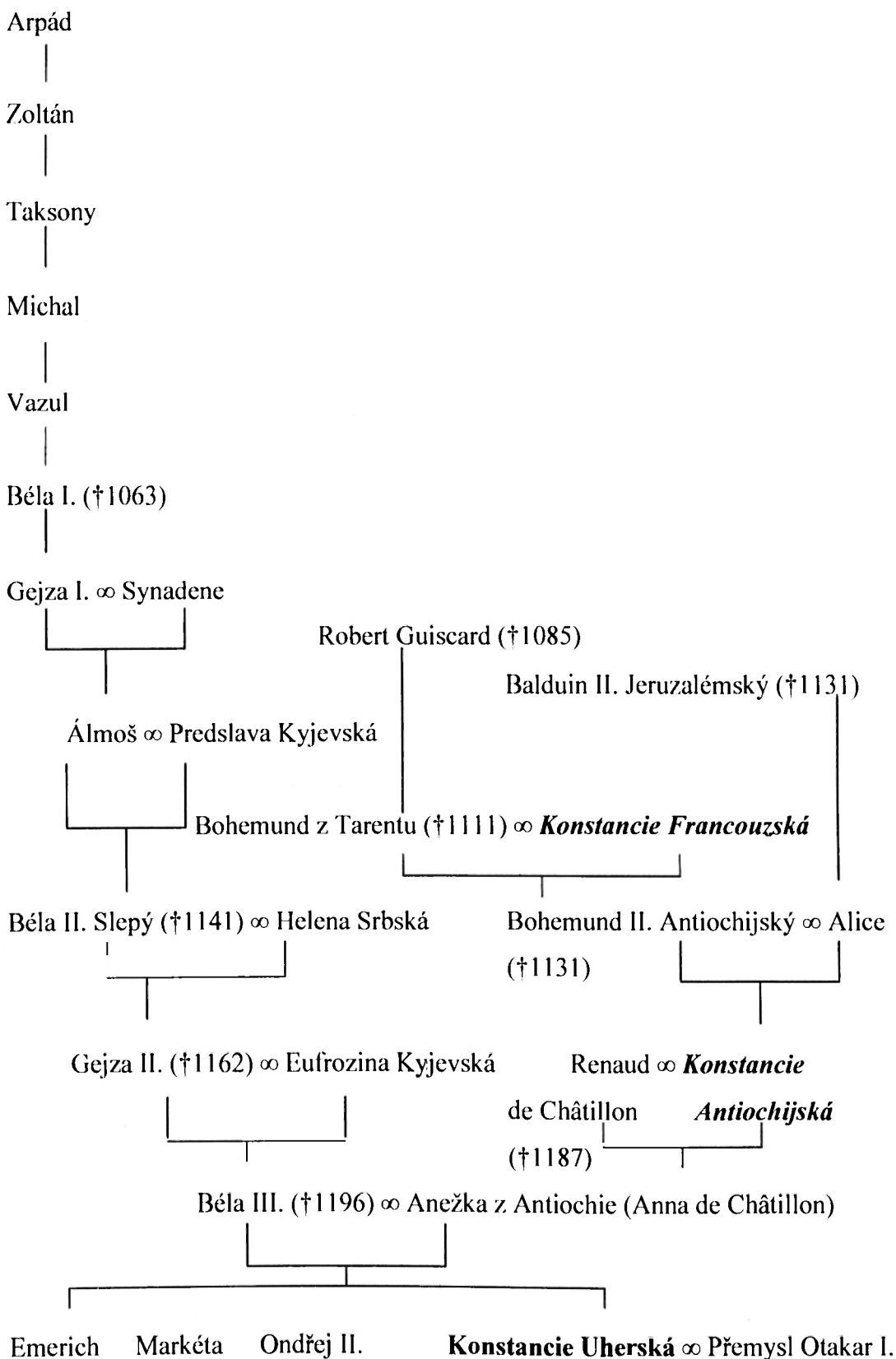
ŽEMLIČKA, Josef. *Přemysl Otakar I. : Panovník, stát a česká společnost na prahu vrcholného feudalismu*. Vydání první. Praha : Svoboda, 1990. ISBN 80-205-0099-5.

ŽEMLIČKA, Josef. *Zlatá bula sicilská* Slovo k historii, ročník 1987, číslo 11. Praha : Melantrich, 1987.

Přílohy

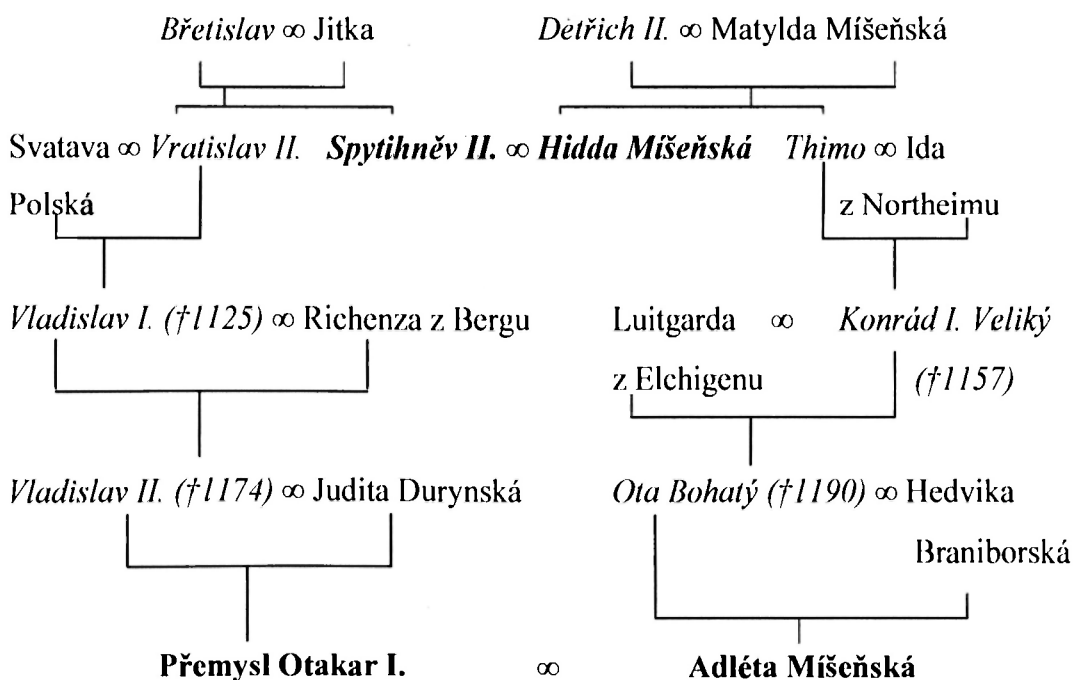
Příloha č. 1: Zjednodušený rodokmen královny Konstancie

(Bálint HÓMAN, *Geschichte des ungarischen Mittelalters*, Band II, Berlin 1943, s. 26–29.)

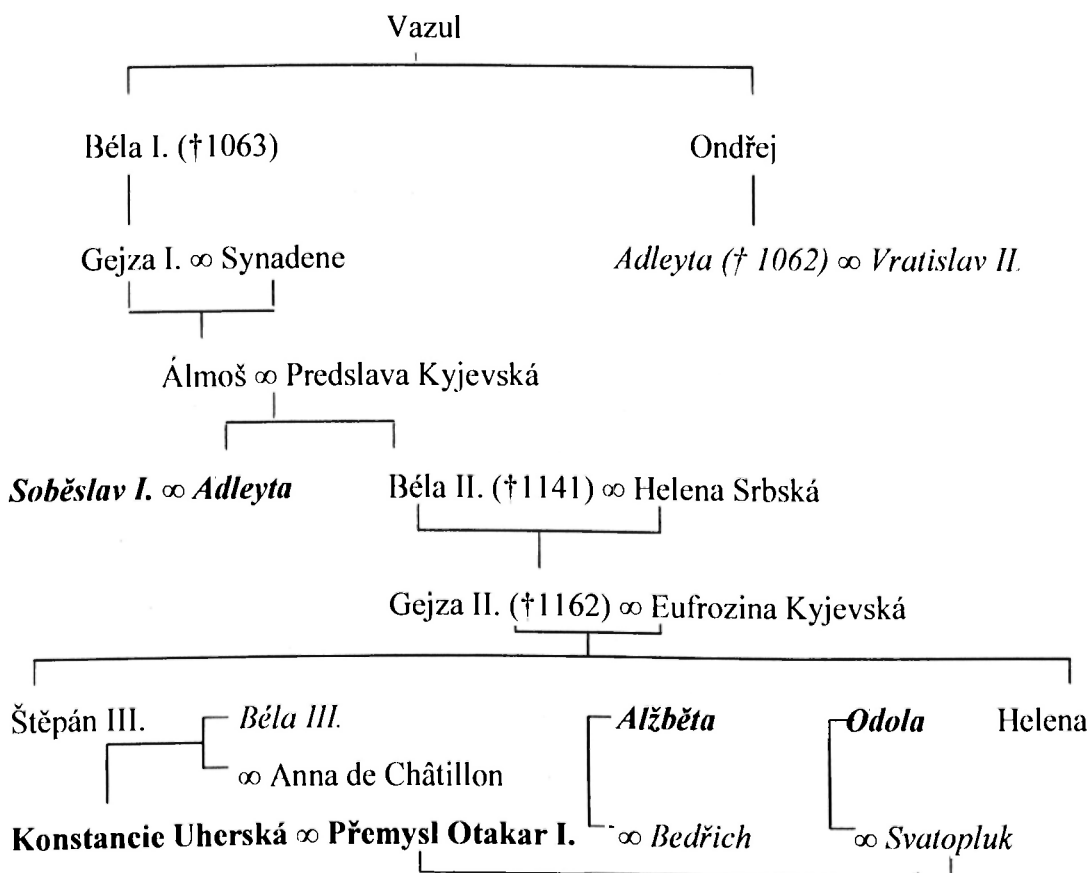

Příloha č. 2: Zjednodušené schéma příbuzenských vazeb obou Přemyslových manželství

První manželství: (Marie Černá – ČSPSČ, roč. XXXI., 1923, s. 43)

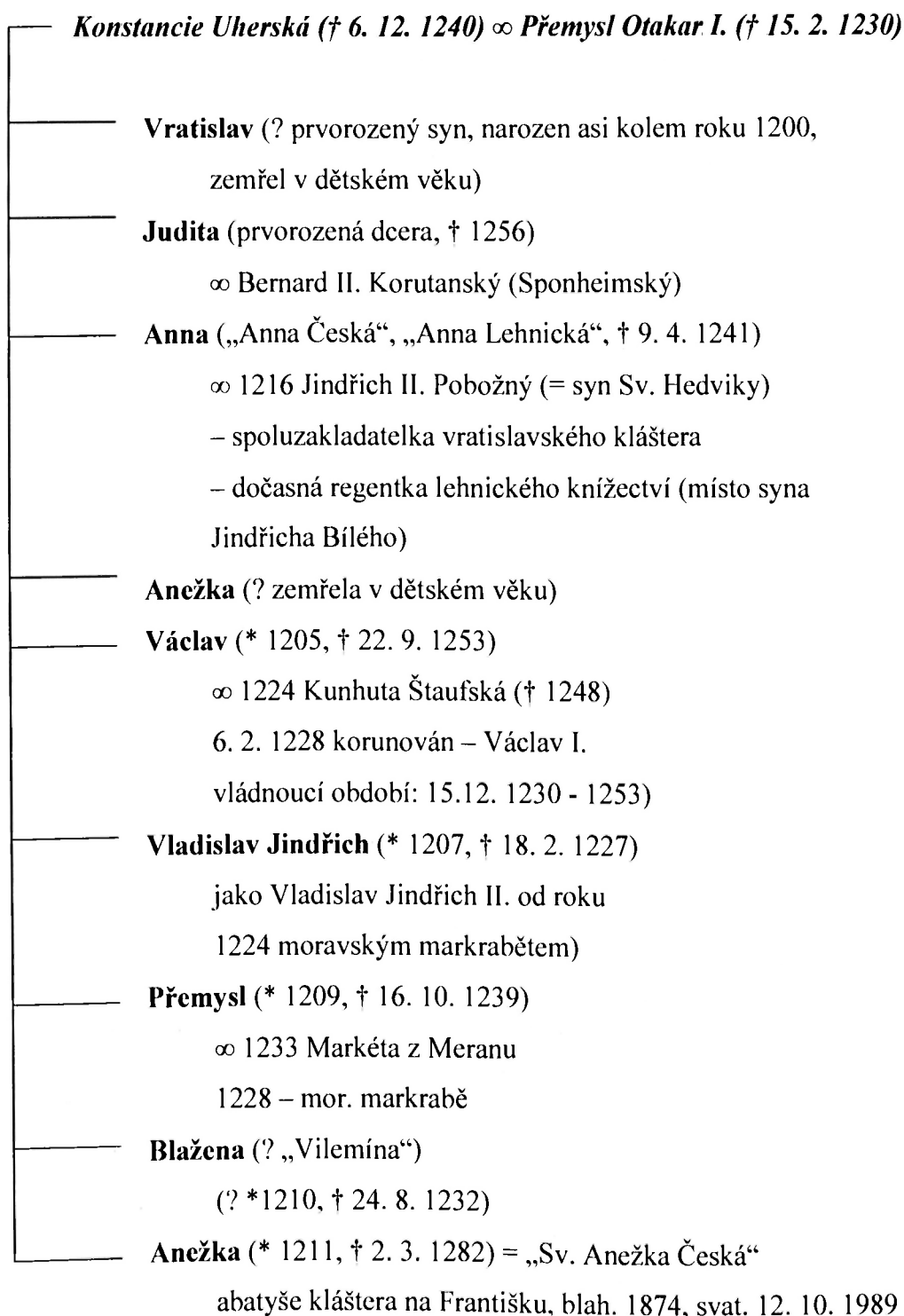

Druhé manželství: (Bálint HÓMAN, *Geschichte des ungarischen Mittelalters*, Band II, Berlin 1943, s. 26. Josef ŽEMLIČKA, *Přemyslovci – Jak žili, vládli, umírali*, Praha 2005, s. 38–41.)

Příloha č. 3: **Konstancie uherská a její potomstvo**

(Zdeněk FIALA, *Přemyslovské Čechy*, Praha 1975, Příloha Rodokmen Přemyslovců. Dušan HLADÍK, *Dějiny kláštera Porta coeli I.*, Tišnov 1994, s. 24, 25)

(MZA v Brně, fond E 10 Cisterciacký Tišnov, sgn. Y 1 1, dt. 31. 10. 1234, Znojmo.)

[illegible]

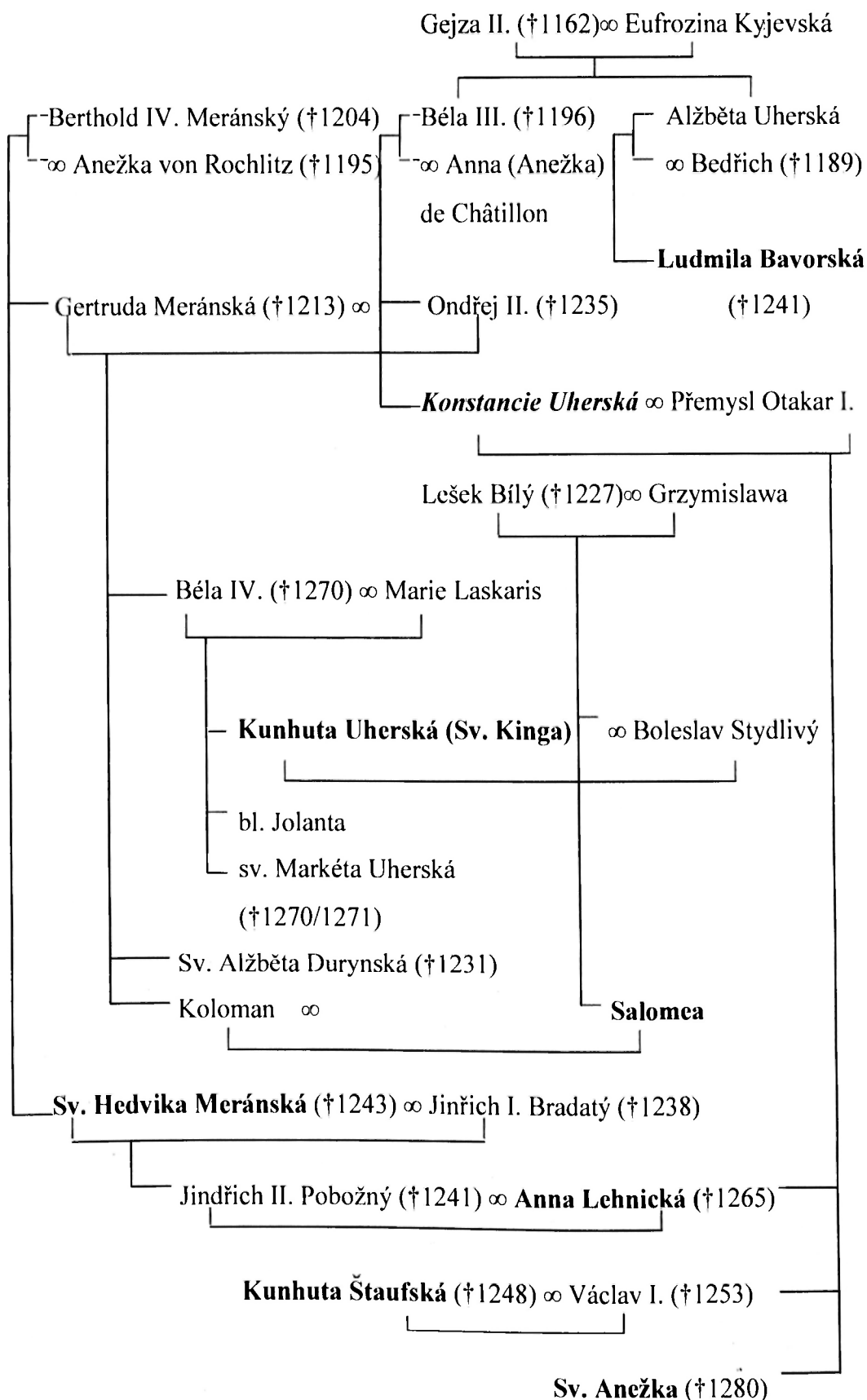
Idem hunc locum in Zoon. hinc sunt incantationes. Millimo. cc. xxx. iiii. Indict. vii. Epac. h. xviii. Concurr. vi.

Sic [scribam] y[est] [sic] kl' November

Příloha č. 5: **Příbuzenství zbožných žen první poloviny třináctého věku**

(Markéta ŠPŮROVÁ, *Středověké zbožné ženy z panovnického prostředí ve 13.století a jejich vztah k rodovým fundacím*. In: *Od knížat ke králům : sborník u příležitosti 60. narozenin Josefa Žemličky*, Praha 2007, s.233.)

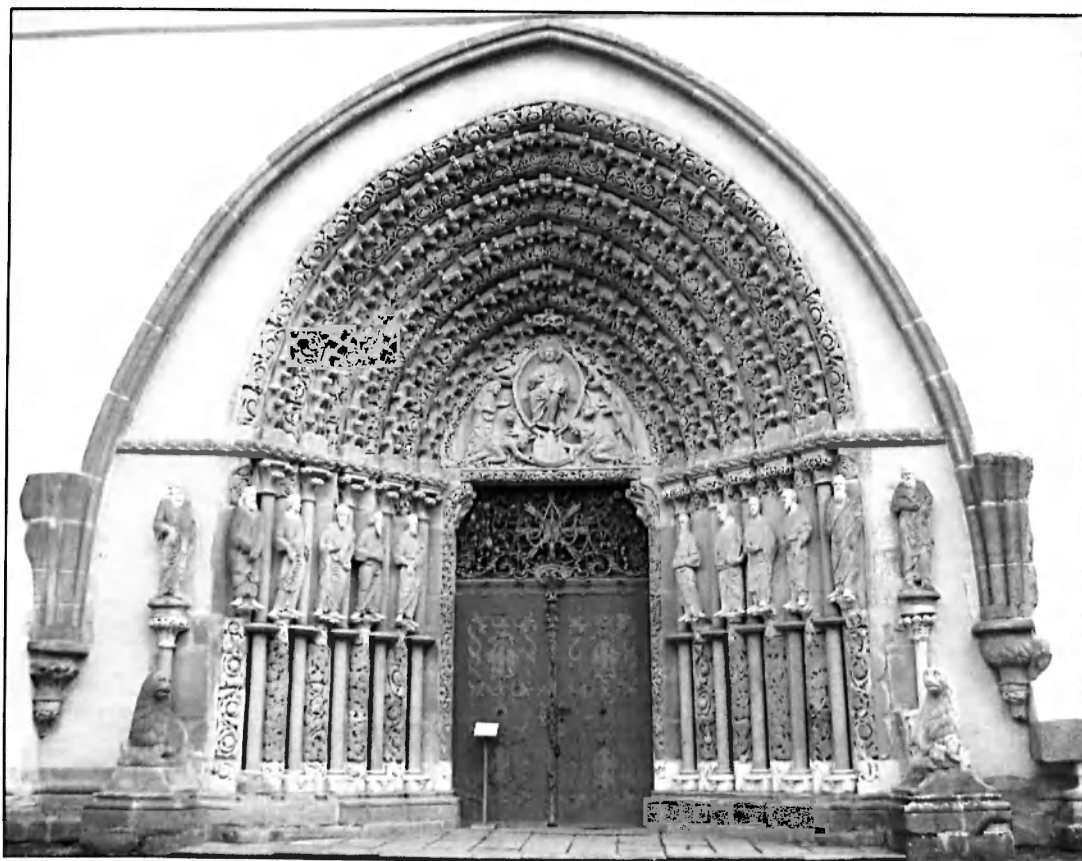
Příloha č. 6: Klášter Porta coeli (boční pohled a průčelí)

(Foto Peter Latečka 02.04.2010)

Příloha č. 7: **Portál tišnovského kláštera (včetně detailu)**

(Foto Peter Latečka 02.04.2010)

„Ústřední místo v tympanonu zaujímá mandorlou orámovaná figura trůnícího Krista, po jehož obou stranách jsou figury přimlvců Panny Marie a Sv. Jana Křtitele. Ti svými gesty doporučují do Kristovy přízně dvě klečící postavy fundátorů a příznivců kláštera, kladoucí k nohám Kristovým model kostela. Korunovaná postava ženy je nepochybně spodobněním zakladatelky kláštera, královny Konstancie.“¹ Výklad druhé z postav držící model kláštera není jednoznačný, nejpravděpodobnější je její ztotožnění s králem Václavem I. „Větší měřítko Konstancie mohlo být způsobeno skutečnou velikostí královny, jejíž otec Béla III. vynikal mimořádnou fyzickou zdatností.“²

„Ideová účast královny Konstancie datuje portál do doby jejího života, což potvrzuje průzkum petrologický: na portálu byl užit bílý řasový vápenec těžený v Lomnici, kterou královny vlastnila od roku 1235, a červený pískovec těžený v Drásově, který získala v dubnu 1238.“³

¹ Jiří KUTHAN, Dvorské umění a zakladatelské dílo posledních Přemyslovců. Nástup a rozkvět gotiky, In: *Splendor et Gloria Regni Bohemiae*, Praha 2008, s. 94. Podrobnější rozbor tišnovského portálu – Jiří KUTHAN, Ideový program tišnovského portálu a jeho kořeny, In: *Gloria Sacri Ordinis Cisterciensis*, České Budějovice 2005, s. 331 – 341.

² Helena SOUKUPOVÁ, Zur Datierung und Interpretation des Westportals des Zisterzienserinnenkloster Porta coeli in Tisnov, In: *Umění*, roč. 52, č. 4, Praha 2004, s. 298.

³ tamtéž

Příloha č. 8: Papežova listina k potvrzení klášterní fundace

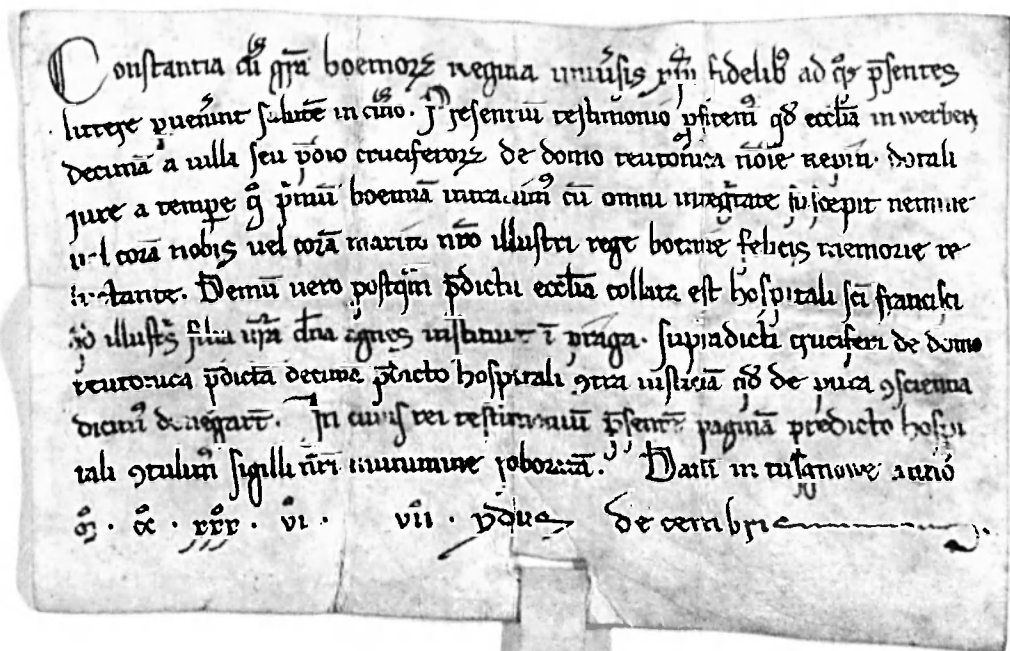
(MZA v Brně, fond E 10 Cisterciácky Tišnov, sgn. Y 1 8, dt. 27. 8. 1235, Perugia.)

Příloha č. 9: Poslední vydaná listina královny Konstancie

(www.mom-ca.uni-koeln.de/MOM-

CA/show_charterDetail_Action.do?id=252195&highlight=yes&type=simple)

Příloha č. 10: Spodobnění královny Konstancie, Josef Břenek ml., 19. stol.
(Foto Peter Latečka, 02.04.2010)

